

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

факультет дошкільної та початкової освіти імені Валентини Волошиної
кафедра дошкільної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-
ігровій діяльності дітей передшкільного віку»

Студентки 2 курсу групи МВД
Освітньо-професійної програми:
Дошкільна освіта. Логопедія
Спеціальності: 012 Дошкільна освіта
Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти: магістр
Заєць Лесі Вікторівни
Науковий керівник Бадіца М. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова екзаменаційної комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени екзаменаційної комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2025 рік

АНОТАЦІЯ

Заєць Л.В. «Виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей передшкільного віку».

У роботі розглядається питання формування природничо-дослідницької культури у старших дошкільників через пошуково-ігрову діяльність. Актуальність теми пов'язана з тим, що сучасна освіта потребує не просто передачі знань дітям, а розвиток у них практичних навичок дослідження, критичного мислення та вміння самостійно шукати відповіді на запитання.

Дослідження показало, що пошуково-ігрова діяльність – це дуже ефективний спосіб навчання дошкільників, бо він враховує природні особливості дітей цього віку: їхню любов до гри, допитливість і бажання все досліджувати. У роботі проаналізовано, як саме працює ця методика, які принципи лежать в її основі, і що потрібно для її успішного впровадження в дитячому садку.

Експеримент проводився в Райгородському ЗДО «Ромашка» зі старшими дошкільниками.

Порівняння даних констатувального та контрольного етапів експерименту підтвердило ефективність пошуково-ігрової діяльності як засобу розвитку природничо-дослідницької культури дітей старшого дошкільного віку.

За чотири місяці роботи вдалося досягти суттєвих результатів. Якщо на початку дослідження лише 10,0% дітей мали високий рівень розвитку природничо-дослідницької культури, то після впровадження пошуково-ігрових методів цей показник зріс до 25,0-35,0% за різними критеріями. Загалом більшість дітей продемонстрували високий або достатній рівень розвитку, що є дуже вагомим досягненням.

У процесі роботи з використовувалися такі форми пошуково-ігрової діяльності: спеціальні поняття з елементами дослідження, дидактичні ігри природничого змісту, бесіди-дослідження, спостереження, інтерв'ю. Після експерименту вже 71-85% дітей показали високий і достатній рівні. Особливо

помітним було зростання практичних навичок та внутрішньої мотивації до пізнання природи.

Дослідження довело, що коли діти мають можливість досліджувати світ через гру, експериментувати, робити самостійно відкриття – це справді краще працює, ніж звичайні заняття. У них формується справжня цікавість до природи, розвивається спостережливість, логічне мислення, з'являється бажання дбати про довкілля.

Результати дослідження можуть використовуватися вихователями в практичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Ключові слова: природничо-дослідницька культура, пошуково-ігрова діяльність, діти дошкільного віку, старші дошкільники, заклади дошкільної освіти, природниче виховання, дослідницькі навички, пізнавальна активність, педагогічні технології, ігрові методи.

SUMMARY

Zayets L.V. «Fostering a culture of natural science and research in the exploratory and play activities of preschool-age children».

The paper considers the issue of forming a natural science and research culture in older preschoolers through search and game activities. The relevance of the topic is related to the fact that modern education requires not only the transfer of knowledge to children, but also the development of practical research skills, critical thinking, and the ability to independently seek answers to questions.

The study showed that search and game activities are a very effective way of teaching preschoolers because they take into account the natural characteristics of children of this age: their love of play, curiosity, and desire to explore everything. The paper analyzes how this method works, what principles underlie it, and what is needed for its successful implementation in kindergarten.

The experiment was conducted at the Raigorodsky ZDO «Romashka» with older preschoolers.

A comparison of data from the initial and control stages of the experiment confirmed the effectiveness of search-game activities as a means of developing a natural science research culture in older preschool children.

Significant results were achieved in four months of work. While at the beginning of the study only 10.0% of children had a high level of natural science research culture, after the introduction of search-game methods, this figure rose to 25.0-35.0% according to various criteria. In general, most children demonstrated a high or sufficient level of development, which is a very significant achievement.

In the course of the work, the following forms of search-game activities were used: special concepts with elements of research, didactic games of natural content, research discussions, observations, and interviews. After the experiment, 71-85% of children showed high and sufficient levels. The growth in practical skills and internal motivation to learn about nature was particularly noticeable.

The study proved that when children have the opportunity to explore the world through play, experiment, and make discoveries on their own, it really works better

than regular classes. They develop a genuine interest in nature, develop observation skills and logical thinking, and develop a desire to care for the environment.

The results of the study can be used by educators in their practical work with older preschool children.

Keywords: natural science and research culture, search and game activities, preschool children, older preschoolers, preschool education institutions, natural science education, research skills, cognitive activity, pedagogical technologies, game methods.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	14
1.1. Концептуальні аспекти виховання природничо-дослідницької культури у дошкільників.....	14
1.2. Зміст і структура природничо-дослідницької культури дітей шостого року життя.....	27
1.3. Ігрова діяльність як джерело виховання природничо-дослідницької культури дітей шостого року життя.....	39
Висновки до першого розділу.....	51
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ПОШУКОВО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	53
2.1. Психолого-педагогічні основи пошуково-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	53
2.2. Технологія виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	64
2.3 Аналіз стану проблеми в практиці закладів освіти.....	82
Висновки до другого розділу.....	95
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВИХОВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ПОШУКОВО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	98
3.1. Дослідження рівня природничо-дослідницької культури у дітей шостого року життя (констатувальний етап педагогічного експерименту)...	98
3.2. Реалізація експериментальної методики виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей передшкільного віку (формульвальний етап педагогічного експерименту).....	117
3.3. Узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи з виховання природничо-дослідницької культури у дітей старшого дошкільного віку (за результатами контрольного етапу педагогічного експерименту)....	125
Висновки до третього розділу.....	131
ВИСНОВКИ.....	133
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	136
ДОДАТКИ.....	145

ВСТУП

Актуальність дослідження. Виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей передшкільного віку зумовлена сучасними тенденціями модернізації освітньої системи та нагальною потребою формування дослідницької культури у передшкільному віці. У контексті динамічних суспільних трансформацій особливого значення набуває розвиток у дітей здатності до творчого пізнання, критичного мислення та активного дослідження навколишнього світу. Унікальним педагогічним інструментом виступає пошуково-ігрова діяльність, за рахунок якої, ефективно підтримується природна дослідницька активність дошкільників, стимулюється їхня пізнавальна мотивація та закладається фундамент природничо-дослідницької культури.

Основне завдання передшкільної освіти полягає в створенні оптимального освітнього середовища, яке максимально сприяє розвитку природничо-дослідницької активності дитини, формуванню її пізнавального інтересу та базових дослідницьких умінь, що передбачає: заохочення дошкільнят до активного пізнання світу шляхом організації ігрових експериментів; розвиток у дітей природної допитливості, здатності ставити дослідницькі запитання та самостійно знаходити шляхи їх вирішення; формування первинних навичок наукового підходу до вивчення навколишнього світу через доступні для дошкільного віку форми пізнання; створення сприятливого середовища для розвитку природничо-дослідницької культури у дітей; стимулювання природної дитячої допитливості до пізнання та дослідження, що відбувається в рамках цілеспрямованої пошуково-ігрової діяльності.

Створення такого оптимального освітнього середовища забезпечує не лише розвиток природничо-дослідницьких здібностей, але й формує базові компетентності, необхідні для подальшого успішного виховання та особистісного зростання.

Глибоке розуміння сучасних тенденцій у дошкільній освіті неможливе без детального аналізу чинного законодавства, яке визначає правові основи функціонування закладів дошкільної освіти та регламентує освітній процес.

Концептуальні аспекти дослідження ґрунтуються на системному аналізі нормативно-правової бази України у сфері охорони довкілля та освіти. Після оновлення основного законодавства України про освіту – Закону «Про освіту», були впроваджені відповідні корективи в Закон України «Про дошкільну освіту» [46].

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці багатьох вчених у галузі дошкільної педагогіки та психології.

Основою концепції розвитку пізнавальної активності дошкільників через природничо-дослідницьку діяльність є ідеї про дитину як активного дослідника. Цей підхід передбачає створення розвивального середовища, що спонукає до експериментування та пізнання навколишнього світу. Дослідження спираються на праці вітчизняних педагогів (Г. Костюк [35], А. Богуш [6], С. Максименко [24]), які розробляли методики та підходи до організації такої діяльності в закладах дошкільної освіти. Питання розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку було предметом дослідження багатьох науковців, зокрема С. Ладивір, О. Смирнової та В. Котирли.

Формування природничо-дослідницької культури серед дошкільнят було предметом вивчення багатьох українських науковців: О. Кононко [31] – досліджувала розвиток особистості дошкільника в контексті взаємодії з природним довкіллям; Л. Зайцева [25] – вивчала організацію пошуково-дослідницької діяльності в природі дітей дошкільного віку; М. Бадіца, К. Дементьєва – вивчали розвиток просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку у природному довкіллі [2].

Їхні дослідження заклали теоретико-методологічні основи для розвитку природничо-дослідницької культури в сучасній дошкільній освіті України.

Питання визначення змісту пошукової діяльності дітей дошкільного віку було в центрі уваги В. Суржанської. Вона розглядали широкий спектр об'єктів

для дослідження, зокрема природні явища та матеріали для конструювання. Н. Яришева та Г. Беленька [4] акцентували увагу на пошуковій діяльності як методі нескладного експериментування в природному середовищі.

Комплексний підхід цих дослідників дозволив сформулювати ґрунтовне наукове підґрунтя для вивчення особливостей виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей передшкільного віку, розкрити потенціал дошкільної освіти в розвитку дослідницьких здібностей та пізнавальної активності дошкільників.

Проведення дослідження з виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей передшкільного віку є принципово важливим, оскільки поглиблює наукове розуміння процесів формування дослідницької компетентності в передшкільному дитинстві, розширює теоретико-методологічні засади особистісно-орієнтованої освіти та створює інноваційні педагогічні стратегії розвитку природженої пізнавальної активності дітей.

Необхідність системно вивчити потенціал пошуково-ігрової діяльності, яка виступає особливим механізмом у формуванні природничо-дослідницької культури зумовила вибір теми дослідження: **«Виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей передшкільного віку»**.

Об'єктом дослідження: процес виховання природничо-дослідницької культури дітей передшкільного віку.

Предметом дослідження: пошуково-ігрові методи як механізм розвитку природничо-дослідницької культури дошкільників.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально підтвердити ефективність використання пошуково-ігрових методів для виховання природничо-дослідницької культури дітей дошкільного віку.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети дослідження визначено такі **завдання:**

- здійснити теоретичний аналіз поняття «природничо-дослідницька культура» в психолого-педагогічних дослідженнях та визначити педагогічні основи виховання природничо-дослідницької культури дитини шостого року життя;
- розкрити сутність, зміст і структуру пошуково-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку;
- розробити та обґрунтувати педагогічні технології виховання природничо-дослідницької культури у дошкільників;
- діагностувати вихідний рівень природничо-дослідницької культури дошкільників та узагальнити результати дослідницько-експериментальної роботи.

Якщо діти передшкільного віку будуть активно досліджувати навколишній світ в пошуково-ігровій діяльності, *то* вони набуватимуть унікального особистого досвіду, що сприяє становленню цілісного світогляду, розвитку ключових особистісних характеристик, таких як ініціативність, самостійність та комунікативність, *оскільки* особливої ваги пошукова діяльність набуває в контексті підготовки до шкільного навчання: надає дітям необхідні навички дослідницької роботи, вміння аналізувати, систематизувати та узагальнювати інформацію.

Методи дослідження:

- ***теоретичний метод*** було використано для *аналізу*: наукової літератури з проблем дошкільної педагогіки; психолого-педагогічних досліджень; методичних розробок з природничо-дослідницької діяльності; нормативних документів дошкільної освіти. *Порівняння та зіставлення*: різних наукових підходів до виховання дослідницької культури; методик організації пошуково-ігрової діяльності; вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду. *Синтезу та узагальнення*: теоретичних положень про дослідницьку діяльність дошкільників; методичних підходів до розвитку природничо-дослідницької культури. *Класифікації*: методів пошуково-ігрової діяльності; форм дослідницької активності дітей передшкільного віку.

– застосування **емпіричного методу** дозволить провести – *педагогічне спостереження*: за пошуково-ігровою діяльністю дітей; за процесом формування дослідницьких умінь; за проявами природничо-дослідницької культури.

– **діагностичний метод** було використано для опитування вихователів; анкетування батьків; індивідуальні бесіди з дітьми; тестування дослідницьких здібностей; аналізу продуктів дитячої діяльності (результати дитячого експериментування, творчі роботи дослідницького характеру, щоденники спостережень, колекції, альбоми, схеми).

Експериментальна база дослідження

Експериментальне дослідження проводилося на базі Райгородського закладу дошкільної освіти (ЗДО) «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко» серед дітей старшого дошкільного віку. Групи, на базі яких проводилось дослідження, склалися з:

- 20 дітей старшого дошкільного віку в ЗДО «Ромашка»;
- 26 дітей старшого дошкільного віку в ЗДО «Сонечко».

Загалом у дослідженні взяли участь 46 дітей.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше науково обґрунтовано та експериментально апробовано цілісну педагогічну технологію виховання природничо-дослідницької культури дітей передшкільного віку засобами пошуково-ігрової діяльності, яка інтегрує мотиваційний (емоційно-ціннісний), пізнавальний (когнітивний) та практичний (діяльнісний) компоненти з відповідними показниками та рівнями (високий, достатній, середній, низький) у єдину систему розвитку дошкільника.

Практичне значення полягає в можливості безпосереднього впровадження розробленої методики та практичних рекомендацій у освітній процес закладів дошкільної освіти (ЗДО). Результати дослідження забезпечують педагогів інструментарієм для ефективної організації пошуково-ігрової діяльності, спрямованої на підвищення рівня природничо-дослідницької культури дітей. Матеріали роботи можуть бути використані для

створення методичних посібників та у процесі підготовки та підвищення кваліфікації майбутніх та діючих вихователів.

Апробація результатів дослідження відбулась у межах IX Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2025 р.), що підтверджується публікацією: *Заєць Л. В., Бадіца М. В. Концептуальні аспекти виховання природничо-дослідницької культури у дошкільників. : матеріали IX міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Вінниця, 2025. С. 59.*

Результати також апробовано під час участі у VII Осінній школі Сковородинівської академії молодих учених (Харків, 2025 р.), що підтверджується статтею: *Заєць Л. В., Бадіца М. В. Ефективність пошуково-ігрової діяльності як засобу виховання природничо-дослідницької культури дітей старшого дошкільного віку* (прийнята до друку).

Структура магістерської роботи

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел – 60 найменувань та додатків – 13 сторінок. Загальний обсяг становить – 156 сторінок, основна частина – 121 сторінка.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Концептуальні аспекти виховання природничо-дослідницької культури у дошкільників

Питання забезпечення формування всебічно розвиненої особистості, здатної до постійного навчання та самореалізації набуває стратегічного характеру в контексті державних пріоритетів. Свідченням цього є й ключові освітні документи. Зокрема, у Національній стратегії розвитку освіти України вказано, що головною метою системи освіти нашої держави є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина, виховання покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства.

Для обґрунтування цієї мети та створення умов для якісного розвитку дітей дошкільного віку в Україні розроблено та впроваджено системи нормативно-правового забезпечення. Зокрема, до основних документів, які регулюють процес виховання та розвитку дітей-дошкільників, входять:

1. Закони України «Про освіту» [48], «Про дошкільну освіту» [46], які встановлюють правові засади функціонування системи та визначають права й обов'язки всіх учасників освітнього процесу.

2. Державний стандарт дошкільної освіти – Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) [3], який визначає вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років перед її вступом до школи. Окрім цього, БКДО детально описує особливості формування дослідницької культури у дітей дошкільного віку, пропонує тактики реалізації педагогічних

впливів та визначає особливості організації пізнавальної діяльності дітей цього віку.

3. Нормативно-правові акти, що деталізують організаційні та матеріально-технічні аспекти освітнього процесу, включаючи накази МОН України, що регулюють, зокрема, примірний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання.

Проблема формування природничо-дослідницької культури у дітей дошкільного віку є актуальною протягом багатьох десятиліть і залишається в центрі уваги сучасної педагогіки та психології. Від часів класиків до наших днів проблема виховання всебічно розвиненої особистості, здатної до самостійного пізнання та активної взаємодії зі світом, є одним із пріоритетів.

Теоретичні засади досліджуваної проблеми висвітлено в роботах відомих педагогів та психологів, які обґрунтовували методичні аспекти організації пізнавально-дослідницької діяльності дошкільників, зокрема в процесі ознайомлення з природою. До них належать: Г. Беленька («Пошуково-дослідницька діяльність дошкільників в природному довкіллі» [4]); А. Богуш «Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі» [6]); О. Гладченко («Ознайомлення дошкільників із навколишнім світом» [12]); Н. Горопаха («Методика ознайомлення дітей з природою» [15]); Т. Завязун («Вплив ігрової діяльності на всебічний розвиток дитини-дошкільника» [23]); І. Карапузова, В. Коваль («Організації дослідницької діяльності дошкільників з природою в закладах дошкільної освіти» [28]); К. Крутій, І. Стеценко («Природничо-наукова освіта дошкільників» [37]); Л. Соловійова («Розвивальні ігри та вправи для дітей шостого року життя» [52]); Г. Ягенська [54] та інші дослідники.

Аналізуючи наукову літературу розуміємо, що проблема формування природничо-дослідницької культури у дітей дошкільного віку знаходиться на перетині різних галузей наукового знання: педагогіки, психології, природознавства та методики дошкільної освіти.

Згідно з Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), оновлення виховного процесу в дошкільних закладах з урахуванням вікових характеристик дітей є одним із визначених напрямків освітньої реформи. В умовах сучасності суспільство потребує особистостей, які вирізняються критичним мисленням, адаптивністю до швидких змін, здатністю визначати та досягати інноваційні цілі, готовність до постійного розвитку. Ці завдання стають особливо актуальними в процесі модернізації стандартів дошкільної освіти.

Оскільки основи світогляду людини закладаються саме в дошкільному віці, першочергового значення набуває ознайомлення дітей з природою та виховання дбайливого, відповідального ставлення. Цей напрям є невід'ємною частиною освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

Ефективність формування природничо-дослідницької культури залежить від комплексного використання різних педагогічних підходів, їхньої інтеграції та адаптації до вікових особливостей дітей та умов освітнього середовища.

У Професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021) [65] серед професійних компетентностей вихователя ЗДО виділено кілька ключових. По-перше, це здатність організовувати ігрову та інші види дитячої діяльності, а також підтримувати ініціативу дітей у їхніх заняттях. По-друге, це вміння формувати у здобувачів освіти ключові компетентності відповідно до державного стандарту. І, по-третє, це здатність організовувати та проєктувати освітні осередки, враховуючи принципи універсального дизайну та розумного пристосування.

Сьогоднішній вихователь має вирішальне завдання: створити такі умови, щоб кожна дитина змогла повноцінно розкрити свої здібності в усьому, чим вона займається. Це вимагає від нас більше, ніж просто виховання. Нам потрібно дати дітям інструменти: навчити їх чітко говорити, логічно вибудовуючи свою думку; розвинути ключову навичку – вміння висувати власні ідеї (припущення), спираючись на свій досвід, і впевнено їх

аргументувати. Кінцева мета цього процесу надзвичайно важлива: допомогти дітям сформуванати власне, унікальне бачення світу та життєві погляди. І, звісно, ми завжди маємо пам'ятати, що кожна дитина особлива, застосовуючи до неї індивідуальний підхід у навчанні та вихованні.

Новий Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) впроваджує компетентнісний підхід, головною метою якого є досягнення чітко визначених освітніх результатів. Цей підхід конкретизується через освітні орієнтири, що охоплюють різноманітні аспекти розвитку дитини: знання, розуміння та усвідомлення інформації; дотримання соціально-прийнятних норм і правил поведінки; практичне застосування набутого досвіду; а також особистісну позицію та оцінювальне судження. Така виховна стратегія підкреслює важливість цільового розвитку дошкільника і формування міцної основи для успішного здобуття спеціальних знань і навичок.

У першому розділі статті шостої Закону України «Про дошкільну освіту» [46], присвяченій базовим етапам дошкільної освіти, зазначено, що *дошкільний вік* – період життя дитини від трьох до шести (семи) років.

Дошкільний вік – час активного обміну між світом дорослих і світом дітей. Дошкільнята досліджують усе навколо і переймають моделі поведінки дорослих. Але головний їхній інструмент – це, звісно, гра! Саме гра допомагає їм освоювати навколишнє середовище, відтворювати побачене, а також створювати свій власний світ – світ таємниць, загадок і власного, суб'єктивного тлумачення реальності.

Такий погляд на світ активно розвивається завдяки двом важливим речам: спілкуванню з іншими людьми та контакту з природою. Коли дитина створює власну картину світу, вона формує індивідуальний і неповторний образ реальності.

Саме в дошкільному віці діти особливо відкриті до пізнання, і ось чому: у них немає стереотипів; їхній розум «чистий» для нової інформації; у них чудово розвинена уява; вони безпосередні. Усе це дозволяє їм сформуванати справжнє, оригінальне та незашорене сприйняття навколишнього світу.

У старшому дошкільному віці у дітей формується початковий, хоча й фрагментарний, світогляд та ієрархія мотивів, а також розвивається розуміння морально-етичних категорій. Діти стають наполегливішими у досягненні поставлених цілей, вправнішими у подоланні перешкод і починають краще усвідомлювати своє місце у взаєминах з дорослими. Саме в цей час закладаються ціннісні орієнтації, найпростіші життєві плани, наміри та мрії. У цей період стає помітним, які життєві тенденції переважають у дитини: спрямованість на зовнішнє оточення чи на внутрішній світ, орієнтація на успіх чи уникнення невдач, бажання реалізувати власні здібності та заявити про себе чи залишитися непомітною.

Модернізація освітньої системи підкреслює особливу важливість дошкільного періоду як неповторного та фундаментального етапу в розвитку особистості.

Природничо-дослідницька культура (тобто, цікавість до природи та бажання її досліджувати) – це головний показник того, як розвивається дошкільник, адже активно пізнаючи світ, дитина будує міцні зв'язки з усім навколо себе і навчаються ефективно спілкуватися з іншими людьми. Усі науковці сходяться на думці: така активність є фундаментом для всебічного виховання та творчого розкриття потенціалу дитини.

На жаль, у науці немає єдиного і чіткого визначення поняття «природничо-дослідницька культура». Це досить широке і гнучке поняття, яке кожен дослідник трактує по-своєму – усе залежить від того, в якому контексті та під яким кутом його розглядають.

Але, попри це, ми можемо виділити кілька ключових ідей, які завжди лежать в основі цього поняття:

- 1) *система наукових знань*: базується на об'єктивних наукових знаннях про природу, її закономірності, явища та процеси, формуючи цілісну картину світу;

2) *дослідницька діяльність*: передбачає практичне дослідження природи, застосування методів (спостереження, експерименту, аналізу) для отримання нових знань та розширення пізнавальних горизонтів;

3) *ціннісно-сміслові ставлення до природи*: включає сформовану систему цінностей та етичних норм, які визначають відповідальне ставлення людини до природи, її ресурсів та процесів.

4) *практична спрямованість*: полягає у використанні набутих знань та навичок для вирішення практичних завдань, зокрема у сфері охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення сталого розвитку тощо.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що *природничо-дослідницька культура* – це не просто знання. Це комплексний набір, який поєднує в собі наукові факти, практичні дослідження, повагу до природи та вміння застосовувати все це на ділі. Ця культура грає величезну роль у житті дитини, адже вона безпосередньо впливає на те, як формується її особистість, інтелект і погляд на світ.

У нашому сучасному, вимогливому світі ключовими є самостійне мислення, критичний погляд і творчий підхід до пошуку рішень. Оскільки ми знаємо, що розвиток цієї культури не зупиняється ніколи, тому що він триває усе життя, отже важливо створити для дітей найкращі умови вже зараз: підтримувати їхню цікавість до природи та заохочувати до активної дослідницької роботи.

Дитина досліджує світ завдяки своїй внутрішній допитливості, яка активізує усі її психічні інструменти: відчуття, увагу, пам'ять, уяву, мислення та мовлення. Цей процес – фундамент того, як дитина починає бачити світ і створює його першу «модель» у своїй голові. А починається виховання цього інтересу до всього навколишнього у двох найважливіших місцях: вдома, у родині, і, звичайно ж, у закладі дошкільної освіти.

Психологічні особливості дитини-дошкільника створюють ідеальні умови (є сензитивними) для формування природничо-дослідницької культури. Можна виокремити чотири головні причини, що зумовлюють цей процес:

1) *Допитливість та цікавість (феномен «чому?»)*: діти дошкільного віку відрізняються природною допитливістю та цікавістю до навколишнього світу. Їх захоплює все нове, незвідане, і вони постійно прагнуть досліджувати та експериментувати. Саме ця невгамовна допитливість є мотором, який і запускає розвиток їхньої природничо-дослідницької культури.

2) *Емоційна чутливість*. Дошкільники дуже емоційно реагують на природу: вони щиро захоплюються її красою і дивуються різноманітності. Цей яскравий емоційний відгук допомагає їм формувати ціннісне ставлення до природи, а це – обов'язкова умова для справжньої дослідницької культури.

3) *Активність і бажання діяти*. Дошкільнята не можуть сидіти на місці, вони потребують постійної діяльності. Вони люблять пізнавати світ через практику: спостерігати, експериментувати та робити щось руками. Тому наше завдання – максимально створювати для них умови для активного дослідження природи.

4) *Образне мислення (краще один раз побачити)*. У цьому віці діти найкраще сприймають світ через образи та приклади. Їм набагато легше засвоювати знання про природу, коли вони можуть їх побачити або доторкнутися. Ось чому так важливо використовувати наочність, водити їх на екскурсії та спостерігати за природними явищами вживу.

5) *Розвиток мовлення*. У дошкільному віці активно вдосконалюється мовлення. Діти навчаються не просто говорити, а описувати свої враження і ділитися власними думками. Це дуже допомагає в дослідженні, адже дитина отримує інструменти, щоб правильно сформулювати своє питання («Чому?») та обговорити результати своїх маленьких експериментів. Без цього природничо-дослідницька культура просто не може розвиватися.

6) *Соціальна взаємодія (спільна робота)*: дошкільнята активно спілкуються і обмінюються досвідом та знаннями одне з одним. Коли вони

досліджують щось разом, це тренує їхнє вміння співпрацювати, слухати чужу думку та переконливо доводити свою точку зору. А співпраця є критично важливою для будь-якої діяльності.

Зважаючи на всі ці особливості дитячої психіки, завдання дорослих – максимально допомагати дитині розвивати свою природничу культуру.

«Дитяча картина світу розглядається як особистісна характеристика, результат сприймання дитиною навколишнього, що виявляється в її уявленнях про світ і взаємодію в ньому. Науковці (І. Куліковська, О. Кононко, Л. Шелестова та ін.) таку взаємодію розглядають як процес, в ході якого відбувається: сприйняття інформації про довкілля; відображення світу та себе в ньому, що передбачає отримання інформації, її осмислення, аналіз; вияв зовнішнього реагування на життєві події» [31, с.114]. Пізнання світу для дитини – це як будівництво власного дому. Кожен новий досвід, кожне відкриття – це цеглинка, з якої вона зводить свій світогляд. Цей «дім» відображає її унікальне бачення світу, її цінності та переконання.

Дошкільнята повністю відкриті до всього, що їх оточує. Вони сприймають природу цілісно – ніби одним великим, яскравим малюнком. Але це ще не означає, що вони одразу розуміють всі природничі зв'язки і як усе залежить одне від одного.

Дорослі відіграють тут ключову роль. Адже, грамотна організація простору для пізнання допомагає дитині усвідомити цінність і значення життя.

На основі наукових досліджень багатьох вчених можна стверджувати, що картина світу є складною системою, яка відображає уявлення дитини про навколишній світ, її власне місце в ньому, а також її цінності та ставлення до світу. Ця система має ключове значення, оскільки саме вона регулює поведінку та дії дитини як у соціумі, так і в природному середовищі.

Зазвичай, вона складається з трьох головних частин (компонентів):

- 1) «когнітивний: усвідомлення закономірностей світу у єдності чотирьох світів: природи, культури, інших людей та власного Я;
- 2) емоційно-ціннісний: усвідомлення власної моральної/аморальної

орієнтації у ставленні до світу;

3) діяльнісний: здатність регулювати власну поведінку відповідно до власного світорозуміння та моральної /аморальної орієнтації у ставленні до світу» [48, с.2].

Для того, щоб ефективно розвивати в дошкільників природничо-дослідницькі культуру, ми повинні чітко розуміти, на чому базується цей процес. «У Базовому компоненті дошкільної освіти, а саме в освітньому напрямі «Дитина у природному довкіллі» вказано, що природничо-екологічна компетентність формується під впливом: *трудової, ігрової, дослідницької та пізнавальної діяльності*» [3]. Тому ми звернемося до філософії, психології та педагогіки, щоб визначити зміст цих ключових понять.

Поняття «**діяльність**» як фундаментальна категорія психології було введено в науковий обіг С. Рубінштейном, який розглядав її як систему дій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

Загальна структура діяльності систематизована та представлена в дослідженнях таких вчених, як: Г. Костюк [35] (розглядав діяльність як систему взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення певної мети; він особливо підкреслював роль мотивації та свідомості у структурі діяльності), С. Максименко [24] (розвинув структурний підхід до діяльності, виділяючи в ній мотиваційний, операційний та результативний компоненти) та інші.

На основі досліджень ці вчені змогли чітко показати, як побудована будь-яка діяльність. Вони виявили, що вона складається з чотирьох ключових частин, які працюють разом як єдиний механізм для досягнення мети:

- хочу (мотиваційний): навіщо я це роблю?
- бачу ціль (цільовий): що саме я хочу отримати?
- роблю (операційний): які дії та операції для цього потрібні?
- отримую (результативний): що вийшло в кінці?

Їхня робота допомогла впорядкувати та поглибити наше розуміння структури діяльності, представивши її як складну, але злагоджену систему взаємопов'язаних елементів.

«Діяльність – це спосіб буття людини у світі, здатність вносити в дійсність зміни. Дитина завжди є суб'єктом діяльності – пізнавальної, продуктивної та інших видів. Компонентами діяльності є суб'єкт з його потребами, мета діяльності, засіб реалізації та результат. Дуже важливим є формування в дітей дошкільного віку вміння регулювати свою діяльність у природі згідно з її законами, не порушуючи природні зв'язки, не завдаючи їй шкоди» [4, с.19].

Для дошкільників провідною формою діяльності є *спостереження, природні ігри та праця в природному середовищі*. Такі форми роботи розвивають у них дослідницькі вміння та стимулюють зацікавленість природними явищами і навколишнім світом.

У розвитку процесу дитячої допитливості використовується ***дослідницьку діяльність***. Хоча цей метод є досить складним, він створює можливості для всебічного розвитку дитини. Прагнення дітей до відкриття нового є рушійною силою їхньої природничо-дослідницької активності, через яку вони пізнають навколишній світ. Що активніше та різноманітніше дитина досліджує довкілля, то більше знань вона здобуває, що своєю чергою сприяє її всебічному та інтенсивному розвитку.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, дослідницька активність дитини інтегрується у формування природничо-дослідницької культури та логіко-математичної культури. Це передбачає уміння активно використовувати сенсорний досвід (бачити, торкатися, слухати) у поєднанні з логічним мисленням для дослідження нових об'єктів і явищ та вирішення пізнавальних завдань. «В основі як пізнавального, так і загального психічного розвитку дітей дошкільного віку лежить потреба в нових враженнях і знаннях. Інтерес до пізнання реального світу – один із провідних та основоположних, найбільш значущий у дитячому розвитку» [37, с. 4].

Головна мета впровадження дослідницької діяльності у ЗДО – навчити дітей самостійно здобувати нові знання та творчо їх застосовувати. Це

зкладає фундамент для їхнього інтелектуального зростання і розвитку творчої особистості, формуючи цінність пізнання.

Поняття *«пізнавальна активність»* є ключовим чинником успіху в будь-якій діяльності, що завжди привертало увагу науковців. Її важливість пояснюється тим, що взаємодія людини з довкіллям неможлива без її власної активності. Однак, попри значний інтерес, в сучасній психолого-педагогічній літературі досі немає єдиного узгодженого визначення цього феномену через існування багатьох різних підходів до його тлумачення.

Варто зазначити, що пізнавальна активність не успадковується, а є набутою якістю. Вона розвивається (або залишається нерозвиненою) завдяки взаємодії з соціумом, цілеспрямованій діяльності самої особистості, а також процесам навчання та виховання. За своєю суттю, пізнавальна активність – це інтегроване психологічне утворення, що об'єднує раціональні, почуттєві та мотиваційні компоненти людини, проявляючись як бажання вибірково занурюватися у певні предмети та явища. Вона є ключовою внутрішньою мотивацією, що підсилює психічну діяльність та веде до високих творчих і продуктивних результатів.

«У дошкільному віці пізнавальний розвиток – це складне комплексне поняття, яке охоплює розвиток пізнавальних процесів, таких як: увага, сприйняття, пам'ять, мислення, уяву, які становлять собою різні форми орієнтації дитини в довкіллі, регулюють її діяльність. Відомо, що діти старшого дошкільного віку помітно частіше проявляють ініціативу в процесі перетворювальної діяльності. Цей віковий період важливий для розвитку пізнавальної потреби дитини, яка знаходить вираження у формі пошукової, дослідницької активності, спрямованої на виявлення нового. Тому переважають запитання: «Чому?», «Навіщо?», «Як?»» [37, с. 4].

Комплексні українські дослідження формування пізнавальної діяльності в дошкільній педагогіці та психології були найбільш активними з кінця 1980-х до початку 2000-х років. Неоціненний внесок у розуміння різних аспектів пізнавальної діяльності дошкільників зробили такі науковці як

В. Кондратенко, С. Кондратова, О. Кононко, Г. Костюк, С. Ладивір, С. Максименко, Т. Піроженко, Л. Проколієнко.

Дослідники трактують пізнавальну діяльність у двох вимірах: по-перше, як особливий внутрішній стан, що слугує проявом творчості та нестандартного мислення; по-друге, як стійку особистісну рису, що характеризується внутрішнім спонуканням до дії і помітна під час виконання людиною певних завдань чи видів діяльності.

Зрештою, пізнавальна активність – це фундамент, на якому дитина засвоює культурну спадщину людства. Вона є критично важливою умовою для розвитку всього інтелектуального потенціалу дошкільника. Ця активність стимулює все найкраще: самостійність, ініціативність, успішність і, звичайно ж, творчі здібності. Усе це разом гарантує гармонійний розвиток особистості.

Ігрова діяльність є ключовим чинником у формуванні природничо-дослідницької культури. Це відбувається завдяки тому, що природничо-дослідницька діяльність перетворюється на захоплюючий процес навчання, коли вона інтегрується в ігрову форму. Зокрема, використання дидактичних, рольових ігор та ігор-експериментів (наприклад, «Мандрівка краплинки» або «Таємниці листочка», «Екологи» тощо) дає дітям можливість досліджувати природу безпосередньо під час гри.

Різноманітні ігри – це надзвичайно потужний спосіб виховання та розвитку дітей. Неважливо, що це: інтелектуальні чи сенсорні забавки, дослідницькі чи дидактичні ігри – кожен вид виконує свою важливу навчальну місію. Через гру діти не просто повторюють те, що вивчили, а опановують знання на практиці. Ігровий формат сам по собі створює природне бажання вчитися, додає елементи змагання і робить весь виховний процес набагато цікавішим, динамічнішим та захопливим.

Особливо корисними є ті ігри, які допомагають дітям вивчати властивості різних предметів та явищ навколо. Такі заняття часто стають першою іскрою для подальшої дослідницької роботи, адже вони пробуджують у дитини природну цікавість і нестримне бажання дізнаватися щось нове.

Трудова діяльність у природному довкіллі є незамінною частиною виховання дошкільнят, оскільки вона охоплює формування навичок, відповідальності та розвитку характеру, а також сприяє емоційному зростанню та розумінню природних процесів. Коли дитина, наприклад, поливає квіти чи годує рибку, вона реально вчиться доглядати за живими об'єктами, усвідомлюючи власну відповідальність за довкілля та цінність природних ресурсів. Водночас, ця діяльність загартовує важливі якості, такі як працелюбність, самостійність та наполегливість. У процесі роботи дитина відчуває радість від результатів своєї праці, гордість та задоволення, що, зрештою, допомагає їй зрозуміти глибинні природні процеси: як відбуваються взаємозв'язки в природі, що таке сезонні зміни та які умови необхідні для життя.

Отже, природничо-дослідницька культура – це важлива частина загального розвитку дошкільнят. Вона допомагає їм сформувати повагу до природи, розпалити пізнавальний інтерес і набути вмінь справжнього дослідника. Взаємодія дитини зі світом є ключем до її розвитку. Дошкільний вік – це час активного пізнання, коли дитина завзято досліджує світ через спостереження, гру та трудову діяльність.

Успішна організація природничо-дослідницької культури для дошкільнят – це складний процес, який вимагає від вихователя високого професіоналізму та справжньої педагогічної креативності. Ключ до успіху не лише у правильному виборі методів та матеріалів. Особливу роль відіграє вміння вихователя не просто технічно провести дослід, а створити таку емоційну атмосферу, яка підживить природну допитливість дітей та їхнє щире бажання пізнавати світ.

Саме такий підхід гарантує, що ми досягнемо всіх виховних цілей і, що найголовніше, розвиватимемо у дошкільнят стійкий, живий інтерес до дослідницької роботи.

Ось чому одне з найважливіших завдань сучасної педагогіки – забезпечити дітям умови для вільного пошуку та розвитку їхньої

допитливості. Через гру, досліди, трудову діяльність у дітей формуються всі необхідні навички – пізнавальні, емоційні та соціальні – для успішного життя в сучасному світі.

Виховання природничо-дослідницької культури є не просто важливим, а й необхідним для успішного життя в сучасному світі, сповненому викликів та можливостей.

1.2. Зміст і структура природничо-дослідницької культури дітей шостого року життя

Виховання, яке ігнорує природу, є безглуздом, адже виростити справжню людину поза зв'язком із довкіллям просто неможливо. Тільки в гармонії з природою формується цілісна особистість. Животворна сила природи завжди овіяна ореолом святості та є об'єктом шанобливого ставлення. Взаємодія з нею робить нас добрішими та духовно багатшими.

Головна ідея гуманістичного підходу в роботі з дошкільнятами – допомогти дитині зрозуміти: вона є частиною природного світу. Оскільки наш зв'язок із довкіллям завжди був і залишиться нерозривним, цей підхід прагне: сформувати науковий погляд на світ; забезпечити чітке усвідомлення дитиною своєї ролі в природі; виховати глибоке почуття відповідальності за майбутнє всієї планети. «Причиною є не стільки нестача знань, скільки відсутність належного ставлення до природи, почуття відповідальності за природу як за власний життєвий простір, неусвідомленість духовної і фізичної єдності людини і природи» [4, с. 4].

Базовий компонент дошкільньої освіти містить визначення поняття «природничо-екологічна компетентність – це здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» [2, с. 12].

Пріоритет сучасної дошкільньої освіти – виховати природничо свідоме

покоління, яке не просто користується дарами природи, а й готове діяти, щоб зберегти довкілля. Це вимагає від педагогів системної роботи та постійної уваги.

На компетентнісний підхід як основний методологічний принцип спирається Базовий компонент дошкільної освіти. Цей підхід орієнтований на цілісний розвиток особистості дитини та забезпечує обов'язкові сформовані знання, яких має досягнути дошкільник: «Має загальні уявлення про природу планети Земля і Всесвіту; розуміє, що Земля є частиною Космосу, а всі його об'єкти (зорі, планети, комети, метеорити тощо) знаходяться дуже далеко; володіє елементарними уявленнями про дослідження Космосу людиною; знає, що на планеті Земля є неживі і живі об'єкти природи; усвідомлює зв'язки між рослинами і тваринами, їхні функції в природі; встановлює залежність об'єктів природи від екологічних факторів; розуміє особливості та умови розвитку рослин (фази розвитку, екологічні фактори, поживність ґрунту, догляд), існування тварин (стадії розвитку, залежність від середовища існування, реакції на сезонні зміни; усвідомлює поділ рослин і тварин на групи; знає, що є дикорослі і культурні рослини; дикі, свійські тварини; знає правила поведінки з ними; володіє знаннями про основні властивості неживих об'єктів природи (повітря, вода, пісок, глина, каміння), які може виявляти під час елементарних дослідів; усвідомлює значення назв-характеристик окремих властивостей об'єктів та фізичних явищ навколишнього світу (твердість, м'якість, сипучість, в'язкість, плавучість, розчинність; швидкість, напрямок тощо); володіє назвами штучних матеріалів, виготовлених людиною із природної сировини (метал, гума, тканина, пластик, папір тощо); знає ознаки пір року і явищ природи» [2, с.12].

Державні стандарти, які прописані в освітніх документах, визначають вимоги не лише до того, що дитина повинна знати. Вони охоплюють і загальний розвиток, і виховання малюка. Особливу увагу при цьому приділяють формуванню конкретних практичних умінь. Саме ці вміння

стають міцним фундаментом для того, щоб дитина була успішною у подальшому вихованні.

Формування природничо-дослідницької культури у дошкільників має чітке нормативне підґрунтя, відображене в низці державних програм дошкільної освіти. Ключовими серед них є програми «Соняшник» [27], «Я у світі» [49], «Українське дошкілля» [5], «Дитина в дошкільні роки» [18] та інші.

Всі ці програми об'єднує одне – вони допомагають дітям дошкільного віку розвиватися всебічно. Малюки пізнають природу граючись та займаючись цікавими справами. Головне тут – розбудити в дитині уяву, творчість та бажання самій щось придумувати. Найважливіше, що діти не просто дізнаються факти про рослини чи тварин, а й справді починають любити природу, відчувати її. Адже наша мета – не лише навчити, а й виховати покоління, яке дбатиме про довкілля та розумітиме, чому це так важливо.

Крім того, діти дошкільного віку дуже сприйнятливі до нових знань і відкриті до світу. Вони щиро захоплюються природою, цікавляться кожною комашкою чи квіткою. Якщо ми зараз підтримаємо цю природну допитливість і спрямуємо її в правильне русло, то виховаємо покоління, яке не байдуже до природничих проблем. А це, зрештою, і є запорукою того, що наша планета матиме майбутнє.

Дослідження природничо-дослідницької культури дошкільнят є ключовим напрямком у сучасній освітній сфері. Щоб успішно провести цю роботу, вкрай необхідно чітко визначити критерії, показники та рівні розвитку цієї компетентності.

Без конкретних орієнтирів ми просто не зможемо зрозуміти, чи досягли діти бажаних результатів, наскільки ефективно працюють обрані методи навчання. Тільки маючи чіткі критерії, педагог може об'єктивно оцінити, на якому етапі розвитку знаходиться кожна дитина, які її сильні сторони, а над чим варто ще попрацювати.

Крім того, визначення рівнів розвитку допомагає вибудувати індивідуальну траєкторію навчання для кожного малюка. Адже всі діти різні –

хтось швидше засвоює матеріал, комусь потрібно більше часу та уваги. Коли ми розуміємо, на якому рівні перебуває дитина, ми можемо підібрати саме ті завдання та форми роботи, які будуть їй цікаві й корисні.

Також це дає змогу відстежувати динаміку розвитку дитини в часі – бачити її прогрес, радіти досягненням і вчасно коригувати освітній процес, якщо щось йде не так, як планувалося.

Для успішної організації природничо-дослідницької діяльності вихователю необхідно: систематично вивчати науково-методичну літературу, експериментувати з різними формами роботи, аналізувати результати своєї діяльності та вносити необхідні корективи.

Природничо-екологічна компетентність дошкільників є підґрунтям для формування більш комплексного явища – природничо-дослідницької культури. Якщо компетентність зосереджена на конкретних знаннях та навичках взаємодії з природним середовищем, то дослідницька культура представляє собою більш глибокий рівень розвитку особистості, що включає не лише знання та вміння, але й стійкий інтерес до пізнання природи, готовність до самостійного дослідження та творчого осмислення природних явищ.

Природничо-дослідницька культура – це сукупність знань, умінь, навичок, цінностей і переконань, які дозволяють дитині дошкільного віку активно взаємодіяти з природним середовищем, виявляти до нього пізнавальний інтерес, проводити спостереження, експерименти, робити висновки та узагальнення. Формування такої культури є важливим завданням дошкільної педагогіки, оскільки саме в цей період дитина активно пізнає світ, формує власне уявлення про нього.

Питання виховання природничо-дослідницької культури у дітей дошкільного віку є актуальною протягом багатьох десятиліть. Сучасні тенденції в дошкільній педагогіці спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності дітей, розвиток їхньої допитливості та творчих здібностей.

Зміст природничо-дослідницької культури дошкільників шостого року життя представлений системою знань про природу, дослідницьких умінь, ціннісних орієнтацій природничого характеру та практичного досвіду, які набуваються дитиною в процесі активного вивчення навколишнього природного середовища. Формування цього змісту спрямоване на стимулювання дитячої допитливості, активізацію пізнавальних процесів, розвиток здатності до систематичного спостереження, аналітичного опрацювання інформації, порівняння природних об'єктів і явищ, самостійного формулювання елементарних висновків та виявлення причинно-наслідкових закономірностей у природі.

Основні аспекти змісту природничо-дослідницької культури включають:

1) Елементарні знання про об'єкти та явища природи, які охоплюють розуміння живої та неживої природи, а також місця людини в природному середовищі. У сфері живої природи діти знайомляться з основними групами рослин, такими як дерева, кущі та трави, вивчають їх характерні ознаки та особливості вигляду. Водночас вони досліджують різноманітний світ тварин, включаючи ссавців, птахів, комах та інших представників фауни, пізнають їхні способи пересування, особливості живлення та середовища існування. Важливою складовою є розуміння сезонних змін, які відбуваються в житті рослин і тварин впродовж року.

Знайомство з неживою природою вивчення основних властивостей різних природних матеріалів – води, повітря, ґрунту, піску, глини та каміння, що всі діти розуміють фізичні характеристики навколишнього світу. Елементарні астрономічні знання включають уявлення про сонце, місяць і зорі, а також розуміння основних погодних явищ, таких як дощ, сніг і вітер.

2) Дослідницькі вміння та навички:

– *спостереження*: вміння цілеспрямовано розглядати об'єкти та явища природи, помічати їхні характерні ознаки, зміни.

– *демонстрація*: свідомий спосіб викладання, що обґрунтовується на прямому представленні предметів, подій та процесів через їх умовні відображення, такі як світлини, червоні, діаграми, графічні зображення тощо.

– *експериментування*: вміння проводити прості досліди з природними матеріалами, дотримуючись елементарних правил безпеки.

«Експериментування має суттєве значення для майбутньої практичної діяльності дітей. Воно дає змогу не лише орієнтуватися у характері роботи, а й раціонально спланувати свої дії» [28, с.99].

– *фіксація результатів*: уміння показувати те, що дитина побачила або дізналася під час спостережень та дослідів через малюки, прості схеми чи розповідь;

– *формулювання запитань*: здатність ставити питання про те, що незрозуміло в природі;

– *висування припущень*: вміння висловлювати власні думки та передбачення щодо результатів дослідів;

– *узагальнення та висновки*: здатність робити елементарні висновки на основі проведених спостережень та дослідів.

3) Ціннісні орієнтації:

– *емоційно-позитивне ставлення до природи*: виховання ціннісного ставлення до природи розпочинається з формування в дитини доброзичливого, позитивного сприйняття природного світу. Це означає, що дитина вчиться любити все живе, дбайливо ставитися до тварин і рослин, жаліти їх та бачити красу довкілля.

– *усвідомлення цінності природи для життя людини*: виховання ціннісного ставлення до природи розпочинається з формування в дитини доброзичливого, позитивного сприйняття природного світу. Це означає, що дитина вчиться любити все живе, дбайливо ставитися до тварин і рослин, жаліти їх та бачити красу довкілля.

– *розвиток допитливості та пізнавального інтересу*: важливою частиною виховання природничої культури є підтримка дитячої цікавості та бажання пізнавати світ, що допомагає сформувати стійкий інтерес до вивчення природи та відкриття нового в ній.

4) Досвід природничо-дослідницької діяльності:

- участь у різноманітних формах дослідницької діяльності (прості досліді, спостереження, екскурсії, екологічні ігри, проекти);
- накопичення сенсорного досвіду взаємодії з природними об'єктами (тактильні відчуття, зорові, слухові, нюхові сприйняття);
- застосування набутих знань та вмінь у повсякденному житті.

«Для засвоєння об'єму знань, визначеного Програмою виховання в закладі, необхідна активна організація пізнавальної і практичної діяльності дітей. Формуючи систему знань про природу, вихователь вибирає з програми той зміст знань, який можливо засвоїти методом пошукової діяльності. Він організовує життєві ситуації направляючи дітей на визначення пізнавальних задач. У процесі аналізу запропонованих ситуацій у дітей виникає необхідність співвідносити набуті знання з тим, що вони посередньо сприймають» [45, с.42-43].

Природничо-дослідницька культура шестирічних дітей являє собою єдину систему, яка складається з кількох пов'язаних між собою компонентів. Ці складові діють спільно і забезпечують всебічний розвиток дитячого інтересу до природи, здатності її вивчати та правильно з нею взаємодіяти.

Структурно природничо-дослідницька культура дітей 6 років складається із взаємопов'язаних компонентів: «когнітивного (сукупність знань та уявлень про світ, здобутих на основі індивідуального життєвого досвіду та виражених в ціннісних орієнтаціях особистості); духовно-ціннісного (ставлення до оточуючої дійсності та до самої себе внаслідок усвідомлення власних переживань щодо об'єктів, які сприймає дитина) та поведінкового (безпосередня можливість здійснення діалогічної взаємодії з оточуючим світом на засадах гуманізму). Рівень сформованості

світосприйняття дитини залежить від ступеня сформованості кожного з компонентів» [66, с.205].

Когнітивна складова включає комплекс знань про об'єкти і явища природного світу. У дітей старшого дошкільного віку це насамперед уявлення про: рослини (їхню будову, умови, необхідні для росту); тварин (особливості їхньої будови, спосіб життя, місця проживання); неживу природу (воду, ґрунт, повітря, різноманітні погодні умови); взаємозв'язки у природі (зокрема, важливість води для рослин, роль опадів).

Водночас, когнітивний компонент передбачає оволодіння базовими способами пізнання – спостереженням, порівнянням, елементарним аналізом явищ.

Духовно-ціннісний компонент відображає ставлення дитини до природи та її сприйняття процесу її вивчення. Сюди входить цікавість до природних об'єктів і явищ, бажання про них дізнаватися, а також радість і задоволення від спілкування з природою (наприклад, під час спостережень чи догляду за живими істотами). Важливими є естетичні переживання від споглядання природної краси та формування ціннісних установок – розуміння того, що природу треба берегти, адже вона унікальна і важлива для життя.

Поведінковий компонент показує, як дитина практично взаємодіє з природою і застосовує свої знання у дії. Він охоплює дослідницькі вміння (спостерігати, ставити прості досліди, порівнювати, групувати, робити висновки), практичні навички (догляд за рослинами і тваринами, робота з природними матеріалами) та комунікативні навички (обговорювати спостереження, ділитися враженнями, ставити запитання). Також сюди входить самостійність та ініціативність у пізнанні довкілля. Поведінковий компонент має особливе значення, адже саме через реальну діяльність дитина не лише засвоює інформацію, а й формує емоційне ставлення, здобуває практичні навички та усвідомлює себе частиною природного світу.

Розвиток природничо-дослідницької культури у старших дошкільнят має певні особливості. Діти цього віку відрізняються великою цікавістю до

всього нового, вміють довше концентруватися на об'єктах, які їх зацікавили, і досить добре володіють мовленням, щоб розповідати про те, що побачили, і ділитися своїми міркуваннями. Велике значення має використання ігор та створення проблемних ситуацій, які стимулюють бажання дитини досліджувати. Діти шести років уже можуть не тільки спостерігати, а й узагальнювати інформацію, розуміти, що з чого випливає, і навіть припускати, які будуть результати.

«Формування природничо-екологічної компетентності у дошкільнят можливе, якщо діти взаємодіють з природою у різних формах, включаючи найпростіші заняття з догляду за жителями природних куточків закінчуючи природоохоронними акціями» [3, с. 7].

Природнича обізнаність дошкільника розвивається завдяки його прямому контакту з довкіллям – через естетичне сприйняття, спостереження, практичну роботу та експериментально-пошукову активність протягом усього періоду дошкільного віку. З цієї причини надзвичайно значущим є налаштування відповідних умов на території дошкільного закладу. До елементів природничо-виховного середовища групових приміщень дитячого садка належать: *природні куточки, екологічні кабінети, дослідницькі лабораторії, природознавчі музеї.*

Виховання дітей у сфері природи та довкілля – це багатогранний процес, який виходить далеко за межі традиційних занять. За висновками науковців ефективно природничо-дослідницьке виховання відбувається через різноманітні форми діяльності; структуровані освітні заняття, прогулянки та екскурсії в природному середовищі, цілеспрямовані спостереження за природними явищами, вивчення ілюстративних матеріалів та залучення дітей до природничо орієнтованих ігор. Дослідження показують, що інтеграція матеріалу позитивно впливає на результати виховання дошкільнят. Діти, які беруть участь у дослідницькій діяльності, більш успішні і мають більш високий рівень розвитку.

В дошкільній педагогіці застосовується класифікація методів навчання,

що враховує особливості когнітивного розвитку дітей дошкільного віку.

Вибір методів навчання безпосередньо залежить від поставлених завдань та вікових особливостей дітей. Для дошкільнят ефективними є **наочні** (тематичні серії із зображеннями представників флори та фауни; мистецькі твори визнаних художників, зокрема пейзажі та натюрморти та інші); **практичні** (огляд за рослинами, птахами, дослідження ґрунту, експерименти з водою тощо) та **ігрові** методи (настільні ігри, рольові ігри дидактичні), які допомагають розвивати чуттєвий досвід; **словесні** методи (бесіди, інтерв'ю, пояснення) необхідні для більш глибокого розуміння матеріалу. Організуючи дослідницьку діяльність, вихователь має варіювати методи, щоб забезпечити всебічний розвиток дітей.

З огляду на особливості дошкільного віку, педагогічні методи мають передусім підтримувати природну цікавість дітей, розвивати їхню спостережливість і бажання пізнавати світ. Найважливішим інструментом тут є практична діяльність, зокрема прості досліди, через які діти самостійно відкривають для себе закони природи.

Велике значення у вихованні мають різноманітні розвивальні матеріали – конструктори, пазли, дидактичні іграшки. Вони допомагають не лише розвивати дрібну моторику, а й формують базові навички логічного мислення та просторового орієнтування.

Особливе місце в системі природної освіти займає художнє слово – казки та оповідання про природу. Через них діти не лише отримують нові знання, але й емоційно переживають природні явища, краще розуміють взаємозв'язки в природі.

Створення природничих альбомів – це творчий процес, який об'єднує види різних видів діяльності: від збору природних матеріалів до їх художнього оформлення через малюнки, аплікації та фотографії. Така робота допоможе дітям систематизувати свої знання та глибше осмислити вивчені явища.

Успішному засвоєнню знань сприяє різноманітність форм роботи, що підтримує стійкий інтерес дітей до навчання. При цьому важливо розуміти, що

механізми сприйняття та засвоєння інформації значно відрізняються залежно від вікового періоду: у ранньому дошкільному віці діти найкраще засвоюють інформацію через безпосередню взаємодію з предметами та іграми, а також через мовлення вихователя; середній дошкільний вік характеризується розвитком наочно-образного мислення, де ключову роль створюють візуальні образи та словесні пояснення, а закріплення знань відбувається через дидактичні ігри; у старшому дошкільному віці, з розвитком словесно-логічного мислення, найефективнішим стає комплексний підхід, що поєднує різні методи та прийоми подачі навчального матеріалу.

Також, успішність дослідницької діяльності дошкільників залежить від професійної майстерності вихователя. При плануванні такої роботи вихователь має створити засоби та методи навчання, враховуючи як вікові особливості дітей, так і їх інтелектуальні можливості.

Ключовим завданням вихователя є чітке формулювання освітніх цілей та розробка ефективних стратегій їх досягнення. При цьому важливо не лише технічно організувати дослідницький процес, але й створити відповідну емоційну атмосферу. Вихователь має вміти пробудити у дітей природну допитливість, створити атмосферу очікування відкриттів, а потім забезпечити умови для успішної реалізації цих очікувань через захоплену дослідницьку діяльність.

Природничо-дослідницька діяльність «складається, принаймні, з таких етапів: визначення мети, до якої входить формулювання вихідного припущення на основі раніше набутих знань і життєвого досвіду; змістовне планування роботи з предметом дослідження, тобто перехід від гіпотези до певної схеми організації дослідної роботи; власне дослідницької діяльність, тобто збирання емпіричних даних, складовою частиною чого є активність кожної дитини і вихователя. Після того як емпіричні дані зібрані, вихователь разом з дітьми аналізує їх. З огляду на це педагог повинен врахувати і правильність побудови плану, і здійснення задуму, і перебіг спостережуваних явищ» [28, с.100].

Природничо-дослідницька культура шестирічних дошкільників становить комплексну систему, де поєднуються пізнавальні, емоційно-ціннісні та поведінкові компоненти взаємодії дитини з природним світом. Ця культура розвивається завдяки цілеспрямованій педагогічній діяльності: створюється спеціальне освітнє середовище, використовуються різноманітні методи навчання, організовується активна дослідницька робота дітей.

Отже, на основі вище викладеного матеріалу можна зробити такий висновок: зміст природничо-дослідницької культури охоплює чотири ключові аспекти: елементарні знання про об'єкти та явища живої і неживої природи, місце людини в природному середовищі; дослідницькі вміння та навички (спостереження, демонстрація, експериментування, фіксація результатів, формулювання запитань, висування припущень, узагальнення та висновки); ціннісні орієнтації (емоційно-позитивне ставлення до природи, усвідомлення її цінності, розвиток допитливості); досвід природничо-дослідницької діяльності через участь у різноманітних формах активності та накопичення сенсорного досвіду.

Структура природно-дослідницької культури обґрунтовується на триєдності когнітивного, духовно-ціннісного та поведінкового компонентів, які функціонують у взаємозв'язку та взаємозалежності. Когнітивна складова забезпечує формування системи знань про об'єкти та явища природи, духовно-ціннісна — розвиває емоційно-позитивне ставлення до природи та дослідницької діяльності, а поведінкова — реалізує практичні зміни та навички взаємодії з природним середовищем.

Ефективність формування такої культури залежить від професійної компетентності педагога, створення відповідного матеріально-технічного забезпечення (природні куточки, лабораторії, природничі кімнати) та використання комплексного підходу, який поєднує різні форми та методи роботи з дітьми. Особливе значення має організація взаємодії дошкільників з природним довкіллям через спостереження, експериментування та практичну діяльність.

Формування природничо-дослідницької культури у старших дошкільників є підґрунтям для розвитку наукового світогляду, критичного мислення та готує дитину до успішного навчання в школі, особливо в галузі природничих наук.

1.3 Ігрова діяльність як джерело виховання природничо-дослідницької культури дітей шостого року життя

Період другої половини XX – початок XXI століття (1959-2005 рр.) є особливим для дослідження історико-педагогічного досвіду ігрової діяльності в контексті дошкільної освіти. Цей час відзначений розробкою перших програм навчання і виховання дошкільнят, де ігрова діяльність виділялася окремим розділом, а також початком наукових досліджень методики ігрової діяльності. Ці інновації свідчать про визнання ключової ролі гри у формуванні особистості дитини дошкільного віку.

Хоча гра є важливою частиною життя людини будь-якого віку, її значення для дітей дошкільного віку є особливо важливим.

Згідно із Законом України «Про освіту» [48], дошкільна освіта має на меті всебічний розвиток дитини. Це означає, що дітям потрібно не тільки засвоїти певні знання та навички, але й розвинути особистісні якості, які допоможуть їм успішно жити та функціонувати в суспільстві.

У Базовому компоненті дошкільної освіти поняття «життєва і соціальна компетентність» розглядається як ключове для розвитку дитини. Основними показниками життєвої та соціальної компетентності є активність дитини в різних видах діяльності – ігровій, практичній, спілкуванні, а також сформованість у неї базових цінностей та особистісних якостей, таких як самостійність, ініціативність, відповідальність та впевненість у собі.

«З-поміж багатьох компетентностей, заявлених у Державному стандарті дошкільної освіти, є сенс зупинитися на ігровій компетентності як найбільш ґрунтовно викладеній у науковій і методичній літературі, проте недостатньо практично реалізованій» [36, с.85]

Згідно з визначенням авторів Базового компонента дошкільної освіти, *«ігрова компетентність це – здатність дитини до вільної, емоційно-насиченої, спонтанної активності з власної ініціативи, в якій реалізується можливість застосування наявних і освоєння нових знань та особистісного розвитку через прагнення дитини до участі в житті дорослих шляхом реалізації інтересів в ігрових та рольових діях в узагальненій формі»* [2, с.14].

Таким чином, з вищесказаного зрозуміло, що ігрова компетентність – це не просто вміння гратися, а складний комплекс навичок, знань та особистісних якостей, які дають дитині змогу ефективно використовувати гру як потужний засіб розвитку. Це, по суті, здатність до вільної, емоційно-насиченої та спонтанної активності з власної ініціативи.

Саме у грі дитина реалізує можливість застосовувати наявні та освоювати нові вміння: вона сама придумує, у що гратиме, розподіляє ролі, підбирає іграшки та облаштовує простір для гри; не просто фантазує, а втілює свої ідеї в життя, імпровізує та знаходить вихід з непередбачуваних ситуацій; дитина вміє домовлятися з іншими, враховувати їхні бажання, вирішувати конфлікти і підтримувати дружню атмосферу. При цьому дитина живе грою емоційно, розуміє почуття інших персонажів, вчиться контролювати себе та проявляє творчість, вигадуючи нові сюжети й ролі. Усе це разом робить гру не просто розвагою, а справжнім інструментом розвитку.

На жаль, зараз дедалі частіше можна помітити, що гру для старших дошкільнят просто відсувають на другий план. Багато батьків і педагогів вважають, що в 6 років дитині вже не час гратися – треба готуватися до школи, вчити букви, цифри, розвивати інтелект. Гру сприймають як щось несерйозне, що тільки відволікає від «справжнього» навчання, хоча насправді саме через гру діти в цьому віці найкраще розвиваються.

Ця думка підживлюється сучасними інформаційними технологіями та підвищеною увагою дорослих до раннього навчання дітей. Як зауважила Т. Піроженко [43], дорослі часто захоплюються ідеєю раннього розвитку та, ігноруючи потребу дітей у грі, змушують їх змалку сидіти за партою та засвоювати готові знання.

Гра – це не просто розвага, а найважливіша частина дитинства. Через гру діти: пізнають світ навколо себе, навчаються спілкуватися з іншими, розвивають уяву та творчість, навчаються розуміти свої й чужі почуття. Якщо ми не даємо дітям гратися, ми їм шкодимо. Дорослі мають розуміти – гра це не марнування часу, а справжня робота дитини. Треба давати їм можливість гратися.

Фахівці, які вивчають дитячу гру (С. Довбня «Гра як історико-педагогічний феномен» [19]; Т. Завязун «Вплив ігрової діяльності на всебічний розвиток дитини-дошкільника» [23]; Т. Піроженко «Ігровий простір дитини» [29] та багато інших) дійшли висновку, що вона є важливим фактором розвитку особистості дитини. Внесок українських науковців у дослідження гри в дошкільному віці є значним і багатогранним. Їхні роботи охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із сутністю гри, її значенням для розвитку дитини, особливостями організації ігрової діяльності в різних вікових групах.

Гра – це не просто розвага, це найкращий спосіб для дитини зануритися у світ культури та опанувати необхідні життєві навички. Завдяки грі ми можемо дуже обережно формувати її систему цінностей, коригувати поведінкові моменти і вчити знаходити рішення для щоденних дитячих проблем. Це двигун дружніх стосунків і, звісно, невичерпне джерело задоволення та радості. До того ж, ігрова діяльність об'єднує в собі всі інші види занять, збагачуючи досвід малюка та готуючи його до дорослості.

Цікаво, що під час гри діти буквально відтворюють суспільство, в якому живуть. Вони програють соціальні ролі та ситуації, показуючи нам усі його сторони. Як казав Ушинський, іноді вони здатні відобразити навіть такі

складні явища, як корупція, що є вагомим доказом: дитяча гра – це дзеркало нашого реального суспільного життя.

Зважаючи на численні переваги ігрових технологій у дошкільному віці – вони активізують пізнавальну діяльність, дарують відчуття успіху, розширюють кругозір і дозволяють застосовувати індивідуальний підхід – постає логічне питання про конкретні напрямки їх застосування. Одним із найважливіших аспектів є природниче виховання, де ігрові методи можуть відігравати особливу, ключову роль.

Спілкування з природою – це потужний чинник для розвитку позитивних рис характеру дитини. Щоб сформувати дбайливе ставлення до довкілля, необхідно з раннього віку закладати високу природничу культуру та знання. Для цього потрібна цілісна система безперервного навчання, головна мета якої – розвиток природничої культури особистості.

Вихователі, керуючись Базовим компонентом дошкільної освіти, планують і проводять різноманітні заходи для всебічного розвитку малюків. Вони використовують для цього не лише спеціально організовані заняття, але й будь-які спонтанні ситуації, що виникають протягом дня в садочку. Найбільш ефективно природниче виховання досягається через органічну інтеграцію різних видів діяльності – навчальної, ігрової, трудової та творчої – наповнюючи кожен з них природничим змістом.

Серед українських дослідників, які вивчали гру в контексті природничо-дослідницької культури та виховання дошкільників, можна відзначити кількох науковців, зокрема, Н. Лисенко [38] досліджувала еколого-педагогічну культуру вихователя та розробила систему екологічних ігор для дошкільників, спрямованих на формування природничо-дослідницьких навичок. Г. Беленька [4] досліджувала формування професійної компетентності вихователів у сфері екологічної освіти дошкільників та розробляла методики використання ігрових технологій у природничо-дослідницькій діяльності. Т. Піроженко [43] – відома українська дослідниця в галузі дошкільної психології та

педагогіки. Вона досліджувала ігрову діяльність дітей у контексті особистісного розвитку та комунікативно-мовленнєвої компетентності. Т. Піроженко досліджувала потенціал гри для формування природничо-дослідницьких умінь дошкільників та розробила методики використання ігрових ситуацій для розвитку пізнавальної активності дітей у процесі вивчення природи.

Роботи цих науковців становлять теоретико-методологічну основу для впровадження ігрових технологій у процес екологічного виховання та розвитку природничо-дослідницької культури дошкільників в українських закладах освіти.

Дослідники підкреслюють, що гра допомагає дитині досліджувати навколишній світ, вивчати мову, навіть визначати свої майбутні інтереси та професійні нахили. У грі дитина розвиває свою уяву, творчі здібності та готується до життя в суспільстві.

Гра – це реально основа всього. Вона не просто розважає дітей, а й є головним способом виховання, через який малеча розвивається всебічно. Не дарма кажуть, що гра – це «вічний супутник дитинства» – вона йде поруч з дитиною від перших років і до підліткового віку.

Особливу цінність має думка дослідників про те, що «педагогічно правильно організована ігрова діяльність дає можливість домогтися найповнішого самовираження вихованців, активності їхніх дій, які узгоджуються з загально усталеними нормами і правилами пізнання довкілля» [7, с.99]. Успішна реалізація завдань природничого виховання дошкільників забезпечується використанням різноманітних форм і методів взаємодії з дітьми.

Ігрові методи дозволяють розвивати особистісне ставлення до природи, даючи можливість дитині відчувати себе на місці природного об'єкта, зануритися в його простір, ситуацію чи обставини, активно діяти та самостійно приймати рішення. Цьому сприяють ігрові ситуації, що базуються на природничій ідентифікації. Такі завдання стимулюють процеси

психологічного моделювання стану природних об'єктів, допомагають актуалізувати природничо культурну відповідальну поведінку дітей.

Застосування ігрових підходів для оптимізації навчання та виховання дітей природничо-дослідницької культури стало причиною появи навчальних ігрових технологій.

У дошкільній педагогіці **технологія** трактується як системний і осмислений підхід до організації навчання, де використовуються різноманітні навчальні засоби та методи для досягнення конкретних педагогічних завдань. Цей підхід охоплює не лише техніку, а й педагогічні стратегії, організацію та методику.

«Ігрові технології навчання стираються на педагогічне керівництво ігровою діяльністю, яке розглядається як спосіб досягнення мети навчально-виховного процесу шляхом застосування системи педагогічних прийомів, адекватних завданням конкретної гри та спрямованих на задоволення актуальних дитячих потреб і реалізацію особистісного потенціалу дошкільника. За таких умов ігрова діяльність реалізується як педагогічний метод» [43, с. 59].

У педагогіці ігрові технології впроваджуються через різноманітні методи та прийоми, які, залежно від їхньої основної дії, поділяються на певні категорії:

- словесні: розповідь про гру; інструктаж; бесіда (вступна, підсумкова); коментоване читання змісту і правил гри; виразне читання педагогом рольових висловлювань ігрових персонажів; оцінювання ігрових дій дітей; постановка проблемних ігрових завдань; запитання; діалог, монолог;
- наочні: організація роботи з наочно-ігровим матеріалом (схемами, картками, об'ємною ігровою наочністю тощо);
- практичні: показ способів виконання ігрової дії та виготовлення іграшок; керівництво виконанням творчих ігрових завдань; організація спостереження; робота з дитячою книжкою, на тексті якої будується зміст гри; колективне планування послідовності ігрових дій; виготовлення іграшок,

декорацій, бутафорії, елементів костюмів; моделювання педагогом змісту майбутньої гри;

- практично-уявні: перевтілення педагога в ігровий образ;
- технічні: проєктор, відеомагнітофон, організація роботи дітей у контексті гри з графічним і текстовим редактором комп'ютера;
- музичні: музичні твори, спів;
- прийоми невербальної комунікації: міміка, жести, погляд тощо;
- емпатійна педагогічна дія, яка вбирає в себе афективний (емпатійне приєднання, співпереживання, емпатійне сприяння), когнітивний (усвідомлення) і поведінковий (дії сприяння) компоненти» [43, с.232].

Важливість застосування ігрових технологій для формування природничо-дослідницької культури дошкільнят зростає щороку. Їхня цінність не викликає жодних сумнівів, і педагоги абсолютно справедливо все частіше звертаються до ігрових методів. Чому? Тому що вони дають неперевершені переваги у розвитку малюків. Це дійсно важливо, бо так ми розпалюємо в дітях інтерес до всього навколо і вони самі хочуть дізнаватися щось нове. Кожна дитина при цьому може відчувати, що в неї теж виходить, що вона молодець. Діти бачать більше, дізнаються більше, а ми можемо підлаштуватися під кожного – хто що любить, хто на якому рівні, які в кого особливості. Через це в малечі з'являється справжня тяга до виховання, вони краще запам'ятовують, думають, помічають деталі, уявляють.

Ігрові технології впливають на те, як дошкільнята навчаються досліджувати природу. Про це свідчить низка факторів:

- коли діти грають, вони природно стають дослідниками – їхня цікавість і бажання щось робити самим легко переходить з гри в справжні експерименти. Наприклад, граючи в науковців з лупою, вони навчаються по-справжньому спостерігати.
- гра змушує дітей бути уважними до дрібниць, а це дуже потрібно, коли спостерігаєш за природою. Через природничі ігри вони засвоюють, як

треба поводитись на вулиці, у лісі, у парку, і починають по-іншому ставитись до всього живого навколо.

– також, гра робить вивчення природи цікавим і емоційним – діти не просто дізнаються щось нове, а й отримують від цього задоволення. Коли грають разом, вони діляться тим, що помітили, разом висувують гіпотези – а це вже основа для спільних досліджень.

Для ефективного використання ігрової компетентності у формуванні природничо-дослідницької культури вихователі можуть використовувати ігрові спеціальні методики: квести з пошуком природних об'єктів, рольові ігри з природничої тематики та експериментальні ігрові комплекси.

Особливий інтерес у дітей викликають ігрові завдання, побудовані на процесах уявного перенесення себе в інший стан або об'єкт (суб'єктифікації). Виконуючи їх, діти опиняються в ситуаціях, що вимагають морального та естетичного вибору, формування власної позиції та дій у природі. Використовуючи такі завдання, педагог може впливати на емпатію дітей, аналізувати їхні вчинки та поведінку в природному середовищі. Такі ігри повинні максимально впливати на емоційну сферу дітей, сприяти розвитку інтелекту та практичних навичок. В основі кожного завдання має бути реальна, особисто значуща, цікава та емоційно насичена ситуація, що спонукає дитину до збереження довкілля.

Велике значення, також, мають ігри, що ставлять перед дітьми конкретні завдання: наприклад, щось визначити, повернути на місце, виконати певну дію чи надати комусь допомогу. Виконуючи ці завдання, малюки навчаються уважно спостерігати, порівнювати об'єкти, виділяти головне, швидко бачити проблему і вчасно надавати необхідну допомогу.

«Розробляючи ігри екологічної спрямованості, вихователі повинні уміти максимально використовувати їх можливості. Виховний і пізнавальний потенціал досяжний за умови максимального наближення сюжету до завдань екологічного виховання, реальних умов існування об'єктів і явищ природи, до

тих зразків поведінки, які повинні характеризувати дитину не лише в грі, а й поза нею» [7, с. 100].

Ігри під час вивчення природи мають бути добре спланованими, щоб діти справді чогось навчилися і зацікавилися. Вихователь тут діє тонко – розповідає щось цікаве, ставить питання, які штовхають дітей думати самостійно, просить пояснити, чому так сталося, підвести до власних висновків. Так малеча не просто слухає, а по-справжньому розбирається в темі.

Щоб у дітей запрацювала уява, потрібна концентрація. Коли дитина сама в грі доходить до якогось відкриття – вона горить цим, готова долати труднощі, не здається. Таке активне пізнання розвиває креативність і одночасно дитина рухається, діє, експериментує. Зрештою, через гру діти навчаються уважно спостерігати, аналізувати те, що бачать, робити висновки і поводитись так, щоб не шкодити природі.

Гра – це справді один з найкращих способів навчити дітей любити і досліджувати природу. Вона не нав'язує правила, а показує їх у дії – діти самі розуміють, як треба поводитись із живими істотами. У процесі гри діти стають чутливими, навчаються співпереживати, розуміти потреби тварин і рослин, і загалом ставляться до всього живого з турботою та повагою.

«Існують такі види ігор: *рухливі та нерухливі згідно форми їх проведення; сюжетно-рольові, ділові та імітаційні згідно способу організації; розвивальні, навчальні, розважальні згідно призначення*. При виборі гри, слід враховувати мету, яку потрібно досягти в результаті її використання, а також вік дітей та їх можливості, місце проведення гри тощо» [52, с. 34].

Щоб гра давала результат, вихователь має зробити так, щоб діти почувались вільно, могли спілкуватись без напруги і проявляти свою фантазію. Коли діти грають усі разом, вони природно навчаються допомагати один одному і працювати в команді. Кожна дитина може показати себе і розвинути те, що в неї найкраще виходить. Завдання вихователя –

підтримувати, підбадьорювати, щоб дитина повірила в себе і навчилася сама шукати відповіді на свої питання.

Найбільше користі від гри буде тоді, коли діти беруть участь у всьому процесі – самі придумують, що будуть грати, готують все необхідне, а потім і грають. Так вони відчують себе творцями, а не просто виконавцями.

Мета ігрової діяльності як засобу виховання природничо-дослідницької культури дітей шостого року життя на заняттях полягає в тому, щоб:

- поглибити те, що діти знають про рослини у наших лісах, привести ці знання в систему, щоб вони бачили цілісну картину природи;
- навчити розпізнавати рослини, дерева, квіти за їхніми головними ознаками – листям, корою, формою, кольором;
- розвинути вміння спостерігати, аналізувати побачене, порівнювати між собою різні об'єкти і робити висновки. Це розвиває логіку та фантазію.
- виховати в дітях здатність оцінювати свою поведінку на природі – чи правильно я вчинив, чи не зашкодив комусь. Також навчити помічати, коли інші роблять щось не так, і самим обирати природничо правильну поведінку.

«Підготовка та проведення гри є творчою, колективною справою. Імітаційна гра – це групове вправляння у виробленні послідовних рішень у штучно створених умовах, що імітують реальну ситуацію; дозволяють охопити одночасно процеси, що відбуваються в природі протягом десятиріччя, стиснути їх в масштабі ігрового часу, моделювати сукупний відгук природного середовища на вплив людини, одержуючи повну картину можливих природних і соціальних інтересів» [52, с. 34].

Коли вихователі грають разом із дітьми під час виховання дослідницької культури, навчання йде набагато краще. Така спільна гра не просто дає малечі більше знань про світ навколо, а й розвиває їхню допитливість і здатність думати. Вихователі показують своїм прикладом, як треба діяти, допомагають дітям робити правильний вибір і підтримують їхній інтерес до пізнання. Коли діти спостерігають за природою, щось роблять своїми руками, міркують над

побаченим – вони відкривають для себе новий, цікавий і дивовижний світ. Через це вони навчаються любити природу і дбати про неї – саме так і формується дослідницька культура.

Н. Лисенко [38] переконливо доводить, що ключовою передумовою ефективного виховання природничо-дослідницької культури є прямий контакт дитини з природним середовищем. Саме безпосереднє спостереження стимулює важливі розумові процеси – аналіз, порівняння, зіставлення та синтез. Завдяки цим процесам діти природним шляхом досягають складні взаємозв'язки та взаємозалежності, які формують цілісну систему «природа – людина – суспільство – природа», розуміючи її як логічно завершену єдність.

Н. Лисенко характеризує спостереження як: « – дидактична основа різних видів діяльності дітей і форм їх організації, яка зумовлює безпосереднє сприйняття дитиною природного довкілля в усій різноманітності його існування; – специфічний вид розумової, пізнавальної діяльності дітей з відносно точною структурою, яка забезпечує спеціально організоване спостереження об'єктів чи явищ природи одночасно з формуванням у дітей умінь їх узагальнювати» [38, с. 135].

Проводячи спостереження за явищами природного середовища як вид практичної діяльності в процесі виховання природничо-дослідницької культури дітей, впроваджуємо різноманітні ігри, розвиваючі вправи природничого спрямування.

Використання ігор вихователями для формування природничо-дослідницької культури у дітей шостого року життя в є надзвичайно важливим, адже сприяє повному розкриттю та розвитку індивідуальних особливостей, можливостей, здібностей, пам'яті, мислення та уваги дитини. Саме в іграх закладаються основи культури спілкування з однолітками, налагоджується взаємодія з дорослими, формується адекватне ставлення до невдач і помилок, а головне – виховується свідоме та розумне ставлення до навколишнього світу, не лише під час занять, а й у повсякденній взаємодії з природою.

Щоб через ігри ефективно формувати дослідницьку культуру у дошкільників, потрібно:

- створити таке ігрове середовище, де дітям хочеться досліджувати, питати, шукати відповіді – з цікавими матеріалами, предметами для експериментів;
- використовувати різні ігрові методи, які підштовхують дітей спостерігати, пробувати, експериментувати, дізнаватися про природу;
- давати дітям можливість самим щось відкривати в грі, а не все показувати і розповідати за них;
- підтримувати, коли дитина сама щось пропонує, хоче спробувати, ставить запитання – заохочувати цю допитливість;
- організовувати ігри, які відображають реальні ситуації з природою – так діти навчаються практично взаємодіяти з довкіллям;
- через ігри розвивати вміння аналізувати те, що побачили, порівнювати, робити висновки на основі власних спостережень.
- залучати батьків до ігор про природу – щоб вдома дитина продовжувала цікавитись темою і закріплювала те, чого навчилась.

«Природничі ігри як на заняттях, так і в повсякденному житті, викликають у дітей задоволення, підвищують емоційний тонус, сприяють формуванню уявлень про предмети та явища природи. Саме використання ігор природничого змісту формують міцні знання, розвивають мислення, підводять до узагальнень, виховують майбутнє покоління екологічно свідомим, мислячим, культурним» [7, с. 103]. Отже, виховання дослідницької культури у дошкільнят – це важливий напрямок, який має охоплювати все життя дитини в садочку.

Багато вчених – Н. Лисенко, Г. Беленька, Т. Піроженко, – вивчали, як ефективно формувати у дітей природничу свідомість (любов до природи) та яке місце в цьому процесі посідає гра. Вони показали, що гра – це реально дієвий спосіб виховання, через який діти пізнають світ навколо, формують

відповідальне ставлення до довкілля паралельно з розвитком навичок соціальної взаємодії.

Гра – це основне заняття дошкільнят, і саме через неї вони активно пізнають світ, стають ініціативнішими, самостійнішими. Вона формує природничу культуру через емоції, творчість і реальний контакт з природою. Тому ефективно використовувати ігри для виховання дослідницької культури – це завдання сучасної педагогіки.

Висновок до розділу 1

Розвиток у дитини розуміння природи та вміння її досліджувати – це надзвичайно важлива частина виховання дошкільника. Саме в цьому віці закладається фундамент: діти відкривають для себе дивовижну цінність природи, у них з'являється цікавість до світу навколо, формуються базові навички дослідника. Малюки пізнають світ через те, що бачать, граються і пробують щось робити самі – це їхній природний спосіб навчання. Тому головне завдання вихователів – дати дітям можливість вільно досліджувати і підтримувати їхню допитливість.

Що ж включає в себе природничо-дослідницька культура? По-перше, це базові знання про тварин, рослини, природні явища і те, як людина пов'язана з природою. По-друге, це практичні вміння: спостерігати, проводити прості досліди, записувати результати, ставити запитання, висувати здогадки, робити висновки. По-третє, це ставлення до природи – коли дитина любить природу, розуміє її цінність і хоче дізнаватися про неї більше. І нарешті, це власний досвід – коли дитина сама бере участь у різних заняттях і збирає враження від спілкування з природою.

Вся ця система будується на трьох взаємопов'язаних складових: знання (що дитина знає), цінності (як дитина ставиться) і дії (що дитина вміє робити). Ці три елементи працюють разом і доповнюють один одного.

Щоб це все запрацювало, потрібні кілька умов. Насамперед, професійний вихователь, який розуміється на справі. Далі – відповідне обладнання: куточки природи в групах, дитячі лабораторії, місця для

спостережень. І важливо використовувати різні способи роботи з дітьми, поєднувати різні методи. Особливо цінно, коли діти мають можливість безпосередньо контактувати з природою – спостерігати, експериментувати, щось робити своїми руками.

Багато вчених – Н. Лисенко, Г. Беленька, Т. Піроженко – довели, що гра – це чудовий спосіб навчання. Через гру діти пізнають світ, у них формується розуміння природних процесів, розвиваються соціальні навички. Граючись, малюки починають бачити зв'язки між різними явищами, навчаються виявляти емпатію до живих створінь і відповідально ставитися до довкілля.

Отже, виховання природничо-дослідницької культури у старших дошкільників – це дуже важливий напрямок роботи, який має охоплювати все життя дитини в садочку. Це закладає основу для наукового мислення, критичного підходу до інформації і готує дитину не лише до школи, особливо до вивчення природничих предметів, а й до життя в сучасному складному світі з його викликами та можливостями.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ПРИРОДНИЧО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ПОШУКОВО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Психолого-педагогічні основи пошуково-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку

Дошкільна освіта в умовах сучасності переходить від етапі активного пошуку інноваційних підходів до розвитку особистості дитини. Концепція Нової української школи кардинально змінює підходи до навчання зміню освітньої парадигми: замість традиційного накопичення знань відбувається перехід до формування практичних компетентностей ХХІ століття, які готують дитину до реального життя. Це означає, що дошкільники не тільки засвоюють інформацію, а й навчаються, отримують знання в практичних ситуаціях, розвиваючи при цьому життєво необхідні навички.

«Одним з пріоритетних напрямів сучасної дошкільної освіти є формування у дітей дошкільного віку цілісної наукової картини світу, сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання. В цьому контексті перед науковцями та практикаками постає проблема творчого переосмислення сутності, завдань, принципів та форм організації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку з урахуванням щоденного збільшення впливу на дитину цифрових технологій, створення таких психолого-

педагогічних умов, які б максимально сприяли розвитку пізнавальної активності дітей у сучасних умовах» [54, с.133].

Щоб досягти бажаного результату, потрібно будувати виховання так, щоб діти постійно були активними, щось робили своїми руками, а не просто слухали. А оскільки для дошкільнят гра – це найголовніше заняття, саме вона й повинна бути в центрі всього, що відбувається в садочку. Гра має займати основне місце в житті малюка протягом усього дня.

Наукові роботи Н. Гавриш [6], К. Крутій [37] та інших дослідників підкреслюють, що гра являє собою універсальний людський феномен, який базується на природних закономірностях та соціальному житті, проявляючись через різноманітні форми ігрової активності.

Питання розвитку пізнавальної, пошукової та ігрової діяльності дошкільників, а також активізація їхніх пізнавальних процесів є предметом глибокого наукового інтересу багатьох українських дослідників. Цю проблематику всебічно досліджували та висвітлювали в своїх роботах провідні вітчизняні науковці: Г. Беленька [4], О. Кононко [31, 32], Т. Піроженко [43] та інші. Їхні наукові дослідження охоплюють безліч аспектів дошкільної освіти та психології, зокрема формування пізнавальних інтересів дітей, розвиток їхніх дослідницьких навичок через стимулювання творчої активності та створення сприятливих умов для повноцінного розвитку дошкільника. Шляхом комплексного підходу до вивчення пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку сформовано потужну теоретичну базу для практичної роботи педагогів у закладах дошкільної освіти.

Державний стандарт дошкільної освіти України – Базовий компонент дошкільної освіти [3] окремо виокремлює освітню лінію під назвою «Гра дитини». У цьому документі підкреслюється, що ігрова діяльність є основним видом активності дошкільників і є ключовим чинником у процесі становлення особистості дитини. Гра виступає засобом пізнання навколишнього світу, провідним видом діяльності, що дозволяє дитині реалізувати свої пізнавальні, соціальні, етичні та естетичні потреби. Через гру дитина розв’язує протиріччя

між бажанням більшої незалежності, активної залученості до дорослого життя та реальними можливостями для цього.

Для дошкільників світ навколо – це справжнє диво, повне загадок і незвіданого. Саме в дошкільному віці діти найбільш допитливі та активно цікавляться всім підряд. У цей час у них формується бажання шукати, досліджувати, пізнавати – і все це відбувається через гру. Граючись, малюки не просто дізнаються щось нове, а й навчаються самостійно шукати інформацію, ставити запитання, знаходити на них відповіді й використовувати те, що дізналися, у своїх цілях. Завдяки цьому розвивається їхнє вміння аналізувати, логічно мислити, фантазувати та пристосовуватися до різних ситуацій – а це дуже важливі навички для життя в сучасному світі, де інформації дуже багато.

Пошуково-ігрова діяльність виникає тоді, коли гра та дослідження зливаються воедино. Це працює тому, що вони ідеально підходять одне до одного. Гра – це завжди весело, цікаво, дитина сама хоче в неї грати, може уявляти будь-що і втілювати різні ідеї. А дослідження – це коли малюк сам щось перевіряє, пробує на практиці, шукає відповіді на свої запитання. Коли ці два процеси поєднуються, утворюється новий формат діяльності: дитина грається так само природно й із задоволенням, але тепер її гра має конкретну мету – дізнатися щось нове, зрозуміти, як щось працює.

У шість років у дітей відбувається важлива зміна: вони починають мислити по-іншому – не тільки картинками в голові, а й словами, логічно. Коли діти граються і водночас щось досліджують, у них краще розвивається вміння аналізувати інформацію, з'єднувати різні факти разом, групувати речі за ознаками та робити узагальнення. Вони навчаються висувати свої припущення (наприклад, «а що буде, якщо...»), потім перевіряти їх на практиці і на основі цього робити власні висновки.

Пошуково-ігрова діяльність – це один із найважливіших способів виховання дошкільників. Вона поєднує в собі гру, пізнання нового та експерименти, завдяки чому дитина розвивається всебічно та гармонійно.

Давайте розглянемо, на чому базується цей підхід з точки зору психології та педагогіки.

Природна допитливість дітей цього віку створює внутрішню мотивацію до дослідження. «Саме дослідження допомагає дошкільникам пізнавати навколишній світ. І саме етапи наукового дослідження вони несвідомо використовують, ознайомлюючись із довкіллям. Підготовка дитини до дослідницької діяльності, навчання її вмінь та навичок дослідницького пошуку стає найважливішим завданням сучасної освіти» [45, с.7].

Пошуково-ігрова діяльність з'являється тоді, коли малюк у формі гри щось досліджує, експериментує з різними речами та явищами, розв'язує цікаві завдання – і при цьому робить все це з власного бажання та отримує задоволення. Завдяки такому поєднанню дитина легко й природно переходить від звичайної гри до свідомого пошуку відповідей: те, що вона робить у грі, стає способом дослідження, а навчальні завдання перетворюються на захопливу гру.

Коли дитина успішно щось дослідила й отримала результат, це дуже позитивно впливає на її самооцінку та віру в себе. Діти перестають бути просто слухачами, які приймають готову інформацію – вони стають активними дослідниками, які самі шукають відповіді.

Як будується пошуково-ігрова діяльність:

- спочатку дітям пропонується цікава задача або створюється ситуація, яка викликає запитання;
- діти висувають свої здогадки, як це може бути;
- разом обговорюють, як можна перевірити ці здогадки;
- потім переходять до практики – пробують, експериментують, досліджують;
- наприкінці аналізують, що вийшло, і роблять висновки.

Вихователь тут – не той, хто просто дає правильні відповіді. Він швидше помічник і організатор: створює умови, щоб діти самі могли шукати відповіді,

підтримує їхні ідеї, допомагає правильно сформулювати запитання і знайти способи, як на них відповісти.

У закладах дошкільної освіти намагаються створити такі умови, щоб дитина розвивалася гармонійно – як особистість. Це означає, що малюк має навчитися різним корисним навичкам і сформувати в собі такі якості, які допоможуть йому впевнено почуватися в будь-яких життєвих ситуаціях. Тому з методичної точки зору правильно розглядати гру не просто як розвагу, а як серйозний педагогічний інструмент, який допомагає дитині розвиватися в усіх напрямках. Гра – це потужний засіб виховання, який, як писав ще Костянтин Ушинський, відповідає природним потребам людини.

Особливого значення набуває той факт, що пошуково-ігрова діяльність забезпечує наступне становлення базових психологічних утворень у дошкільному віці: розвиток уяви, формування вільної регуляції поведінки, активізацію соціальної взаємодії, становлення рефлексивних процесів самопізнання та самооцінювання. Ці психологічні досягнення створюють необхідне підґрунтя для ефективного реалізації освітніх завдань та забезпечують готовність дитини до подальшого навчання.

Для прикладу, в освітній програмі «Дитина» [17] окреслено такі психологічні особливості розвитку старших дошкільників: «спілкування з дорослим ситуативно-особистісне; прояв довільності всіх психічних процесів; у спілкуванні з однолітками відбувається перехід від ситуативно-ділової форми до позаситуативно-ділової; прояв творчої активності в усіх видах діяльності; розвиток фантазії; статева ідентифікація. В цей період життя у дітей формуються такі новоутворення: передбачення результату діяльності, активна плануюча функція мовлення, позаситуативно-ділова форма спілкування з однолітками» [17, с.135].

У шестирічному віці дошкільнята переживають важливий етап когнітивного розвитку – у них формується здатність до наочно-образного мислення. Це означає, що малюки вже можуть розв'язувати більш складні задачі, спираючись на візуальні образи, діаграми, малюнки та власні уявлення

про навколишні об'єкти та процеси. Особливо помітним стає розвиток творчої уяви дітей. Вона набуває автономності – відокремлюється від безпосередньої практичної активності та навіть може її передбачати. Дитячі фантазії стають багатшими і водночас більш реалістичними, а діти навчаються розмежовувати справжнє та вимишене.

Ігрова діяльність стає основним майданчиком для розвитку уяви – саме тут зароджуються і реалізуються дитячі задуми та сюжети. Паралельно значно збагачується мовлення дошкільнят. Їхній словник поповнюється новими групами слів.

Важливі особистісні якості у старших дошкільників формуються кількома способами, які тісно пов'язані між собою. Найголовніше тут – це щоденне спілкування вихователя з дітьми, а також те, як педагог організовує та направляє різні види діяльності дітей.

«Реалізація завдань Базового компоненту дошкільної освіти на основі чинних програм дошкільного навчання, виховання і розвитку дитини здійснюється в умовах дошкільного навчального закладу, у середовищі якого забезпечується гармонійний розвиток дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в умовах життя і спілкування з дітьми та дорослими» [8, с.25].

Це означає, що виховання в закладі дошкільної освіти має бути всеохоплюючим, а не зводитися тільки до того, щоб дитина щось запам'ятала. Найважливіше – створити таке середовище, де дитині цікаво, безпечно і де вона може активно діяти: досліджувати, пізнавати світ, вчитися з повагою ставитися до себе та інших людей. Отже, завдання вихователя – не просто дати знання, а виховати самостійну особистість, яка вміє жити в суспільстві і розуміє свою відповідальність за те, що відбувається навколо.

«Ураховуючи психолого-педагогічні та фізіологічні особливості дітей, істотні відмінності в рівнях психічного розвитку, комунікативних здібностей,

емоційного стану тощо, найбільш доцільним ми вбачаємо урізноманітнення форм організації освітнього процесу, коли діти не центруються лише на вихователі (така форма має багато як позитивних, так і негативних моментів), а періодично об'єднуються в пари, трійки, команди (4-6 дітей), підгрупи (6-10 дітей) з частковим делегуванням ним частки своїх повноважень з боку вихователя» [8, с. 26].

Відповідно до моделі організації освітнього процесу за програмою «Дитина в дошкільні роки» [18], особлива увага приділяється зменшенню часу і простору, відведеного для традиційних занять. Натомість, значно збільшується обсяг спільної доросло-дитячої (партнерської) діяльності, наприклад, через реалізацію різноманітних проєктів.

«Кожна людина протягом життя має взаємодіяти з іншими для виконання різноманітних спільних дій. Але успішна спільна діяльність неможлива, якщо люди не зможуть узгодити свої цілі, не домовляться про послідовність і способи дій, не навчаються поважати інших, їхні думки, бажання і наміри:

- знати: значення слів «моє-твоє-наше»; усвідомлювати відмінності між ними, знати, що таке мета і план, їх роль у виконанні будь-якої справи;
- вміти: ділитися, просити, миритися із відмовою; ініціювати свої ідеї і наміри, висловлювати свою пропозицію, запрошувати до спільної гри чи справи, вміти слухати і рахуватися з іншими думками;
- цінність: право іншого мати щось своє, зберігати речі, що належать тобі одному або нам; дружба.» [8, с.77].

Спілкування з однолітками має життєво важливе значення для повноцінного психічного розвитку дитини. Як зазначає М. Цукерман, «об'єднуючи дітей, ми даємо їм ґрунт, на якому виростуть спокійне самовираження дитини, почуття власної гідності, що можливі тільки серед рівно гідних».

Науковиця акцентує увагу на тому, що у процесі співпраці дитини з дорослою людиною неминуче відбувається розмежування ролей: дорослий

бере на себе функції постановки завдань, нагляду та аналізу результатів дитячої діяльності. На початковому етапі малюк здійснює будь-які дії за безпосередньої участі дорослого, однак з часом міра підтримки поступово скорочується доти, поки дитина не опанує навичку повноцінного самостійного виконання завдань.

Однак, саме організація партнерських стосунків з однолітками створює ситуацію рівноправного співробітництва, яка дає дитині цінний досвід контрольно-оцінних дій та висловлювань. У такому середовищі діти навчаються оцінювати не лише власні, а й чужі дії, висловлювати свою думку та брати участь у спільному прийнятті рішень.

Діти, які вміють добре співпрацювати, самі придумують, у що гратися, домовляються, хто ким буде, і старанно виконують свою роль. Вони можуть знайти компроміс, прислухаються до думки інших і разом йдуть до спільної мети – наприклад, разом будують складний замок або шукають «скарби» за картою, яку склали.

Імпульсивні діти або ті, хто лише ініціативний, можуть швидко загорітися новою ідеєю, але так само швидко втратити до неї інтерес, не завершивши гру. Вони можуть часто змінювати правила або виходити з ролі, що призводить до руйнування спільної гри. Наприклад, почали будувати будинок, але за хвилину вже біжать до іншої іграшки.

Діти, які соціально не дуже активні або не звикли працювати в команді, часто трималися збоку, не беруть участі в грі або роблять тільки найлегші речі, нічого не пропонуючи від себе. Їм важко приєднатися до спільної справи чи запропонувати свою ідею для розвитку гри. Наприклад, така дитина може просто стояти і дивитися, як інші будують, або виконувати якісь дрібні завдання, які їй дадуть.

Отже, щоб пошуково-ігрова діяльність давала результати, дітям треба вчитися не тільки придумувати щось нове, а й втілювати свої ідеї разом з іншими дітьми. Саме така спільна робота допомагає їм розвивати і соціальні навички (вміння спілкуватися, домовлятися), і розумові здібності.

Для забезпечення ефективності пошуково-ігрової діяльності, вихователі мають спеціально навчати дітей співпрацювати: домовлятися між собою, ділитися, разом йти до спільної мети.

Крім того, дуже важливо давати дитині можливість вільно, самостійно чимось займатися – коли вона сама вирішує, що їй робити. Зростання самостійності у дошкільнят особливо помітно в тому, як вони спілкуються під час гри, адже саме гра в цьому віці є головним двигуном розвитку. Це пов'язано з тим, що у дітей накопичується життєвий досвід і серйозно розвиваються розумові здібності.

Старший дошкільник вже хоче все робити сам і часто відмовляється від допомоги дорослих. Дитина намагається довести, що вона може впоратися з завданням без сторонньої допомоги, пишається цим і чекає, що дорослі мають похвалити її за ініціативу. Це показує, що малюк вже розуміє: вміння діяти самостійно – це важливо для життя. У цей період у дитини формується уявлення про саму себе, оцінка своїх можливостей стає більш реалістичною, а самостійність перетворюється на одну з базових рис характеру.

Дитину можна назвати по-справжньому самостійною тоді, коли вона активна постійно і в різних ситуаціях. Це значить, що малюк виявляє ініціативу та діє без чужої допомоги не тільки іноді, коли в нього гарний настрій чи склалися відповідні обставини, а регулярно – незалежно від того, що відбувається навколо.

Завдяки цьому виникають свіжі ігрові сценарії, а одна гра може тривати протягом декількох днів із постійним оновленням змісту. Такий розвиток демонструє зростання творчого потенціалу в ігровій діяльності та поглиблення дитячої зацікавленості окремими сферами довкілля.

Якщо ж гра, повторюючись у тому самому форматі, швидко втрачає привабливість і припиняється, це означає, що діти не здатні самотужки поглибити своє розуміння певних життєвих явищ. У подібних ситуаціях потрібне цілеспрямоване педагогічне втручання для того, щоб дати грі свіжий поштовх, активізувати пізнавальні процеси дітей та підтримати їхню творчу

самостійність. Діти цього віку з радістю фантазують, особливо коли відчують увагу та підтримку з боку дорослих. Кваліфіковане педагогічне керівництво, яке заохочує активну участь та ініціативу кожного учасника, перетворює гру на неповторну життєву школу для дошкільника.

Особливу увагу, під час виховання природничо-дослідницької культури дошкільників, варто зосередити на ігровій діяльності, що проводяться під час спостережень за природою в парку, біля річки або під час екскурсій, а також із використанням технічних засобів при перегляді відеоматеріалів чи слайдів на природничу тематику. Головна мета таких ігор – це спонукати дітей до активного й уважного спостереження за явищами довкілля, щоб вони навчилися виділяти окремі природні елементи, помічати їхню красу та унікальність, і як результат – усвідомлювати необхідність збереження природи.

Вихователям важливо спрямовувати увагу дітей на навколишнє середовище, на природний світ навколо них, та в ігровій формі обговорювати важливість і красу всього, що їх оточує. Наприклад, можна організувати змагання між групами дітей: яка команда першою знайде п'ять різних видів квітів і зможе назвати їх; яка група швидше збере природні матеріали для створення природничої композиції; хто придумає найцікавіший спосіб використання дощової води для поливу рослин чи запропонує ідеї щодо створення годівничок для птахів із вторинної сировини.

На жаль, сьогодні не всі вихователі готові використовувати гру як справді дієвий інструмент для навчання та виховання дітей. Багато педагогів продовжують працювати по-старому: перевантажують дошкільнят різними вправами та заняттями, дають готові відповіді замість того, щоб підштовхувати дітей шукати рішення самостійно. А між тим, сучасні діти самі хочуть знаходити відповіді на запитання, розв'язувати складні завдання та обґрунтовувати свою позицію. Це показує, що освітній процес у закладах дошкільної освіти потребує серйозних змін та оновлення. Треба брати до уваги ідеї та принципи Нової української школи, забезпечувати плавний перехід від

закладу дошкільної освіти до початкової школи. Це допоможе створити таке середовище, де дитина зможе повністю розкрити свої здібності, розвивати критичне мислення та ініціативність через діяльність, яка спирається на її природну допитливість і бажання все робити самій.

При плануванні освітньої роботи в закладах дошкільної освіти вихователь повинен, насамперед, враховувати специфіку когнітивних процесів у старших дошкільників, володіти навичками діагностики інтелектуального розвитку кожної дитини та вміти визначати ступінь розвитку мисленнєвих операцій, адже однією з ключових характеристик дошкільного періоду в пізнавальному розвитку є формування здатності до міркування.

Психолого-педагогічні основи пошуково-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку ґрунтуються на розумінні вікових особливостей розвитку дитини, її потреб у пізнанні та самовираженні. Вихователь повинен розуміти, що пошуково-ігрова діяльність є потужним інструментом для реалізації освітніх завдань, розвитку пізнавальних інтересів, формування вмінь та навичок.

Треба пам'ятати, що кожна дитина – особлива: у всіх різний рівень розвитку, свої інтереси та характер. Завдання мають бути такими, щоб дитина могла з ними впоратися, але водночас вони повинні трохи «підштовхувати» її до розвитку, бути достатньо цікавими й не занадто легкими. Важливо облаштувати простір так, щоб він заохочував дітей до пошуково-ігрової діяльності: мати різноманітні матеріали (природні об'єкти, іграшки, навчальні посібники), щоб діти могли вільно брати все, що їм потрібно, і мати достатньо місця для експериментів.

Отже, пошуково-ігрова діяльність у старших дошкільнят – це інноваційний підхід, який органічно поєднує дитячу любов до гри з їхньою вродженою допитливістю та бажанням досліджувати світ. Цей метод ґрунтується на глибокому розумінні розвитку дітей 6 років: саме тоді вони переходять від наочних образів до логічного мислення, активно розвивають уяву та набувають базових навичок спілкування.

Сучасна концепція освіти, що відповідає вимогам Нової української школи (НУШ), вимагає кардинальних змін: перейти від простого накопичення знань до формування практичних компетентностей XXI століття. Тут пошуково-ігрова діяльність стає головним інструментом, адже вона дає малюкам змогу не просто засвоювати інформацію, а активно досліджувати, експериментувати, висувати гіпотези і самостійно шукати відповіді.

Особливий акцент потрібно робити на навичках співпраці та партнерської взаємодії. Саме в спільній пошуково-ігровій діяльності найефективніше формуються соціальні компетентності: вміння спілкуватися, домовлятися та досягати спільних цілей. Це критично важливо для успіху в сучасному світі, де командна робота – це обов’язкова умова.

Таким чином, пошуково-ігрова діяльність – це не просто метод, а цілісна освітня філософія, що відповідає природним потребам дитини та вимогам нашого часу. Її впровадження допомагає виховати активну, самостійну, творчу особистість, яка має критичне мислення, навички дослідження та здатність успішно адаптуватися у світі, що постійно змінюється. Саме в цьому й полягає головне призначення сучасної дошкільної освіти.

2.2. Технологія виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку

Реалізація сучасних інноваційних підходів у діяльність дошкільних навчальних закладів відбувається через використання педагогічних технологій виховання. Сучасний етап розвитку педагогічної науки характеризується активним впровадженням та теоретичним осмисленням поняття «педагогічна технологія». У працях провідних українських науковців (А. Капської, В. Євдокимова, П. Самойленка, С. Сисоєвої, І. Прокопенка, Д. Чернілевського) технологічний компонент освітнього процесу визначається як основоположний індикатор його результативності, оптимальності та науково-методичної досконалості.

Дослідженням технологій виховання природничо-дослідницької культури у пошуково-ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку в Україні займалася низка відомих науковців та педагогів, які зробили значний внесок у розвиток цієї важливої галузі дошкільної освіти. Серед провідних українських дослідників особливо виділяється Н. Горопаху [13], [14], чії роботи значною мірою спрямовані на екологічне виховання та формування екологічної свідомості у дошкільників, при цьому вона розглядає різні аспекти взаємодії дитини з природою, що включає й елементи дослідницької діяльності. Н. Лисенко [38] досліджувала використання спостережень у роботі з екологічного виховання дошкільників, що є невід'ємною частиною природничо-дослідницької діяльності. Значну роль у становленні цієї галузі мали Г. Беленька [4] та О. Половіна [44], яка працює над методичними аспектами ознайомлення дошкільнят зі світом природи та розробляє методичні посібники, які одночасно стосуються розвитку природничо-дослідницької культури та допомагають вихователям формувати у дітей знання про природу та розвивати їх дослідницькі навички. Серед інших значних дослідників слід відзначити О. Гавриленко, автора навчально-методичного посібника «Технологія формування дослідницької діяльності у дошкільників» [11], Т. Піроженко [43], в роботах якої можна знайти ідеї щодо розвитку пізнавальної діяльності та дослідницької діяльності у дошкільників, а також К. Крутій [36], [37], зі своїми інноваційними методиками, зокрема «педагогікою калабані», яка заохочує активну дослідницьку діяльність дітей. і сприяє формуванню їх природничо-дослідницької культури через творчий підхід до пізнання навколишнього світу.

Ці вчені та їхні колеги заклали фундамент для розуміння та впровадження ефективних педагогічних технологій, які сприяють розвитку природничо-дослідницької культури дошкільнят завдяки пошуково-ігровій діяльності. Вони підкреслюють важливість практичної взаємодії з природою, спостережень, експериментів та використання різних дидактичних матеріалів та ігор.

«**Технологія** – це сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь» [53].

Поняття «**педагогічна технологія**» у психолого-педагогічній літературі вживається у різних аспектах: як напрям у дидактиці; технологічно розроблена навчаюча система; система методів і прийомів викладання; як модернізація дидактичної системи на основі вивчення і дослідження елементів, що її утворюють тощо» [1, с.2].

Технологічний підхід до формування природничо-дослідницької культури у контексті ігрової пошукової активності є вкрай значущим для сучасної дошкільної освіти. Виховання цієї культури крізь призму пошуково-ігрових практик має найважливішу важливість для всебічного становлення дітей передшкільного віку.

Технологія виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дошкільнят – це цілісна, системна та послідовна сукупність методів, прийомів, форм і засобів, спрямованих на формування у дошкільнят стійкого інтересу до природи, здатності до самостійного пізнання та активної взаємодії з природним середовищем через пошуково-ігрову діяльність. Цей підхід використовує провідну роль гри та дослідницьку діяльність як ключові інструменти для розвитку дитини.

Метою технології виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності є формування у дошкільнят початкових елементів природничо-дослідницької культури, що охоплює пізнавальний інтерес до природи, базові природничі уявлення, елементарні дослідницькі вміння та навички відповідального ставлення до довкілля.

Задля досягнення цієї мети ставляться такі **завдання**: розвивати пізнавальний інтерес та допитливість до природних об'єктів; формувати елементарні наукові уявлення про живу та неживу природу; розвивати дослідницькі вміння (спостерігати, порівнювати, класифікувати, проводити прості експерименти); виховувати бережливе відношення до природи та

стимулювати мовленнєву активність через опис спостережень і формулювання висновків.

Змістове наповнення технології включає пізнавальний аспект (знання про рослинний і тваринний світ, явища природи), діяльнісний аспект (оволодіння способами пошуково-дослідницької діяльності) та ціннісний аспект (становлення природничо-ціннісних орієнтацій).

Функція педагога в цій технології є багатогранною. Він виступає як організатор, створюючи розвивальне середовище; натхненник, підтримуючи дитячу ініціативу; партнер, беручи участь у діяльності на рівні з дітьми; та наставник, допомагаючи формулювати питання та робити висновки.

«У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що необхідно з дитинства формувати систему знань, умінь, навичок, цінностей, щодо вивчення та поведження дитини в довкіллі. Важливо закріплювати в свідомості малюка, щоб він запам'ятав: будь-яка форма практичної взаємодії зі світом природи створює можливості для життя, що природа – це, власне, доповнення «Я» людини» [3].

«Застосування еколого-педагогічних технологій у практиці роботи з дітьми дошкільного віку дозволяє отримати бажаний ефект екологічного виховання за **умов**:

1. Докладного опису технології – всіх заходів із визначенням їх освітньо-виховних цілей та завдань, способів організації, сценаріїв можливого проведення;

2. Чіткого помісячно-тижневого планування та поетапної реалізації заходів» [42, с.46].

Такий підхід забезпечує систематичність і послідовність у роботі, допомагаючи досягти бажаного результату у формуванні природничої свідомості у дітей.

Фундамент пошуково-ігрової діяльності для дітей старшого дошкільного віку базується на науково обґрунтованих та методично розроблених **принципах дошкільної освіти**. Ці принципи є теоретичними

орієнтирами, що допомагають нам обирати найефективніші форми, методи та прийоми.

Визначальними є загально дидактичні принципи, серед яких: *«принцип самоцінності дитячого віку, виховного навчання, єдності навчання з життям, теорії з практикою, принцип послідовності, систематичності навчання, принцип науковості, наочності, творчої активності, доступності навчання, розвивального навчання, індивідуалізації навчання та врахування індивідуальних особливостей дітей»* [42, с.47-48].

Вони забезпечують ефективність навчання, бо враховують те, як розвивається дитина, і допомагають їй розкрити свій потенціал у всіх сферах.

Принцип пріоритетності збагачення особистого досвіду дитини передбачає, що найважливіше завдання педагога – створити можливості для того, щоб дитина накопичувала різноманітний, змістовний і значущий саме для неї життєвий досвід. Мова йде не просто про отримання знань або формування навичок, а про розвиток цілісної особистості через те, що дитина сама переживає, робить, відкриває для себе і як взаємодіє зі світом.

Принцип емоційного задоволення – це коли створюють безпечно середовище з доброзичливою атмосферою та підтримкою, що дає дитині можливість почуватися впевнено, вільно експериментувати без страху помилитися та насолоджуватися кожною хвилиною гри.

Принцип проблемності в педагогіці означає, що навчання організовують так, аби дитина зіштовхнулася з певною проблемою. Це підштовхує її не пасивно слухати та запам'ятовувати, а активно шукати рішення, думати, аналізувати й узагальнювати.

У пошуково-ігровій діяльності старших дошкільнят принцип проблемності відіграє дуже важливу роль, бо саме він допомагає дитині розвиватися всебічно. Коли дитина стикається з проблемною ситуацією в грі, це підштовхує її думати і проявляти творчість – вона сама шукає, як розв'язати завдання, а не просто виконує те, що їй сказали. Це робить гру набагато

цікавішою, бо природна цікавість дитини прокидається, коли з'являється загадка, яку треба розгадати.

Принцип розвивального навчання: організація діяльності, що поєднує закріплення того, що дитина вже знає й уміє, зі стимулюванням розвитку нових навичок, умінь та пізнавальних можливостей. «У кожної дитини є свій власний спонтанний досвід, набутий з практики життя, спілкування тощо, в який вбудовується нове здобуте дитиною знання. В результаті відбувається перехід на новий, більш високий рівень усвідомлення і розуміння пізнавального матеріалу. Тобто «інтелектуальний багаж дитини» виникає в результаті її пізнавальної діяльності» [42, с.47].

Принцип забезпечення єдності діяльнісного, емоційного та інтелектуального наголошує на тому, що ефективно навчання та розвиток відбувається тоді, коли діяльність (практичний досвід, дії), емоції (почуття, переживання) та інтелект (мислення, пізнання) не розглядаються окремо, а перебувають у тісному взаємозв'язку. Коли ці три компоненти об'єднані, навчання стає більш цілісним, глибоким і значущим. Наприклад, дитина, яка з ентузіазмом (емоції) будує лего-конструкцію (діяльність), попутно усвідомлює принципи механіки та рівноваги (інтелект).

Принцип інтеграції в педагогіці передбачає поєднання різних елементів, знань або видів діяльності в єдину гармонійну систему. Суть не в тому, щоб вивчати предмети чи явища ізольовано один від одного, а в тому, щоб показати дитині їхні взаємозв'язки, допомогти їй побачити, як усе в світі пов'язане, і розвинути цілісне розуміння дійсності.

«Так, одне й те ж саме поняття може засвоюватись дитиною через різні засоби вираження і сприйняття. Тобто один образ, отриманий шляхом читання оповідання, може бути добудований засобами емоційного відчуття, малювання, конструювання, ліплення, створення рухових образів тощо» [42, с.48]. Принцип інтеграції є одним з основних у сучасній педагогіці, оскільки він сприяє всебічному та гармонійному розвитку особистості дитини, формуючи її здатність до цілісного сприйняття та взаємодії зі світом.

Принцип єдності зусиль закладу дошкільної освіти і сім'ї з питань виховання базових якостей дитини – це домовленість про те, що заклад дошкільної освіти і сім'я повинні працювати в одному руслі, узгоджуючи свої цілі і мати єдині підходи до виховання, щоб спільно формувати базові якості та навички дитини.

Принцип ампліфікації в дошкільній освіті, особливо в контексті пошуково-ігрової діяльності, – це насичення розвитку дитини різноманітними видами діяльності та змістом, які відповідають її віковим особливостям. На відміну від форсування розвитку, цей принцип передбачає саме збагачення – дитина розвивається природно, але в максимально насиченому й різноманітному середовищі.

Ампліфікація (тобто, збагачення і насичення розвитку) має принципове значення саме для дошкільного віку. Чому? Тому що вона повністю відповідає тому, як дитина природно розвивається на цьому етапі: малюки інтенсивно досліджують світ, максимально задіюючи свої органи чуття та практичну діяльність. Це допомагає на повну використати цей природний спосіб пізнання.

Ампліфікація створює міцну основу для майбутнього навчання. Адже чим багатший та різноманітніший буде досвід дитини (сенсорний та діяльнісний) у дошкільному віці, тим краще розвиватимуться її мислення, уява, мовлення, а також здатність аналізувати та поєднувати інформацію – а це критично важливо для школи. А також, завдяки широкому спектру занять, ампліфікація забезпечує одночасний розвиток усіх сфер психіки: пізнавальної, емоційної, вольової, мовленнєвої та рухової.

Використання педагогічних принципів у пошуково-ігровій діяльності – це необхідна умова для всебічного розвитку дітей. Ці принципи є ключовими для того, щоб заклад дошкільної освіти відповідав потребам сучасних малюків, які прагнуть самостійності, ініціативи та можливості аргументувати власну думку.

Окрім принципів, класичні педагогічні технології, що формують природничу культуру у дошкільнят, зосереджені на впровадженні природничого виховання, використовуючи перевірені часом **форми, методи і прийоми**, які включають: *спостереження за природою, проведення екскурсій, дидактичні ігри, трудову діяльність у природі, а також бесіди, читання художньої літератури, перегляд ілюстрацій та фільмів*. Їхня мета – виховати у дітей усвідомлене та дбайливе ставлення до довкілля.

Для дошкільнят вибір методів і засобів навчання залежить від конкретних завдань і змісту, а оскільки ключовою метою є розвиток сенсорних навичок і чуттєвого досвіду, найефективнішими будуть наочні та практичні підходи. Щоб ґрунтовно розкрити матеріал, доцільно використовувати усні методи: *бесіду, пояснення, розповідь, читання художньої літератури та інструктаж*.

Бесіда в дошкільному закладі – це форма спілкування між дитиною та вихователем, або між групою дітей та вихователем, чи навіть між дітьми на певну тему. Її основна мета в навчанні – узагальнити та систематизувати знання дітей про довкілля.

«Заняття може бути побудоване у формі евристичної бесіди, з проблемними запитаннями, завданнями, які вирішуються у її процесі і дають дітям змогу вчитися порівнювати, аналізувати, використовувати набуті знання для висловлювання суджень, міркувати, робити висновки» [4, с.41].

Наступним словесним методом є *розповідь*. «Розповідь – це метод навчання, який полягає у оповідній та описовій формі висвітлення навчального матеріалу. Один із самих універсальних методів, що дозволяє збагатити досвід дітей враженнями, викликає різні емоції, почуття, розбурхує уяву створенням певних образів» [45, с.22].

Розповідь вихователя має бути заздалегідь спланованою, художньо оформленою, емоційно насиченою та базуватися на вже знайомих дітям знаннях. Вона може стосуватися будь-яких подій чи фактів, але обов'язково повинна містити нові відомості.

У контексті дослідницької діяльності, роль розповіді полягає у підготовці дітей до роботи для отримання ними необхідної інформації щодо організації своєї подальшої дослідницької діяльності.

Ще одним методом, який варто розглянути, є *інструктаж*. «Інструктаж – ознайомлення зі способами виконання завдань, використання інструментів, приладів і матеріалів, дотримання техніки безпеки, показ необхідних дій та організації робочого місця» [45, с. 23].

Читання художньої літератури є ще одним ефективним методом ознайомлення дошкільників з природою та формування їхніх природничих уявлень.

Художня література, зокрема казки, вірші, загадки та заклички, є важливим інструментом для ознайомлення дітей з природою, адже саме вона не лише передає цікаві факти про довкілля, але й несе потужний емоційний заряд, який допомагає формувати ставлення дитини до природних явищ. Крім того, художні твори часто стимулюють уяву та спонукають до обговорень, що є важливим елементом дослідницької діяльності.

«Використання цих методів дозволяє вихователю конкретизувати, поглиблювати, уточнюють уявлення дітей про навколишній світ. Головна особливість та суть методів у тому, що інформація дітям подається через слово вихователя, а сприймання її здійснюється у процесі слухання. Ці методи є універсальними, адже доповнюють інші методи, що дає більш ефективний результат. Використовуючи ці методи вихователь полегшує дітям процес систематизації та узагальнення їх знань про природу» [45, с.22].

У старшому дошкільному віці діяльність дітей значною мірою організовується як самостійна робота. Для цього використовуються різноманітні методи, зокрема: *виконання вправ, моделювання, ігри, прості досліди, проблемні ситуації та спеціальні заняття*.

«**Моделювання**. Основною метою моделювання є заміщення, це дозволяє об'єкти реальної дійсності замінити на їх зображення або певні знаки» [45, с.29]. Це педагогічна техніка, яка передбачає створення та

використання моделей для спрощеного і наочного представлення складних явищ, об'єктів або процесів реального світу.

Модель є певним замінником реальності, який зберігає найважливіші властивості оригіналу, відкидаючи другорядні. Мета моделювання – допомогти дитині краще зрозуміти світ навколо, встановити взаємозв'язки, навчитися аналізувати та прогнозувати. Це особливо важливо для дошкільнят, оскільки їхнє мислення переважно наочно-образне, і їм легше засвоювати інформацію через конкретні дії з предметами.

«Прості дослідження». Полягають у перетворенні предмета, явища чи ситуації з метою виявлення прихованих якостей об'єктів, установлення зв'язків між ними та ін. Такі дії є пошуковими» [45, с.29].

Зміст такої діяльності визначається освітніми цілями вихователя та рівнем самостійності, якого може досягти дитина. Пошукові дії дошкільників позитивно впливають на формування вмінь розпізнавати характеристики та особливості об'єктів навколишнього світу, наприклад: твердий – м'який (дитина може досліджувати, який предмет можна легко зім'яти (пластилін, тканина), а який – ні (камінь, дерев'яний брусок); легкий – важкий: (порівняння ваги різних предметів, наприклад, пір'їнки та камінця, дерев'яного кубика та металевого) тощо.

Старші дошкільники активно залучаються до самостійної пошукової роботи. Ці прості дослідження дозволяють дітям активно пізнавати світ та формувати початкові наукові уявлення через власний практичний досвід.

Проблемні ситуації – це ефективний метод у роботі з дошкільнятами, який стимулює їхню допитливість та створює умови для практичного пошуку рішень. Вони розвивають самостійність мислення, спонукають дітей до активного пошуку відповідей, допомагають встановлювати часові, послідовні та причинно-наслідкові зв'язки. Крім того, проблемні ситуації навчають дітей обґрунтовувати свої судження, висувати припущення та робити самостійні висновки.

«В арсеналі сучасного вихователя обов'язковими мають стати заняття з милування природою, заняття-дослідження, заняття-відкриття, заняття-подорожі, заняття-мрії на яких дітям надається можливість ділитися своїми почуттями, самотійно, але під керівництвом вихователя здобувати знання, мріяти» [4, с.41].

Основна цінність таких занять полягає в тому, що вони дають дітям можливість самотійно робити відкриття. Це, своєю чергою, сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку дослідницьких навичок.

Також, сучасна педагогіка радить вихователям використовувати такі **форми організації** природничо-дослідницької культури у старших дошкільників, занурюючи їх у світ довкілля: *екскурсії, ігри*, а також через *емоційну взаємодію дорослого з дитиною в природному середовищі, підготовка та проведення свят і розваг природничого змісту*.

Цікавою формою організації природничо-дослідницької культури у старших дошкільників є *екскурсії*.

Проведення екскурсій у закладі дошкільної освіти (ЗДО) – це цінний метод навчання, що дозволяє дітям безпосередньо ознайомитись з навколишнім світом, спостерігати та пізнавати нове у природному або соціальному середовищі. Екскурсії сприяють розвитку допитливості, пізнавальних інтересів, формуванню уявлень про світ та навичок спостереження.

Екскурсії на природу дозволяють дітям безпосередньо сприймати навколишній світ усіма органами чуття, що розширює їхній кругозір та розвиває спостережливість. Такі заняття допомагають помічати раніше непомічені деталі, доповнюють словесні описи, створюючи повніше уявлення про предмети та явища, а також покращують орієнтування в просторі.

«Варто використовувати необхідне обладнання для екскурсій: лупу, фотоапарат, фломастери, коробочки, мішечки, папки для гербарію. Будь-яку екскурсію, навіть буденну прогулянку до скверу чи парку, можна перетворити

на захоплюючу, використавши, наприклад, гру-змагання «Хто більше побачить красивого?» [4, с.42].

Для дошкільників екскурсії є ефективною та необхідною формою роботи, яка допомагає малюкам спостерігати та досліджувати навчальний світ. Під час таких прогулянок діти вивчають взаємозв'язки в різних природних середовищах – парках, лісах, луках, біля води, у садах та на подвір'ях, де діти можуть торкатися кори дерев, спостерігати за комахами, слухати пташиний спів, відчувати запахи квітів та трав. Такі живі враження формують міцну основу для екологічної свідомості та допомагають розвивати спостережливість, інтерес до природи та дбайливе ставлення до природи.

Крім того, екскурсії сприяють фізичному розвитку дітей, розширюють їхній словниковий запас, розвивають мовлення та комунікативні навички під час обговорення побаченого.

Методичні основи розвитку природничо-дослідницької культури дошкільників передбачають використання різноманітних **форм ігрової діяльності**, які поєднують пізнавальну діяльність із безпосереднім контактом з природним середовищем. Наведемо декілька прикладів ігор про природу, які допомагають дітям систематизувати та розширити їхні знання про живу й неживу природу навколишнього світу.

Ось, наприклад, гра «*Екологічний детектив*», яку можна провести під час прогулянки у парку, лісі тощо. Під час ігрової діяльності вихователі уважно спостерігають за тим, як дитина розмірковує, сприймає навколишній світ, аналізує та реагує на ледь помітні зміни в природі. Діти, використовуючи картки з зображеннями слідів тварин, відбитками листя та іншими природними елементами, проводять пошук відповідних об'єктів під час прогулянки.

Гра спрямована на розвиток у дітей спостережливості й уваги до деталей – це важливо для вміння аналізувати та порівнювати. Також вона поглиблює знання про природу, розширює кругозір дітей і формує природничу свідомість. Важливо й те, що гра виховує дбайливе ставлення до довкілля.

Ще одна надзвичайно корисна гра – «*Кольорова палітра природи*». Вона не просто знайомить дітей із багатством кольорів у довкіллі, а й робить їх більш уважними, навчаючи розрізняти найтонші відтінки.

Ця гра досягає кількох важливих цілей: вона тренує спостережливість та увагу, що знадобиться дитині в будь-якій справі; вчить розрізняти кольори й відтінки, розвиваючи естетичний смак і вміння правильно сприймати побачене; поглиблює знання про природу, що сприяє формуванню природничо-дослідницької культури.

Саме гра «Кольорова палітра природи» допомагає дітям навчитися бачити красу природи і по-справжньому цінувати її.

Гра «*Харчові ланцюжки*» – надзвичайно ефективний інструмент для формування природничо-дослідницької культури у дітей шостого року життя. Цей інтерактивний і наочний метод допомагає дошкільнятам легко зрозуміти складні зв'язки в природі – як різні організми залежать один від одного в природному середовищі.

Світ природничих ігор надзвичайно різноманітний: можна знайти ігри на будь-яку тему, з різним наповненням та **формою** проведення.

Емоційне спілкування дорослого з дитиною на природі унікальна форма роботи, яка компенсує безпосередній контакт з природою з особистісною взаємодією, забезпечуючи не тільки засвоєння знань, а й розвиток позитивного ставлення до довкілля через спільні переживання та враження.

Для успішного природничого виховання дітей дошкільного віку ключовою є співпраця між дитячим садком і сім'єю. Вихователі мають забезпечити педагогічний супровід та ефективні форми взаємодії з батьками. Це створює міцну основу для спільних зусиль, спрямованих на формування природничої свідомості у дитини. Крім того, емоційне спілкування дорослого з дитиною на лоні природи відіграє важливу роль, оскільки воно поглиблює сприйняття екологічних цінностей.

«Діти дошкільного віку допитливі, їх цікавить те, що відбувається у природі, але, на жаль, батьки часто заклопотані і не мають часу на тривалі

прогулянки і бесіду з малюками, також їм бракує елементарних знань з екологічного виховання. Оскільки багато з дошкільнят у вихідні дні та влітку проводять своїх бабусь і дідусів у сільській місцевості, то вони мають можливість спостерігати за домашніми тваринами і допомагати старшим доглядати за ними. Це ж стосується і роботи на городі та в саду» [11, с.32].

Ще однією формою виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку, яка має значний позитивний вплив на навчально-виховний процес у дошкільних закладах, є *підготовка та проведення свят і розваг природничого змісту*. Це створює яскраве емоційне тло, що сприяє глибшому засвоєнню знань про природу.

Для розвитку у дітей практичних умінь та навичок відповідальної поведінки в природному середовищі ефективно використовуються різноманітні вікторини, конкурси та КВК. Такі інтерактивні заходи не лише активізують дитячу цікавість та увагу, а й стимулюють розвиток пізнавальних здібностей, уяви, допомагаючи закріпити здобуті знання та вміння.

Особливу цінність природничим святкам надає інтеграція фольклорного матеріалу, поезії та музики, що робить їх більш насиченими та емоційними. Важливим доповненням до свят є організація тематичних виставок: дитячих малюнків, ілюстрацій, що відображають пори року, та поробок з природних матеріалів. Проведення спеціальних заходів до таких подій, як День птахів, Місяць тиші чи Тиждень чистої води, додатково стимулює дитячу активність, творчість, а також допомагає виявити та закріпити їхні знання про довкілля.

«Важливу, пізнавальну та оздоровчу роль відіграє краєзнавчо-туристична діяльність в дитячому садку. Туризм є найбагатограннішим видом діяльності людини, що надає їй можливість для самовдосконалення, розвитку морально-вольових і фізичних якостей» [4, с.45].

Краєзнавство – це справжній золотий запас для розвитку природничо-дослідницької культури у дітей старшого дошкільного віку. Воно дозволяє пізнавати багатства рідної природи, історію та культуру місцевого населення,

а також досліджувати й охороняти пам'ятки. Ця технологія виховання розроблена для старших дошкільників (6 років) і ґрунтується на тематичному підході. Теми занять тісно пов'язані з наявним життєвим досвідом, знаннями та вміннями дітей, а також надають відповіді на їхні запитання, що виникають під час навчання.

Окрім методів і форм, про які ми вже говорили, вихователі активно використовують різноманітні *прийоми* роботи, які роблять процес навчання більш динамічним, цікавим та ефективним для дітей. Ці прийоми часто переплітаються з методами, але зосереджуються на конкретних діях та техніках.

Ось деякі з них:

- Створення проблемних ситуацій. Замість прямої відповіді на запитання дитини, вихователь ставить зустрічне запитання або пропонує ситуацію, яка спонукає дитину до роздумів та пошуку рішення. Наприклад, «Як ти думаєш, чому ця гілочка плаває, а той камінець тоне?» або «Що станеться з насінням, якщо його не поливати?».

- Навідні запитання. Вихователь використовує запитання, щоб скерувати увагу дитини на певні деталі, властивості або зв'язки. Наприклад, «Якого кольору листочки влітку, а якого восени?», «Що ти відчуваєш, коли торкаєшся кори цього дерева?», «Чим відрізняється ця квітка від тієї?».

- Порівняння та зіставлення. Заохочення дітей до виявлення подібностей та відмінностей між об'єктами або явищами природи. Наприклад, порівняння берези та дуба, мурашки та сонечка, хмар дощових та пухнастих.

- Емоційні відгуки та заохочення. Вихователь висловлює радість, здивування, захоплення від дитячих відкриттів або спостережень, підтримуючи пізнавальний інтерес. Наприклад, «Ого, яке цікаве спостереження!», «Ти помітив щось особливе!», «Яка чудова ідея, давай спробуємо!».

- Ігрові прийоми. Включення ігрових елементів у будь-яку діяльність – від спостереження до експерименту. Наприклад, «Ми сьогодні

детективи природи», «Давай уявимо, що ми дослідники космосу (у випадку макетів планет)», «Що було б, якби у птахів не було крил?».

– «Відкриття» через діяльність. Організація практичної діяльності, під час якої діти самостійно приходять до певних висновків. Наприклад, посадити насіння і спостерігати за його ростом; змішувати кольори фарб, щоб отримати нові відтінки; вивчати властивості води (лється, розчиняє, випаровується) через дії.

– Сюрпризні моменти. Несподіване введення нового об'єкта, питання або завдання, що викликає здивування та інтерес. Наприклад, знайдений під кущем «загадковий» листок або «лист від білочки», що просить про допомогу.

– Індивідуальна підтримка. Звернення до кожної дитини, врахування її темпу та інтересів, надання персональної допомоги у спостереженнях чи експериментах.

Ці прийоми дозволяють вихователю гнучко керувати пізнавальною діяльністю дітей, підтримувати їхню мотивацію та перетворювати кожен контакт з природою на захопливе відкриття.

У контексті пошуково-ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку однією з найбільш ефективних та інноваційних педагогічних технологій виховання природничо-дослідницької культури є **технологія організації дитячого експериментування (дослідницької діяльності)**. Вона відповідає провідній ролі гри та активному прагненню дошкільників до самостійного пізнання.

Ця технологія є ключовою, оскільки вона забезпечує комплексний підхід, інтегруючи знання, уміння і ціннісне ставлення до природи. Вона безпосередньо реалізується через пошуково-ігрову діяльність, де експеримент виступає як гра-дослід. Найважливіше те, що вона формує мислення, а не обмежується накопиченням фактів, адже дитина активно вчиться формулювати гіпотези та самостійно робити висновки.

Технологія організації дитячого експериментування має чітку послідовну структуру, яка забезпечує системність формування дослідницьких умінь:

Етап	Зміст діяльності (роль дитини)	Роль педагога (технологічний прийом)
I. Постановка проблеми	Виявлення дитиною незрозумілого явища, виникнення запитання.	Створення проблемної ситуації (наприклад, «Чому цукор розчинився, а пісок – ні?»), стимулювання допитливості.
II. Висунення гіпотез	Формулювання припущень (відповідей) на поставлене питання.	Навідні запитання («Як ми можемо це перевірити?»), «Що станеться, якщо...?»), фіксація припущень.
III. Планування досліду	Визначення необхідних матеріалів та послідовності дій.	Інструктаж з безпеки та алгоритму (з використанням моделювання чи картинок-схем).
IV. Практичне дослідження (Експеримент)	Безпосереднє виконання дій (змішування, спостереження, порівняння).	Партнерська участь, індивідуальна допомога, підтримка самостійної пошукової роботи.
V. Аналіз та висновки	Порівняння отриманого результату з висунутою гіпотезою, формулювання висновку.	Евристична бесіда, допомога у систематизації знань та мовленнєвому оформленні висновку.

У рамках цієї технології використовується низка ключових елементів, спрямованих на стимулювання пізнавальної активності. Це включає організацію постійного розвивального середовища з доступними матеріалами для самостійних дослідів. Для висунання гіпотез застосовується метод «Що було б, якби...» (через фантастичні припущення). Планування та фіксація результатів здійснюється за допомогою карт-схем та моделювання (піктограм і схем), що допомагає наочно заміщувати реальність. Крім того, дослідницька

діяльність інтегрується через ігри-подорожі та квести, а систематизація отриманих даних відбувається у «Щоденнику дослідника» (за допомогою малюнків чи позначок).

Технологія організації дитячого експериментування є інноваційною та ключовою для виховання природничо-дослідницької культури, оскільки вона перетворює пасивне спостереження на активне відкриття. Вона максимально використовує пошуково-ігрову діяльність як провідний засіб, формуючи у дітей системні знання про природу та розвиваючи здатність до самостійного пізнання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти.

Розвиток природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку безпосередньо підводить дитину до глибшого пізнання навколишнього світу. Нагородою за активність та допитливість малюків стають їхні власні «відкриття» у світі природи.

Отже, впровадження педагогічних технологій є ключовим для підвищення якості освітнього процесу в дошкільних закладах, особливо у формуванні природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Розгляд технологій формування природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку засвідчує, що цей підхід є комплексною освітньою системою, яка ефективно поєднує теоретичні засади та практичну реалізацію. Технології характеризуються цілісністю та системністю, інтегруючи різноманітні методи (словесні, наочні, практичні), форми організації (екскурсії, тематичні заняття, гуртки, свята) та принципи співпраці з сім'єю.

Особливою цінністю цих технологій є їх спрямованість на формування у дошкільників не лише пізнавальних компетентностей, але й ціннісного ставлення до довкілля через власний дослідницький досвід. Багатогранна роль педагога як організатора, партнера та наставника забезпечує створення розвивального середовища, де діти набувають елементарних дослідницьких умінь та екологічно доцільної поведінки.

Успішність впровадження технологій залежить від узгодженості впливів дошкільного закладу та сім'ї, систематичності проведення спеціально організованих заходів та урахування вікових особливостей дітей. Результатом є формування у старших дошкільників стійкого інтересу до природи, розвиток спостережливості, аналітичного мислення та відповідального ставлення до довкілля, що створює міцний фундамент для подальшого навчання та особистісного розвитку.

2.3. Аналіз стану проблеми в практиці закладів дошкільної освіти

На тлі сучасних процесів глобалізації та суспільної динаміки актуалізується вимога до особистості, яка передбачає не лише володіння сукупністю емпіричних знань, а й здатність до критичного рефлексивного мислення, глибокого аналізу інформаційних потоків та вироблення інноваційних, нестандартних рішень у складних ситуаціях. З огляду на те, що фундаментальні передумови формування зазначених когнітивних і творчих якостей закладаються саме в дошкільному дитинстві, виховання природничо-дослідницької культури постає одним із концептуально значущих завдань сучасної освітньої парадигми. Саме цей сенситивний період розвитку дитини визначається як базовий етап становлення пізнавальної активності, формування внутрішньої мотивації до пізнання, допитливості, а також набуття первинних умінь природничо-дослідницької діяльності.

Проблема виховання природничо-дослідницької культури у дошкільників досліджують багато українських вчених (Н. Гавриш [6], О. Гладченко [12], Н. Горопаха [15], Л. Зайцева [25] К. Крутій [37], Г. Ягенська, А. Степанюк [54] та багато інших.

«Дослідники підкреслюють значення застосування активних методів навчання, експериментально-дослідницької діяльності та створення розвивального середовища, яке сприяє емоційному зв'язку з природою. О. Гончарова, Т. Волос, Н. Горопаха, О. Веретеннікова та інші, підкреслюють

важливість початку закріплення природничих знань ще в дошкільному віці, оскільки екологічне спілкування найбільше спроможне викликати емоції у дітей дошкільного віку. Такий підхід наголошує на важливості створення сприятливого середовища для вивчення природничих явищ та підвищення екологічної освіти у дітей старшого дошкільного віку» [26, с.173-174].

Незважаючи на численні наукові роботи, питання соціально-педагогічної адаптації дошкільнят у закладах дошкільної освіти досі актуальне й потребує подальшого вивчення.

Розгляд актуального стану означеної проблематики закладів дошкільної освіти зумовлений низкою чинників, серед яких пріоритетного значення набуває посилення уваги до розвитку природничо-наукової компетентності у дошкільнят через впровадження природничо-дослідницької діяльності.

Зрозуміло, що саме така діяльність – це ключовий важіль, який «вмикає» у дітей бажання пізнавати нове, допомагає їм вчитись критично мислити і розвиває вміння аналізувати й поєднувати різні ідеї. Але правда в тому, що коли ми реально подивимося на те, як функціонують наші заклади дошкільної освіти, то побачимо цілу купу системних проблем. Це одразу сигналізує: нам гостро необхідно переглянути наші старі підходи, переосмислити концепцію і терміново вдосконалити те, як ми навчаємо дітей.

Головна проблема сьогодні – недостатній рівень професійної підготовки вихователів у сфері природничих досліджень.

Хоча заклади дошкільної освіти активно намагаються впроваджувати пошукові методи (екскурсії, експерименти, ігри), аналіз показує: педагоги не вміють формулювати дослідницькі гіпотези та створювати проблемні питання. А це ключові навички для розвитку пізнавальної діяльності дитини.

Зазначені недоліки свідчать про необхідність реалізації комплексної системи професійного розвитку педагогів через організацію спеціалізованих навчально-методичних заходів. «Особлива увага держави надається вищій освіті: коледжам та університетам як основним генераторам інтелектуального і професійного зростання майбутніх фахівців дошкільної освіти» [49, с.125],

адже саме від їхньої підготовки залежить якість освітнього процесу та формування майбутнього покоління.

У дошкільному віці закладаються основи природничого мислення та культури. Цей процес буде успішним лише тоді, коли дорослі, що виховують дитину, мають власну природничу культуру, розуміють сучасні екологічні виклики та принципи сталого розвитку: показують дитині красу природи, допомагають їй пізнавати довкілля та будувати гармонійні стосунки з ним.

Діти дошкільного віку мають природну схильність до експериментування, відкриття нового та проведення простих дослідів. Це пов'язано з особливостями їхнього мислення – воно є переважно наочно-дієвим та наочно-образним. Природничо-дослідницька діяльність, на відміну від інших педагогічних методів, найкраще відповідає віковим особливостям дошкільників.

Замість надавати готові знання, вихователь дошкільного закладу має спрямовувати дитячу цікавість та заохочувати самостійне дослідження. Важливо не лише відповідати на запитання, а й допомагати дітям знаходити відповіді, даючи їм змогу перевіряти свої гіпотези на практиці. При цьому педагог повинен забезпечити безпеку природничо-дослідницької діяльності, підтримувати всіх дітей, особливо тих, хто потребує додаткової уваги чи допомоги.

«Вихідні концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх фахівців викладено в Конституції України, законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, Концепції «Нова українська школа», Концепції розвитку педагогічної освіти та інших законодавчих і нормативних документах» [49, с.126], що підкреслює державну важливість і системний підхід до цього питання.

Другим проблемним аспектом є неузгодженість матеріально-технічного забезпечення ЗДО із сучасними вимогами до організації дослідницько-експериментальної діяльності. Дефіцит спеціалізованого лабораторного

обладнання (оптичних приладів, аналітичних інструментів, експериментальних комплектів) у поєднанні з обмеженим доступом до природного середовища (урбанізовані території без природних біотопів) створює суттєві перешкоди для реалізації принципу безпосереднього пізнання природничих явищ.

Окремі освітні заклади компенсують ці недоліки шляхом створення альтернативних освітніх просторів: для того, щоб організувати цікаву та ефективну дослідницьку діяльність у закладі дошкільної освіти, можна створити спеціальні природничі осередки, міні лабораторії або центри. Для них потрібно підготувати різноманітні обладнання та матеріали, які необхідні для експериментування та пізнання світу.

Перелік необхідних матеріалів:

- прилади: мікроскопи, лупи, ваги, компаси, магніти, біноклі, пісочні годинники;
- посуд: прозорі та непрозорі пляшки, стакани, відра різного об'єму;
- природні матеріали: камінці, пісок, глина, земля, гілки, листя, шишки, пір'я, мушлі, насіння, шерсть;
- підручні засоби: шматочки тканин, шкіра, поролон, дріт, пробки, дерев'яні та металеві предмети;
- технічні елементи: гайки, гвинти, цвяхи;
- папір: різний папір, включаючи кальку та наждачний;
- барвники: безпечні фарби, ягідні сиропи;
- медичні засоби: піпетки, пробірки, колби, мензурки;
- додаткові предмети: дзеркала, повітряні кулі, олія, борошно, сіль, гудзики, нитки, зубочистки, лінійки, сито, сірники, соломинки;
- ігрове обладнання: ігри на магнітах, водяний млин, ванна для ігор з піском та водою тощо.

Організація такої діяльності допомагає дітям систематично вивчати навколишній світ, що сприяє розвитку їхньої мови, пам'яті, мислення та уяви, забезпечуючи всебічний розвиток.

Третім проблемним чинником є порушення принципу наступності в організації дослідницької діяльності: експериментальні дослідження не інтегруються в цілісний освітній процес, залишаючись фрагментарними епізодами навчальної діяльності.

Ще однією проблемою є низький рівень залученості батьківської спільноти до дослідницько-освітнього процесу. Незважаючи на декларовані в сучасних освітніх концепціях принципи партнерської взаємодії з родинами вихованців, на практиці така співпраця часто обмежується односторонньою інформаційною комунікацією.

Проблема взаємодії дитячого садка та сім'ї в природничому вихованні дошкільників вивчалася багатьма вченими. Зокрема, вплив природи на розвиток особистості детально розглянуто в працях таких педагогів, як Я. Коменський, В. Сухомлинський і К. Ушинський.

«Робота з дітьми дошкільного віку передбачає активну взаємодію, співтворчість педагогів, дітей і їхніх батьків. Дуже добре, якщо організовується екологічна стежина, яка дозволяє познайомитися з різними природними явищами, живими й неживими об'єктами, що дозволяє здійснити проведення спостережень, ігор тощо. Така діяльність сприяє об'єднанню співробітників, дітей, батьків, адміністрації, активному залученню батьків до партнерської взаємодії із фахівцями ЗДО» [49, с.130].

Батьківська підтримка – ключовий фактор у розвитку дитячого інтересу до дослідницької діяльності. Тому, для ефективного залучення сімей до дослідницької діяльності, дошкільні заклади мають проводити комплексну роботу. Така співпраця перетворює навчання на спільний сімейний проєкт, що зміцнює зв'язок між дитиною та її батьками, а також між родиною та дитячим садком.

Щоб залучити батьків до цього процесу, у дитячому садку «Казка» с. Цибулівка, розробили нову систему співпраці.

Як вони співпрацюють з батьками:

- регулярно оновлюють стенди з порадами та ідеями для проведення домашніх експериментів,
- проводять зустрічі, на яких обговорюють, як можна підтримувати дитячу допитливість;
- батьки можуть долучитися як асистенти під час дослідів у групі;
- просять батьків допомогти в облаштуванні міні лабораторій, збираючи природні матеріали під час сімейних прогулянок чи подорожей. Це може бути все: від камінчиків і шишок до цікавих мушель чи гілок.

Успішне впровадження природничо-дослідницької діяльності в закладах дошкільної освіти можна досягти тільки завдяки цілісному підходу, який включає підвищення кваліфікації педагогів, поліпшення матеріально-технічної бази, забезпечення системності навчального процесу та налагодження тісної співпраці з батьківською спільнотою. Тільки тоді дослідницька діяльність зможе повною мірою реалізувати свій потенціал для всебічного розвитку дошкільнят.

«Дошкільний вік – це найбільш сприятливий період емоційної взаємодії дитини з навколишнім світом. Саме тому в цей період необхідно вирішувати завдання формування в дітей відповідального ставлення до природи. І чим раніше починається робота з екологічної освіти, тим якіснішим буде результат» [49, с.126]. Знайомство з навколишнім світом у дошкільному віці – це процес, зосереджений на всебічному дослідженні його об'єктів, явищ і законів, що ним керують.

Природниче виховання та формування гармонійних стосунків дитини з природою є ключовими пріоритетами в реформуванні сучасної дошкільної освіти. Згідно з Концепцією екологічної освіти України, одним із ключових завдань дошкільного виховання є формування природничої культури та морально-ціннісних орієнтирів. Це допомагає дітям зрозуміти сутність природи і вчитися взаємодіяти з нею на основі гуманістичних цінностей.

Дбайливе ставлення до довкілля є конституційним обов'язком кожного громадянина України, що закріплено в основному законі: «Кожен

зобов'язаний не заподіювати шкоди природі» [33]. Це питання також має значну вагу в державних законодавчих актах, що регулюють освітню сферу, включаючи дошкільну освіту.

Концепція Базового компонента дошкільної освіти України [3] визначає стратегічні напрями діяльності сучасного педагога-дошкільника. Цей програмний документ орієнтує освітній процес на формування життєвої компетентності дитини замість традиційного накопичення фактичних знань. Пріоритетом стає виховання творчо активної особистості з розвиненим почуттям самоповаги та відповідальності.

Згідно з вимогами Базового компонента, завданням дошкільної освіти є становлення у дитини:

- фундаментальних основ екологічного мислення;
- початкових екологічних компетенцій та культури поведінки;
- емоційно-позитивного, ціннісно орієнтованого ставлення до природного довкілля.

Цей методичний підхід забезпечує цілісний розвиток особистості дошкільника через інтеграцію пізнавальної, емоційної та діяльнісної сфер під час формування екологічної свідомості.

На основі аналізу Базового компонента, можна стверджувати, що для дошкільнят важливо сформувати реалістичне розуміння природи та її явищ. Це допомагає їм усвідомити свою належність до природи, що є основою для природничого світогляду, який формується впродовж усього життя.

Аналізуючи сучасний стан формування природничо-дослідницької культури в українських закладах дошкільної освіти, неможливо не помітити цікаву тенденцію: ми йдемо власним шляхом, але водночас перегукуємося з найкращими європейськими практиками. При цьому зберігаємо свою унікальність і національну ідентичність.

Проаналізуймо програми розвитку дітей дошкільного віку, щоб виявити, як дослідницька діяльність впливає на їхній природничий досвід,

адже саме зміст цих програм визначає структуру та методичні підходи до формування зазначеної культури.

Сучасна програма для дошкільної освіти *«Соняшник»* [27] – це комплексна система, розроблена для дітей від 4 до 6 років, яка розвиває розвиток дослідницьких навичок. Його поділ на три етапи – «Помагайлик», «Пізнавайлик» і «Дослідник» – демонструє продуманість підходу: від простих спостережень до справжніх експериментів. У ЗДО «Дзвіночок» (м. Немирів), що працює за цією програмою, створили власний ботанічний куточок і теплицю. Діти не просто вивчають рослини за картинками – вони їх садять, доглядають, спостерігають. Це принципово інший рівень розуміння природи.

Подібний практичний підхід спостерігаємо у скандинавських країнах, де концепція *«friluftsliv»* (життя на свіжому повітрі) є основою дошкільної освіти. У Норвегії та Швеції діти робляться на вулиці кілька годин щодня, незалежно від погоди. Там є навіть спеціальні «лісові дитячі садки», де майже все навчання відбувається просто неба. Діти вивчають природу одночасно – будують шалаші, розпалюють вогнища під наглядом, спостерігають за тваринами в їхньому природному середовищі.

Програма *«Дитина»* [17] – одна з найпоширеніших в українських закладах дошкільної освіти, акцентує увагу на формуванні допитливості та елементарної дослідницької діяльності. Саме за цією програмою працює Райгородський ЗДО «Ромашка», де проводилося наше експериментальне дослідження. Цікаво, що програма досить гнучка і дозволяє інтегрувати різні методики. Наприклад, у ЗДО «Колобок» (с. Берізки-Чечельницькі) поєднують загальний розвиток за програмою «Дитина» зі щотижневими експериментами за методикою «Соняшника». Діти проводять дослідження з водою, повітрям, рослинами, що дає їм практичний дослідницький досвід.

Така інтеграція програми нагадує підхід у нідерландських ЗДО, де національна програма теж залишає простір для локальної адаптації. Різниця в тому, що в Нідерландах ця гнучкість підкріплена системною підготовкою

педагогів і методичною підтримкою від спеціальних консультантів з природничої освіти.

Програма *«Дитина в дошкільні роки»* [18]: робить акцент на цілісному розвитку дитини. У ній велика увага приділяється формуванню у дітей допитливості, інтересу до навколишнього світу, вміння спостерігати, порівнювати, класифікувати та робити висновки. Програма передбачає проведення простих дослідів і спостережень, що допомагає дітям краще зрозуміти явища природи.

Наприклад, у Червонянському ЗДО «Сонечко» педагоги створюють куточки природи, де діти спостерігають за рослинами, проводять прості дослід з водою, ґрунтом. Вихователі разом з дітьми садять насіння квасолі та ведуть щоденник спостережень за її ростом.

Це нагадує підхід італійських садків м. Реджіо Емілія, де документування процесу пізнання (через малюнки, фото, записи) є невід'ємною частиною навчання. Різниця тому, що в Італії ця система підтримується постійним професійним розвитком педагогів і спеціально обладнаними «ательє» для творчих досліджень.

«Світ дитинства» [51]: основна ідея цієї програми – розвиток творчого мислення та самостійності. Вона стимулює дитину до активного пізнання світу через гру, спілкування та експериментування. Програма заохочує дітей до самостійного пошуку відповідей на запитання. Педагог виступає не як джерело знань, а як організатор, який створює умови для дитячого дослідження. Це може бути, наприклад, створення міні проєктів про тварин або рослини.

У Ситковецькому ЗДО «Сонечко» застосовується метод проєктів. Діти реалізують проєкт *«Як з'являється метелик?»*. Вони спостерігають за гусеницею, читають книги про її життєвий цикл, малюють і ліплять, а потім представляють свої знахідки. Цей підхід дозволяє перетворити пасивне вивчення теми на захопливе дослідження, яке інтегрує різні види діяльності: від спостереження за живим об'єктом до творчого самовираження. Завдяки

цьому діти не лише отримують знання про життєвий цикл метелика, але й навчаються формулювати питання, знаходити відповіді, аналізувати інформацію та презентувати результати своєї роботи, що є основою природничо-наукового мислення.

У фінській системі дошкільної освіти, яка є найкращою з найкращих у світі, проєктний підхід теж є основним. Але там додається ще один важливий елемент – регулярні виїзди до природних заповідників, національних парків. Кожен дитячий садок має партнерські угоди з такими місцями, де для дітей використовуються спеціальні програми. В Україні така система співпраці поки що бракує, хоча окремі заклади (як «Дзвіночок» у Немирові) роблять кроки в цьому напрямку.

«Українське дошкілля» [5]: ґрунтується на національно-патріотичному вихованні та традиціях. Проте вона також містить елементи, спрямовані на пізнавальний розвиток. Програма допомагає формувати у дітей розуміння природи рідного краю. Через спостереження за рослинами і тваринами, а також через практичні заняття (наприклад, вирощування овочів на городі), діти отримують елементарні знання про природу і навчаються проводити прості дослідження.

«Я у Світі» [12]: зосереджена на соціально-особистісному розвитку дитини. Вона допомагає дитині усвідомити себе як частину навколишнього світу та сформувати екологічну свідомість. Програма акцентує увагу на екологічному вихованні. Діти досліджують взаємозв'язок між людиною та природою, навчаються відповідально ставитися до навколишнього середовища. Це включає спостереження за змінами в природі, сортування сміття, догляд за рослинами та тваринами.

ЗДО №1 «Пролісок» (м. Хмільник) інтегрує програму «Українське дошкілля» з елементами «Я у Світі», створюючи унікальний природничий освітній простір через призму українських традицій. Цей підхід гармонійно поєднує формування природничої культури та національної свідомості, навчаючи дітей дбайливому ставленню до природи як частини культури.

Зокрема, на території садка функціонує «зелена аптека» для вивчення лікарських трав і народних легенд, а природничі свята (як-от Івана Купала чи День весняного рівнодення) використовуються для пізнання природних циклів через обряди, ігри та пісні.

Така інтеграція програм є ефективним підходом, оскільки вона дозволяє створити цілісну освітню модель, що відповідає як сучасним педагогічним вимогам, так і національно-культурній ідентичності. Поєднання програм «Українське дошкілля» та «Я у Світі» дає змогу вихователям не просто надавати дітям знання про природу, а робити це через призму українських традицій та цінностей.

«Впевнений старт» [10]: має на меті підготовку дітей до школи. Вона містить завдання, що розвивають навички спостереження, порівняння, класифікації та експериментування. Наприклад, діти навчаються досліджувати властивості води, піску, глини, що є основою для формування природничо-дослідницької культури. Програма «Впевнений старт» містить чітко структуровані розділи, спрямовані на розвиток логічного мислення та експериментальної діяльності.

У «Бурдівському ЗДО «Сонечко» програма «Впевнений старт» використовується для підготовки дітей до школи, зокрема, для розвитку їхньої природничо-дослідницької культури. Заклад ефективно інтегрує теоретичні положення програми у практичні заняття. Замість сухого викладу матеріалу, вихователі організовують ігрову та експериментальну діяльність.

Наприклад, для засвоєння розділу про властивості води, діти не просто слухають, а активно досліджують. У межах проєкту «Вода навколо нас» вихованці проводять серію простих експериментів:

- вони спостерігають, як вода замерзає та тане, перетворюючись на лід;
- порівнюють, як поведуться різні предмети (камінці, пір'я, дерев'яні палички) у воді, з'ясовуючи, що тоне, а що плаває;
- експериментують, розчиняючи у воді сіль та цукор, а також фарбуючи її різними барвниками.

Такий підхід дозволяє дітям не лише засвоїти поняття про властивості води, але й розвинути навички спостереження, порівняння та логічного мислення, як це передбачено програмою «Впевнений старт». Використання практичних завдань перетворює навчання на захопливий процес пізнання навколишнього світу.

Після розгляду освітніх програм ЗДО, ми бачимо, що кожна з них реалізує власний методологічний підхід до становлення природничо-дослідницької культури дошкільників та показує, що вони рухаються в тому ж напрямку, що й провідні європейські моделі.

Оптимізація освітнього процесу передбачає інтеграційний підхід до використання програмно-методичного забезпечення, що вимагає від педагога-практика здатності до творчого поєднання найбільш ефективних методик та їх диференціації відповідно до індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини. Такий підхід забезпечує максимальну реалізацію потенціалу кожної освітньої програми у контексті особистісно-орієнтованої педагогічної взаємодії.

Отже, наш аналіз підводить до очевидного, але критично важливого висновку: виховання природничо-дослідницької культури в дошкільлі – констатує наявність як значних досягнень, так і системних викликів у цій сфері. Ми бачимо, що українська освітня парадигма це усвідомлює, адже Базовий компонент та всі ключові програми (від «Дитини» до «Впевненого старту») цілком логічно орієнтують педагога на розвиток допитливості та практичного пізнання.

Але між ідеальною теорією (написаною у законах) і суворою практикою (тим, що реально відбувається в ЗДО) лежить прірва, яка зумовлює необхідність подальшого поглибленого вивчення та пошуку оптимальних шляхів її усунення.

З одного боку, проблемні аспекти зосереджуються навколо чотирьох ключових дефіцитів: недостатній рівень професійно-методичної компетентності педагогічних кадрів у сфері організації природничо-

дослідницької діяльності; неузгодженість матеріально-технічного забезпечення із сучасними вимогами до проведення природничих досліджень; фрагментарність дослідницької діяльності через порушення принципу наступності та системності; обмежене залучення батьківської спільноти до освітньо-дослідницького процесу. Але з іншого – бачимо реальні приклади того, як наші ЗДО знають вихід. Хтось створює міні-лабораторії з підручних матеріалів, хтось налагоджує співпрацю з батьками через спільні проєкти, а дехто взагалі працює по кількох програмах, щоб вийшло щось своє, унікальне.

Особливо вражає те, що українські заклади інтуїтивно йдуть тим самим шляхом, що й найуспішніші європейські системи. Та сама робота з природними матеріалами, проєктний підхід, залучення сім'ї – все це є і у фінів, і у скандинавів, і в італійців. Різниця хіба що в системності та ресурсному забезпеченні. Наприклад, скандинавська концепція «життя на свіжому повітрі» чудово перегукується з нашими природними куточками та екологічними стежинами, а італійський підхід до документації дитячих відкриттів розміщують відлуння в щоденниках спостережень, які ведуть дітей у наших ЗДО. Тобто потенціал у нас величезний, і ми рухаємося в правильному напрямку.

Таким чином, успіх у формуванні природничо-дослідницької культури лежить не у створенні нової, ще однієї, програми. Успіх полягає у синергії трьох напрямків: перезавантаженні кваліфікації педагогів, системному забезпеченні умов для практичного експериментування і глибокому, щирому партнерстві з родиною. Тільки тоді дослідницька діяльність перестане бути фрагментом і стане цілісною, живою основою для виховання критично мислячого, відповідального громадянина.

Лише за умови поєднання зазначених компонентів природничо-дослідницька діяльність зможе повною мірою реалізувати свій педагогічний потенціал для всебічного розвитку дошкільників та формування основ наукового світогляду, що є стратегічним завданням сучасної освітньої системи України.

Висновок до розділу 2

Отже, другий розділ дослідження розкрив багатогранну природу формування природничо-дослідницької культури у старших дошкільників через пошуково-ігрову діяльність – підхід, що органічно впливає на природну дитячу допитливість із цілеспрямованим педагогічним процесом.

Пошуково-ігрова діяльність у старших дошкільнят – це інноваційний метод, який гармонійно поєднує дитячу любов до гри з їхньою вродженою допитливістю та бажанням досліджувати світ. Цей підхід обґрунтовується на глибокому розумінні психологічних особливостей розвитку дітей 6 років: саме в цей період вони переходять від наочно-образного мислення до елементів логічного, активно розвивають уяву та набувають базових навичок комунікації та співпраці.

Сучасна концепція дошкільної освіти, що відповідає вимогам Нової української школи (НУШ) та Базового компонента, вимагає кардинальних змін у підходах до навчання: перейти від простого накопичення знань до формування практичних компетентностей XXI століття. Пошуково-ігрова діяльність стає тут головним інструментом, оскільки вона дає дітям можливість не просто пасивно засвоювати інформацію, а активно досліджувати, експериментувати, висувати гіпотези та самостійно шукати відповіді на власні запитання.

Ефективність цього підходу забезпечується системою взаємопов'язаних дидактичних принципів: оптимальність особистих відкриттів дитини, забезпечення емоційного задоволення від процесу пізнання, створення проблемних ситуацій, організація розвивального навчання, інтеграція різних

видів діяльності та забезпечення спільної роботи закладу й родини. Окремо варто виділити принцип ампліфікації – він дає можливість максимально збагатити дослідницький досвід дитини, не підтримуючи при цьому її природний розвиток.

Аналіз педагогічних технологій формування природничо-дослідницької культури засвідчує їх комплексний характер. Вони ефективно інтегрують різноманітні методи (словесні, наочні, практичні), форми організації (екскурсії, тематичні заняття, гуртки, природні свята) та обов'язково передбачають тісну співпрацю з сім'єю. Особливістю цих технологій є їх спрямованість на формування у дошкільників не тільки пізнавальних компетентностей, але й ціннісного, дбайливого ставлення до довкілля через власне почуття насичений дослідницький досвід.

Багатогранна роль педагога як організатора, партнера та викладача виявляється ключовою для створення розвивального середовища, де діти природно набувають елементарних дослідницьких умінь та природничої культури. Особливий акцент зроблено на формуванні навичок співпраці та партнерської взаємодії – саме в спільній пошуково-ігровій діяльності найефективніше розвиваються соціальні компетентності: вміння спілкуватися, домовлятися, досягати спільних цілей, що критично досягає успіху в сучасному світі.

Протест аналізу сучасного впровадження природничо-дослідницької діяльності в українських ЗДО виявив суттєві проблемні аспекти. Вони зосереджуються навколо чотирьох ключових дефіцитів: недостатній рівень професійно-методичної компетентності педагогів у сфері організації дослідницької діяльності; неузгодженість матеріально-технічного забезпечення із сучасними вимогами; фрагментарність дослідницької діяльності через порушення принципу наступності та системності; обмежене залучення батьківської спільноти до освітньо-дослідницького процесу.

Водночас спостерігаються й позитивні тенденції. Окремі заклади мають креативні рішення: створюють міні-лабораторії з підручних матеріалів,

налагоджують продуктивну співпрацю з батьками через спільні проекти, інтегрують кілька освітніх програм для досягнення оптимальних результатів. Особливо вражає те, що українські ЗДО інтуїтивно рухаються тим самим шляхом, що й найуспішніші європейські системи – скандинавська концепція «життя на свіжому повітрі», італійський підхід до документування дитячих відкриттів, фінська проєктна методика знаходять своє відображення в практиці наших закладів. Різниця сталася головним чином у системності підходу та ресурсному забезпеченні.

Аналіз провідних освітніх програм («Соняшник», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Світ дитства», «Українське дошкілля», «Я у Світі», «Впевнений старт») продемонстрував, що кожен з них пропонує власний методологічний підхід до формування природничо-дослідницької культури, але всі вони рухаються в єдиному напрямку – від пасивного споглядання до активного дослідження. Оптимізація освітнього процесу вимагає інтеграційного підходу, коли педагог творчо створює найефективніші методики різних програм відповідно до індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини.

Таким чином, успіх у формуванні природничо-дослідницької культури залежить не від створення чергової нової програми, а від синергії трьох критичних напрямків: системного підвищення кваліфікації педагогів у сфері організації дослідницької діяльності; забезпечення належних матеріально-технічних умов для практичного експериментування; налагодження глибокого, щирого партнерства з родинами вихованців. Лише за умови поєднання цих компонентів пошуково-ігрова діяльність може повною мірою реалізувати свій педагогічний потенціал як цілеспрямована освітня філософія, що відповідає природним потребам дитини та викликам сучасності.

Результатом такого комплексного підходу стає формування активної, самостійної, творчої особистості, яка володіє критичним мисленням, елементарними дослідницькими навичками, екологічно відповідальною поведінкою та здатністю успішно адаптуватися у світі, що постійно

змінюється. Саме в цьому й здійснюється стратегічне призначення сучасної дошкільної освіти – закласти міцний фундамент для подальшого навчання та всебічного особистісного розвитку майбутніх громадян України.

РОЗДІЛ 3.

ОРГАНІЗАЦІЯ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВИХОВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ПОШУКОВО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Дослідження рівня природничо-дослідницької культури у дітей шостого року життя (констатувальний етап педагогічного експерименту)

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується посиленою увагою до формування наукового світогляду та дослідницьких навичок у дітей. Природничо-дослідницька культура як інтегративна якість особистості набуває особливого значення у контексті підготовки дошкільників до школи та формування їхньої готовності до сприйняття природничих дисциплін.

Дошкільники знаходяться у критично важливій фазі розвитку, коли інтенсивно удосконалюються пізнавальні здібності, формується аналітичне мислення та виникає вміння упорядковувати отримані знання про оточуючий світ. Цей віковий проміжок є найбільш сприятливим для формування науково-дослідницького мислення та відповідної поведінки.

Констатувальний етап педагогічного експерименту має на меті діагностику фактичного рівня розвитку природничо-дослідницької культури, що дає змогу виявити особливості її прояву в дітей шостого року життя та визначити ступені оволодіння окремими компонентами.

Таким чином, проведення діагностичного дослідження на констатувальному етапі має дуже важливе значення для подальшого

планування та організації формувального впливу, спрямованого на підвищення рівня природничо-дослідницької культури дошкільників. У такий спосіб отримані на цьому етапі дані ляжуть в основу розробки такої складової системи природничо-дослідницької підготовки дітей шостого року життя як педагогічні технології та методичні рекомендації проведення роботи з дитиною.

Ми розпочали з діагностики – провели констатувальний етап, його *метою* було зафіксувати початковий рівень природничо-дослідницької культури в дошкільнят. Загалом у дослідженні взяли участь 46 дітей із ЗДО «Ромашка» (20 осіб) та ЗДО «Сонечко» (26 осіб) і здійснювалося воно у природних умовах виховного процесу.

З огляду на поставлену мету, було сформульовано такі *завдання*:

1. З'ясувати, що саме ми будемо оцінювати: чітко визначити, що є ознаками (критеріями) і як ми виміряємо (показниками) те, наскільки добре діти вміють досліджувати природу.
2. Підготувати інструменти для перевірки: розробити методи, які допоможуть нам зрозуміти, чи спрацювала наша робота, і оцінити прогрес.
3. Перевірити, що діти вміють зараз (на старті): провести первинну (констатувальну) діагностику, щоб дізнатися, на якому рівні розвитку природничих здібностей знаходяться діти до початку нашої основної роботи.
4. Здійснити кількісний та якісний аналіз отриманих даних, упорядкувати всі дані та на основі цього встановити, якими були початкові показники розвитку природничо-дослідницької культури у дошкільників.

Критерії для оцінки рівня природничо-дослідницької культури дошкільників були розроблені на основі системного підходу, що враховує всі структурні компоненти цієї компетентності. Відповідно до положення Базового компонента дошкільної освіти (підпункт 2.3.) [2, с.12], нами була розроблена система критеріїв та показників для характеристики рівня розвитку природничо-дослідницької культури дошкільників. Серед них виокремлено такі критерії:

1) Мотиваційний (емоційно-ціннісний): характеризує особисте ставлення дитини до природи: чи любить вона її, чи цінує і наскільки готова про неї дбати? Цей критерій показує, чи розвинуте природниче сумління і чи є щире бажання захищати та оберігати довкілля.

2) Пізнавальний (когнітивний): визначається глибиною знань про те, наскільки добре дитина орієнтується у природних об'єктах, розуміє, як усе влаштовано (явища, закони природи). Найважливіше – чи бачить вона зв'язки між усім живим і неживим у природі (тобто, як функціонують екосистеми).

3) Практичний (діяльнісний): проявляється у тому чи може дитина застосувати знання на практиці. Цей критерій відображає, як розвинулися вміння та навички, потрібні для дослідницької роботи (спостерігати, експериментувати) та доцільної діяльності (робити щось корисне для природи).

Для ґрунтовної діагностики рівня розвитку кожного критерію, було визначено систему показників, що відображають специфіку прояву природничо-дослідницької культури у дітей старшого дошкільного віку Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко».

І. Мотиваційний (емоційно-ціннісний) критерій найважливіший, бо він показує не просто наявність знань, а внутрішнє прагнення дитини взаємодіяти з природою. Він фіксує, чи викликає світ природи в дитини емоційний відгук і щирий інтерес. Його розвиненість фіксувалася за такими показниками:

1. Чи є у дошкільників жага до знань (допитливість)? Цікавість до дослідницької діяльності з об'єктами і явищами: діти активно виявляють інтерес до невідомого, ставлять запитання типу «Чому?», «Як це працює?», «А що буде, якщо?». Вони із захопленням беруть участь у простих дослідах (з водою, піском) і самі ініціюють обстеження (розглядають комаху через лупу, з радістю змішують фарби).

2. Як дошкільники ставляться до куточка природи: це місце для них – особливий, привабливий простір. Діти люблять там працювати: із

задоволенням поливають квіти з маленької лійки чи розпушують ґрунт. Вони яскравіше проявляють радість чи захоплення, коли бачать зміни в природі (наприклад, розпустилася квітка або пташка прилетіла).

3. Чи готові дошкільники допомогти на ділі? Дошкільники ЗДО «Ромашка» та ЗДО «Сонечко» охоче пропонують допомогу вихователям у догляді за рослинами (хоча їм ще потрібен контроль); виявляють елементарну турботу (це перші паростки відповідальності та турботи про живе).

4. Чи реагують діти дошкільного віку на похвалу? Навіть на найпростішому рівні діти оцінюють свої почуття: на запитання «Тобі сподобалося?» вони щиро скажуть «Так!», або ж: «Ти дуже старався, щоб не намочити стіл?» – «Старався!».

Позитивна оцінка дорослого (похвала) підкріплює їхнє бажання повторювати цю діяльність і формує справжню внутрішню мотивацію.

Таким чином, для вихованців Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко» за цим критерієм найважливішими є яскраві, позитивні емоції від пізнання природи та активне, бажане включення в просту практичну діяльність, що свідчить про формування емоційно-ціннісної основи їхньої природничо-дослідницької культури.

II. Пізнавальний (когнітивний) критерій показує, що дитина не просто пасивно слухає, а має активну позицію у пізнанні світу. Ми оцінювали не лише кількість знань, а й глибину розуміння.

Його розвиненість оцінювалася через такі ключові показники у вихованців Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко»:

1. Як проявляється пізнавальний інтерес дошкільника? Це більше, ніж просто дивитися. Це активне бажання дітей питати: «Чому листя жовтіє?», «Звідки береться роса?». Вони прагнуть проводити прості досліді (наприклад, спостерігати, як квасоля росте в різних умовах) і висувати свої припущення, а потім перевіряти їх. Для дітей ЗДО «Ромашка» та ЗДО «Сонечко» це означало,

що вони не просто чекали пояснень вихователя, а хотіли «дістати і перевірити» самі, що свідчить про їхню глибоку цікавість.

2. Чи мають дошкільники бажання перебувати та працювати у куточку природи. Куточок природи – це міні лабораторія. Бажання дитини проводити там час свідчить про внутрішню потребу у спілкуванні з природою та догляді за нею. Діти самостійно обирають гру у куточку природи, а не лише виконують завдання вихователя. Вони охоче спостерігають за мешканцями (рибки, пташки, рослини), фіксують зміни у календарі природи та проявляють ініціативу у догляді, що свідчить про розуміння відповідальності.

Для дошкільників це – улюблена діяльність, де вони можуть застосувати свої знання на практиці.

3. Справжнє бажання дошкільників допомогти вихователю (у куточку природи). Це не просто «слухняність». Це сформована потреба робити щось корисне, підтримувати порядок у природному куточку. Це прямий доказ того, що дитина готова застосовувати свої знання. Діти ЗДО «Ромашка» та ЗДО «Сонечко» активно:

- поливали квіти та розпушували ґрунт;
- обприскували листя та протирали підвіконня;
- годували пташок;
- під керівництвом дорослих діти пересаджували рослини, відчуючи себе садівниками.

Завдяки цій діяльності дитина відчуває себе відповідальною (як справжній господар) і чітко розуміє, що потрібно для життя.

4. Здатність оцінити своє ставлення до діяльності (рефлексія). Це найскладніший і найбільш показовий аспект когнітивного критерію, який демонструє усвідомленість. Діти можуть проговорити, що їм найбільше сподобалося у процесі догляду чи дослідження і чому. Вони здатні оцінити свій успіх/невдачу у виконанні завдання («Я забув розпушити ґрунт, тому квітка трохи зів'яла») і, що важливо, визначити причину. Вміють планувати свої наступні кроки на основі попереднього досвіду. Діти не просто механічно

виконують дії, а аналізують свій внесок і здобувають досвід на ньому. Це є основою для саморозвитку природничої культури.

Таким чином, пізнавальний (когнітивний) критерій дошкільників Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко» вимірювався не лише обсягом знань про природу, а й їхньою активною, ініціативною, зацікавленою та усвідомленою позицією щодо природничо-дослідницької діяльності.

III. Практичний (діяльнісний) критерій відображає чи може дитина не лише знати, але й робити – тобто, наскільки вона здатна втілювати свої природничі знання в конкретну діяльність, оскільки саме через практику формується свідоме, відповідальне ставлення до довкілля.

Перевірка цього критерію включала оцінювання технічної правильності/точності виконання:

1) Прагнення дотримуватися правил поведінки у природі (бережливе ставлення до флори/фауни, природнича культура, безпека). У ЗДО «Ромашка» та ЗДО «Сонечко» вихователі приділяють особливу увагу формуванню в дошкільнят розуміння того, що природа потребує дбайливого ставлення та захисту.

2) Залучення до проведення різних дослідів у куточку природи і на вулиці. Цей аспект фокусується на розвитку пізнавального інтересу через пряму взаємодію з об'єктами природи за допомогою простих, але науково обґрунтованих досліджень та експериментів. Це сприяє розвитку логічного мислення, уваги та формуванню причинно-наслідкових зв'язків.

3) Уміння фіксувати зміни об'єктів природи, за якими спостерігають. Таким чином, дошкільники ЗДО «Ромашка» та ЗДО «Сонечко» не просто отримують знання про природу, а активно діють: дотримуються правил, експериментують і фіксують результати, що є найкращим свідченням формування їхньої практичної природничо-дослідницької культури.

Встановлення актуального (констатувального) рівня природничо-дослідницької культури старших дошкільників відбувалося на основі

комплексного застосування емпіричних методів збору даних. Цей комплекс охоплював такі **методи**, як *бесіда, інтерв'ю, цілеспрямоване спостереження* за діяльністю дошкільників та *аналізу їхніх відповідей та дій у процесі взаємодії з природою*. Матеріали діагностики рівня природничо-дослідницької культури дітей старшого дошкільного віку розташовані в додатку В. Діагностичне обстеження проводили двічі: на констатувальному етапі (до проведення занять) та на контрольному етапі (після завершення навчального циклу).

Кожне діагностичне завдання оцінювалося за **чотирибальною шкалою**:

3 бали (високий показник) – дитина абсолютно все розуміє, правильно відповідає на всі запитання і робить це цілком самостійно – жодної допомоги чи підказок дорослих не потребує.

2 бали (достатній показник) – дитина загалом впоралася із завданням, але їй знадобилася невелика допомога або додаткові уточнюючі запитання. Може бути кілька дрібних помилок.

1 бал (середній показник) – дитина відповідає правильно лише на частину запитань, і це відбувається тільки завдяки постійній допомозі дорослого та багаторазовим підказкам.

0 балів (низький показник) – дитина не виконує завдання і не може дати правильні відповіді на запитання, навіть коли дорослий намагається їй допомогти і підказати.

Для оцінювання рівня природничо-дослідницької культури ми керувалися змістом освітньої програми «Дитина» [17] та вимогами Державного стандарту дошкільної освіти (Базового компонента) [3].

Оцінювання зосереджувалося на виявленні розвитку у дітей елементарних уявлень та знань щодо таких ключових напрямів, які охоплюються критеріями (когнітивним, діяльнісним, мотиваційним):

- Всесвіт і Космос (початкові знання про Всесвіт).

- Планета Земля та природні явища (розуміння природних явищ і сезонних змін).
- «Живе» і «Неживе» (здатність розрізняти об'єкти живої та неживої природи).
- Рослинний і тваринний світ (усвідомлення істотних особливостей живих організмів).
- Екосистеми та взаємодія (розуміння взаємодії організмів у різних екосистемах).
- Вплив середовища (розуміння впливу чинників зовнішнього середовища: світло, вода, тепло).
- Людина і природа (усвідомлення необхідності відповідального ставлення до довкілля).

Таким чином, оцінювалася глибина і повнота засвоєних знань та вміння їх застосовувати.

Для визначення інтегративного рівня розвитку природничо-дослідницької культури дошкільників, здійснювався розрахунок середнього арифметичного балу за всіма діагностичними завданнями.

Конвертація кількісних показників у якісні рівні проводилася відповідно до наступної шкали та критеріїв інтегративного рівня розвитку природничо-дослідницької культури дітей передшкільного віку продемонстрованої в Таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Шкала та критерії інтегративного рівня розвитку природничо-дослідницької культури дітей передшкільного віку

Рівень	Критерії	Показники
<i>Високий рівень</i> 2,8 – 3,0 балів <i>(усвідомлена екологічна)</i>	1. Мотиваційний: домінує пізнавальна мотивація щодо природи. Наявні соціально значущі мотиви екологічної поведінки. Усвідомлення самоцінності природи. Визнання права кожної	Вихованці характеризуються активною пізнавальною самостійністю у вивченні природи

компетентність)	живої істоти на різновид (незалежно від користі чи зовнішнього вигляду). 2. Пізнавальний: системні та усвідомлені природничі уявлення; коректна класифікація об'єктів природи; виділення суттєвих ознак живого; розуміння взаємозв'язків в екосистемах. 3. Практичний: активна пізнавальна самостійність у вивченні природи через експерименти та спостереження; розвинуті дослідницькі вміння; систематична природоохоронна діяльність.	(через експерименти та спостереження), усвідомленими та системними екологічними уявленнями (коректно класифікують, виділяють суттєві ознаки живого) та високою емоційною чутливістю/емпатією. Вони виявляють доброзичливість і турботливість до природи, незалежно від зовнішнього вигляду чи користі об'єктів.
Достатній рівень 2,0 – 2,7 балів (усвідомлена екологічна некомпетентність)	1. Мотиваційний: стійкий пізнавальний інтерес до природи, що поєднується з емоційно-позитивним ставленням. Розуміння цінності природи та необхідність її збереження. Прояв ініціативи у природоохоронній діяльності на підтримку дорослого. 2. Пізнавальний: достатньо повні та системні знання про природу; правильна класифікація окремих об'єктів природи за суттєвими ознаками; розуміння основних взаємозв'язків в екосистемах, іноді хоча потребує уточнення. 3. Практичний: пізнавальна активність у дослідженні природи (спостереження, експерименти) для незначної допомоги дорослого. Сформовані базові дослідницькі вміння; регулярна участь у природоохоронній діяльності.	Діти виявляють стабільний інтерес до природи, мають достатньо повні екологічні знання та вміють їх застосовувати на практиці. Емоційне ставлення до природи переважно позитивне і стійке. Вони здатні до самостійної дослідницької діяльності за мінімальної підтримки дорослого та хочуть брати участь у природоохоронних заходах.
Середній рівень 1,0 – 1,9 балів	1. Мотиваційний: домінує емоційно-афективна мотивація поведінки. Позитивне, але вибіркоче ставлення до природи	Діти мають узагальнені екологічні знання (розрізняють живе/неживе,

<i>(усвідомлена екологічна некомпетентність)</i>	(перевага знайомим і привабливим об'єктам). Усвідомлення необхідності дбайливого ставлення до природи. 2. Пізнавальний: узагальнені знання про природу (розрізняють живе/неживе, виділяють деякі суттєві ознаки); часте узагальнення за несуттєвими ознаками (функція, використання); часткове розуміння взаємозв'язків. 3. Практичний: пізнавальний інтерес нестабільний, потребує стимуляції дорослими. Дослідницькі зміни розвинути частково; природоохоронна діяльність залежить від емоцій та зовнішньої мотивації.	виділяють деякі суттєві ознаки), проте часто узагальнюють за несуттєвими ознаками (за функцією або користю). Їхнє емоційне ставлення позитивне, але вибіркове і стримане: вони віддають перевагу знайомим і привабливим об'єктам. При цьому діти усвідомлюють необхідність дбайливого ставлення до природи.
Низький рівень 0,0 – 0,9 балів <i>(неусвідомлена екологічна некомпетентність)</i>	1. Мотиваційний: домінування прагматичних мотивів поведінки (дії заради користі, нагороди). Відсутність віковонормативного інтересу до природи. Нестійке, емоційно байдуже або негативне ставлення; можлива недбалість чи агресивність. 2. Пізнавальний: фрагментарні, неповні та ситуативні екологічні явлення (засвоєні на репродуктивному рівні). Нерозуміння взаємозв'язків у природі. 3. Практичний: небажання до екологічної діяльності; формальне виконання завдань без внутрішнього прийняття. несистематизовані екологічні зміни та навички; спостереження дослідницької активності.	Діти мають фрагментарні, неповні та ситуативні екологічні уявлення (засвоєні на репродуктивному рівні). Їхнє ставлення до природи нестійке, вони емоційно нечутливі та можуть проявляти недбалість або агресивність до природних об'єктів. Екологічні вміння та навички несистематизовані.

Кількісний та якісний аналіз результатів діагностики (згідно з методикою, представленою у додатку В) кожного компонента природничо-дослідницької культури дошкільників дозволив систематизувати емпіричні дані та визначити рівні розвитку природничо-дослідницької культури у дітей

6 років Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко» (Додаток Г).

Діагностика, спрямована на виявлення глибини знань про об'єкти, явища та закономірності природи, а також розуміння екосистемних взаємозв'язків, показала неоднорідність розподілу вихованців Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко» за рівнями розвитку природничо-дослідницької культури.

Діагностика за **мотиваційним (емоційно-ціннісним) критерієм** відображала внутрішню готовність, емоційний відгук та особистісне ставлення дитини до природи, виявляючи рівень допитливості та ціннісного прийняття природоохоронної діяльності.

Результати констатувального зрізу для вихованців Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко» за мотиваційним критерієм представлено в Таблиці 3.2:

Таблиця 3.2.

**Результати констатувального зрізу для вихованців
Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко»
за мотиваційним критерієм**

Рівень сформованості	Кількість дітей (осіб)			
	Райгородський ЗДО «Ромашка»		Ситковецький ЗДО «Сонечко»	
Високий (2,8 – 3,0 балів)	4	20,0%	5	19,2%
Достатній (2,0 – 2,7 балів)	6	30,0%	10	38,5%
Середній (1,0 – 1,9 балів)	6	30,0%	8	30,8%
Низький (0,0 – 0,9 балів)	24	20,0%	4	15,4%
	20	100,0%	26	100,0%

Проведений кількісний аналіз (Таблиця 3.2) засвідчив, що найбільшу частку складають діти із середнім та достатнім рівнями розвитку мотиваційного компонента природничо-дослідницької культури:

- у Райгородському ЗДО «Ромашка» (20 дітей): 60,0% вихованців знаходяться на середньому та достатньому рівнях (30,0% + 30,0%). Частка дітей із низьким рівнем становить 20,0%;

- у Ситковецькому ЗДО «Сонечко» (26 дітей): ситуація дещо краща. Високий та достатній рівні охоплюють 57,7% вихованців (19,2% + 38,5%). Частка дітей із низьким рівнем – 15,4%.

Однак, самі лише кількісні показники не відображають глибини емоційної залученості та стійкості інтересу. Тому, для отримання цілісної картини, необхідним є якісний аналіз – ґрунтовний опис особливостей ставлення, інтересу та допитливості дітей, віднесених до кожного з виділених рівнів.

Якісний аналіз дозволив встановити наступні особливості рівня розвитку мотиваційного (емоційно-ціннісного) критерію у вихованців Райгородського ЗДО «Ромашка»:

- 1) Діти з високим рівнем (20,0%) демонстрували стійку дослідницьку мотивацію та глибоке позитивне емоційне ставлення до природи. Вони ініціювали пізнавальну діяльність (самостійно брали лупу, ставили запитання «чому?»), виявляли співпереживання до об'єктів природи і радісно брали на себе відповідальність за догляд. Їхня поведінка була внутрішньо мотивованою і не вимагала зовнішнього підкріплення.

- 2) Діти з достатнім рівнем (30,0%) виявляли позитивний емоційний відгук на діяльність, але їхня мотивація була ситуативною. Інтерес був яскравим під час нових та захоплюючих дослідів, але міг швидко згасати при рутинних завданнях (наприклад, регулярний полив). Вони охоче брали участь у запропонованій дорослим діяльності, але рідко ініціювали її самостійно.

- 3) Діти з середнім рівнем (30,0%) мали нестійке, ситуативне ставлення до природи. Пізнавальний інтерес виникав лише під впливом

сильних зовнішніх стимулів (наприклад, незвичайна тварина або яскрава демонстрація). Вони переважно реагували на схвалення дорослого, що вказує на зовнішній характер мотивації. Догляд за об'єктами природи виконувався без яскравих позитивних емоцій.

4) Діти з низьким рівнем (20,0%) виявляли байдуже або негативне ставлення до природного світу та дослідницької діяльності. Пізнавальний інтерес був відсутній. Участь у спільній діяльності була формальною, а їхня увага швидко переключалася, що свідчить про повну нерозвиненість емоційно-ціннісної основи.

Якісний аналіз виявив у вихованців Ситковецького ЗДО «Сонечко» такі особливості емоційно-ціннісного критерію:

1. Діти з високим рівнем (19,2%) демонстрували високий рівень емоційної стійкості та глибокої емпатії до живих об'єктів. Вони часто висловлювали занепокоєння станом природи, аргументували необхідність її захисту та виявляли стійку допитливість, яка не згасала після досягнення початкового результату.

2. Діти з достатнім рівнем (38,5%) мали сформовані позитивні установки, але їхня мотивація частково залежала від змісту діяльності. Вони були активними учасниками, але їхні емоції були більш вираженими під час цікавих групових проєктів і менш помітними в індивідуальній або рутинній роботі. Самостійна ініціатива щодо пізнання була присутня, але нерегулярна.

3. Діти з середнім рівнем (30,8%) виявляли позитивну реакцію на заохочення та прямі стимули дорослого. Їхній інтерес був дуже нестійким і легко відволікався іншими видами діяльності.

4. Діти з низьким рівнем (15,4%) не виявляли ні емоційної, ні пізнавальної залученості, часто ігноруючи запропоновані заняття.

За результатами діагностики по трьом критеріям (мотиваційний, пізнавальний, практичний) було встановлено, що більшість дошкільників знаходиться на середньому та достатньому рівнях розвитку природничо-дослідницької культури:

- найбільша частка дітей має достатні, але нестійкі та несистемні знання, навички та мотивацію;
- частка дітей із високим рівнем є незначною в усіх трьох компонентах, що свідчить про недостатність ініціативності та усвідомленої рефлексії у більшості вихованців;
- частка дітей із низьким рівнем вказує на наявність вихованців, які потребують суттєвої корекційної роботи.

Аналіз рівнів розвитку природничо-дослідницької культури дошкільників за *пізнавальним (когнітивним) критерієм* дав такі результати, які детально представлено в Таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Результати констатувального зрізу для вихованців
Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко»
за пізнавальним (когнітивним) критерієм**

Рівень сформованості	Кількість дітей (осіб)			
	Райгородський ЗДО «Ромашка»		Ситковецький ЗДО «Сонечко»	
Високий (2,8 – 3,0 балів)	2	10,0%	4	15,2%
Достатній (2,0 – 2,7 балів)	9	45,0%	12	46,2%
Середній (1,0 – 1,9 балів)	7	35,0%	6	23,1%
Низький (0,0 – 0,9 балів)	2	10,0%	4	15,4%
	20	100,0%	26	100,0%

Проведений кількісний аналіз (Таблиця 3.3) засвідчив, що найбільшу кількість складають діти з достатнім та середнім рівнями розвитку природничо-дослідницької культури:

– у Райгородському ЗДО «Ромашка» (20 дітей): 80% вихованців мають середній та достатній рівні (45,0% + 35,0%);

– у Ситковецькому ЗДО «Сонечко» (26 дітей): найбільший відсоток (46,2%) дітей знаходиться на достатньому рівні, а сумарно середній та достатній рівні охоплюють 69,3% вихованців (46,2% + 23,1%).

Порівняльний аналіз показав, що в Ситковецькому ЗДО «Сонечко» вищий відсоток дітей на високому (15,4% проти 10,0%) та достатньому (46,2% проти 45,0%) рівнях. Однак, самі лише кількісні показники не відображають глибини та специфіки прояву природничо-дослідницької культури. Тому, для отримання цілісної картини, необхідним є якісний аналіз – ґрунтовний опис особливостей знань та пізнавальної активності дітей, віднесених до кожного з виділених рівнів.

Зокрема, якісний аналіз дозволив встановити наступні особливості сформованості пізнавального (когнітивного) критерію у вихованців Райгородського ЗДО «Ромашка»:

1) Діти з високим рівнем (10,0%) демонстрували системні та глибокі знання про об'єкти живої/неживої природи, розуміння причинно-наслідкових зв'язків («Чому листя жовтіє?») та активну дослідницьку позицію. Вони самостійно висували гіпотези, фіксували зміни та вміли рефлексувати над своєю діяльністю, що відповідає критерію усвідомленості.

2) Діти з достатнім рівнем (45,0%) мали повний обсяг базових знань, необхідних за програмою. Проте, їхні знання були не завжди системними: при поясненні складних взаємозв'язків або при формулюванні гіпотез вони потребували навідних запитань або додаткової стимуляції. Активна позиція у куточку природи виявлялася, але часто під контролем дорослого.

3) Діти з середнім рівнем (35,0%) показали фрагментарні знання, здебільшого про найбільш поширені об'єкти та явища. Їхні відповіді були неточними, вимагали значної допомоги вихователя та прямого використання дидактичного матеріалу. Розуміння системних зв'язків було відсутнє, а цікавість до дослідницької діяльності – низькою.

4) Діти з низьким рівнем (10,0%) не змогли впоратися з більшістю діагностичних завдань. Уявлення про природу були поверховими або відсутніми, пізнавальна мотивація не виявлялася, а рефлексія була неможливою.

Якісний аналіз результатів у Ситковецькому ЗДО «Сонечко» виявив дещо вищі показники розвитку природничо-дослідницької культури, особливо на високому та достатньому рівнях:

1) Діти з високим рівнем (15,4%) характеризуються стійкою природничо-дослідницькою позицією. Вони не лише володіють системними знаннями та розумінням причинно-наслідкових зв'язків, але й частіше демонструють ініціативність у плануванні та проведенні власних міні-досліджень, ніж їхні однолітки з Райгородського ЗДО «Ромашка».

2) Діти з достатнім рівнем (46,2%) впевнено володіють програмними знаннями. Відмінністю від іншої групи є те, що при виникненні проблемних ситуацій вони самостійно роблять спроби знайти рішення, хоча фіксація результатів (графічна, словесна) все ще потребує корекції з боку дорослого.

3) Діти з середнім рівнем (23,1%) виявили нестійкість знань і залежність від зовнішньої допомоги. Вони могли назвати об'єкти, але були нездатні пояснити їхні базові функції чи взаємозв'язки. Цікавість до природи виявлялася лише ситуативно, під час організованих спостережень.

4) Діти з низьким рівнем (15,4%) мали значні прогалини у знаннях, що потребує індивідуальної корекційної роботи.

Отримані дані свідчать про те, що, незважаючи на наявність базових знань у більшості вихованців обох ЗДО (середній та достатній рівні), формування системності, ініціативності та усвідомленості (рефлексії), які є ключовими для природничо-дослідницької культури, вимагає цілеспрямованого формувального впливу. У Ситковецькому ЗДО «Сонечко» спостерігається краща стартова позиція для проведення формувального експерименту завдяки вищим показникам на високому та достатньому рівнях.

Діагностика за **практичним (діяльним) критерієм** була спрямована на виявлення готовності та здатності дітей застосовувати свої природничі знання у конкретній діяльності та поведінці. Цей критерій охоплював навички догляду, дотримання правил природничо доцільної поведінки та вміння фіксувати природні зміни.

Результати констатувального зрізу для вихованців Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко» за **діяльним (практичним) критерієм** представлено в Таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

**Результати констатувального зрізу для вихованців
Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко»
за діяльним (практичним) критерієм**

Рівень сформованості	Кількість дітей (осіб)			
	Райгородський ЗДО «Ромашка»		Ситковецький ЗДО «Сонечко»	
Високий (2,8 – 3,0 балів)	3	15,0%	5	19,2%
Достатній (2,0 – 2,7 балів)	10	50,0%	12	46,2%
Середній (1,0 – 1,9 балів)	5	25,0%	8	30,8%
Низький (0,0 – 0,9 балів)	2	10,0%	1	3,8%
	20	100,0%	26	100,0%

Проведений кількісний аналіз (Таблиця 3.4) засвідчив, що найбільшу частку складають діти з достатнім та середнім рівнями розвитку діяльного компонента природничо-дослідницької культури:

– у Райгородському ЗДО «Ромашка» (20 дітей): 65,0% вихованців знаходяться на високому та достатньому рівнях. Загалом, 80% дітей мають середній та достатній рівні (30,0% + 50,0%);

– у Ситковецькому ЗДО «Сонечко» (26 дітей): 65,4% вихованців знаходяться на високому та достатньому рівнях. Високий рівень тут представлений найбільше – 19,2% (проти 15,0% у Райгородському ЗДО).

Незважаючи на те, що в обох групах високий та достатній рівні є домінуючими (понад 65%), самі лише кількісні показники не відображають глибини та специфіки прояву природничо-дослідницьких навичок. Тому, для отримання цілісної картини, необхідним є якісний аналіз – ґрунтовний опис особливостей практичних умінь та поведінки дітей, віднесених до кожного з виділених рівнів.

Якісний аналіз дозволив встановити наступні особливості розвитку практичного (діяльнісного) критерію у вихованців Райгородського ЗДО «Ромашка»:

1) Діти з високим рівнем (15,0%) демонстрували стійку, ініціативну та усвідомлену природоохоронну поведінку. Вони самостійно дотримувалися усіх правил поведінки в природі (не засмічувати, не ламати гілки), правильно виконували усі навички догляду за об'єктами у куточку природи та активно брали участь у дослідно-експериментальній діяльності. Також вони вільно використовували календарі та щоденники, систематично фіксуючи результати спостережень.

2) Діти з достатнім рівнем (50,0%) мали розвинуті базові практичні навички (полив, годування птахів), але їхнє застосування було не завжди стійким. Природничо доцільна поведінка виявлялася переважно у знайомих ситуаціях або за незначного нагадування дорослого. Досліди проводили за інструкцією вихователя, але намагалися самостійно фіксувати результати.

3) Діти з середнім рівнем (30,0%) володіли лише елементарними практичними навичками. Діяльність із догляду та експериментування виконувалася лише за прямою вказівкою вихователя, часто з помилками (наприклад, переливали рослини або недбало поводитися з інвентарем). Дотримання правил поведінки у природі було нестабільним і потребувало постійного контролю.

4) Діти з низьким рівнем (5,0%) не виявляли інтересу до практичної діяльності з догляду за природою. Навички були нерозвинуті або відсутні. Діти не дотримувалися елементарних правил безпеки та природоохоронної поведінки, не реагували на пропозиції взяти участь у дослідях чи фіксації природних змін.

Якісний аналіз виявив у вихованців Ситковецького ЗДО «Сонечко» кращу стартову ситуацію щодо практичної реалізації знань, що корелює з вищими показниками на високому та достатньому рівнях (сумарно 65,4%):

1) Діти з високим рівнем (19,2%) відрізнялися стійкою внутрішньою мотивацією до практичної діяльності. Вони не лише бездоганно виконували навички догляду, а й самостійно ініціювали природоохоронні акції (наприклад, збір сміття, допомога вихователю в підготовці дослідів). Їхня поведінка була повністю автономною.

2) Діти з достатнім рівнем (46,2%) володіли широким спектром практичних умінь. Їхня поведінка була переважно стійкою, навіть без постійного контролю дорослого. Вони демонстрували здатність до творчого застосування навичок, наприклад, адаптували відомі прийоми догляду до нових об'єктів.

3) Діти з середнім рівнем (30,8%) потребували інструкцій, але завдяки стимуляції могли виконувати складніші завдання. Їхні помилки були менш критичними (наприклад, неефективне використання інвентарю, а не його пошкодження), і вони здатні були самостійно їх виправити після незначного наведення.

4) Діти з низьким рівнем (3,8%) були найменш чисельними. Ці діти виявляли повну відсутність інтересу до практичної взаємодії з природою, а їхня поведінка в дослідницькій діяльності була пасивною і вимагала прямого фізичного супроводу.

Узагальнення результатів констатувального етапу показало, що, попри наявність у більшості дошкільників базових операційних навичок догляду за природою (середній та достатній рівні), системність, ініціативність та стійка

внутрішня мотивація (що є ключовими для природничо-дослідницької культури) є недостатньо розвиненими. Їхнє застосування є ситуативним і залежним від контролю дорослого. Таким чином, для формування стійкої, внутрішньо мотивованої та відповідальної практичної поведінки необхідна цілеспрямована робота через спеціальні педагогічні технології.

Якісний аналіз підтвердив, що ключовою проблемою, виявленою на констатувальному етапі, є недостатній рівень інтеграції знань, емоцій та дій у стійку та самостійну поведінку:

1) Мотиваційний (емоційно-ціннісний) критерій: мотивація є зовнішньою та нестійкою. Інтерес яскраво виявляється під час нових стимулів, але швидко згасає при самостійній роботі.

2) Пізнавальний (когнітивний) критерій: дітям бракує системності знань, розуміння складних взаємозв'язків та навичок рефлексії.

3) Практичний (діяльнісний) критерій: навички є ситуативними, і їхнє застосування залежить від прямої інструкції вихователя.

Отримані результати констатувального етапу засвідчують, що загальний рівень розвитку природничо-дослідницької культури старших дошкільників є недостатнім для забезпечення їхньої повної готовності до активної та відповідальної взаємодії з довкіллям.

Критична необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу особливо гостро проявилася у Райгородському ЗДО «Ромашка», де за більшістю критеріїв (мотиваційним, когнітивним та практичним) було зафіксовано нижчі показники високого та достатнього рівнів (а отже, вищий відсоток дітей із середнім та низьким рівнями), порівняно з Ситковецьким ЗДО «Сонечко». Цей факт свідчить про більший дефіцит у формуванні системності знань, стійкості навичок та внутрішньої мотивації у вихованців Райгородського ЗДО.

Таким чином, обґрунтовується нагальна актуальність та особлива необхідність проведення наступного формувального етапу експерименту, ключовим завданням якого стане розробка та апробація ефективної

педагогічної технології, спрямованої на інтеграцію всіх трьох компонентів, з метою подолання виявленого критичного відставання, зокрема, у групі Райгородського ЗДО «Ромашка».

3.2. Реалізація експериментальної методики виховання природничо-дослідницької культури в пошуково-ігровій діяльності дітей передшкільного віку (формувальний етап педагогічного експерименту)

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту, проведеного на базі Райгородського ЗДО «Ромашка» та Ситковецького ЗДО «Сонечко», виявив недостатній рівень розвитку природничо-дослідницької культури в переважній більшості старших дошкільнят. Комплексна діагностика засвідчила три взаємопов'язаних проблемних зони в обох закладах:

1) Мотиваційний компонент: нестійка, переважно зовнішня мотивація до пізнавальної діяльності. Допитливість швидко згасає при відсутності яскравого зовнішнього стимулу або контролю дорослого.

2) Когнітивний компонент: фрагментарність і поверховість природничих знань без системної організації. Хоча в Ситковецькому ЗДО «Сонечко» зафіксовано дещо вищий відсоток дітей з високим і достатнім рівнем знань, у цілому бракує усвідомлення складних екосистемних зв'язків.

3) Діяльнісний компонент: епізодичні практичні навички, що характеризуються високим ступенем залежності від зовнішніх інструкцій. Навички догляду та експериментування є ситуативними, хоча в ЗДО «Сонечко» ініціативність у практичній діяльності проявляється частіше.

Таким чином, незважаючи на кращу стартову позицію Ситковецького ЗДО «Сонечко» за деякими показниками, ключова проблема для обох груп полягає у нерозвиненості системності, стійкості та внутрішньої ініціативності – якостей, необхідних для повноцінної природничо-дослідницької культури.

Виявлений дисбаланс між мотиваційною готовністю, теоретичною підготовкою та практичними компетентностями дітей обґрунтовує обов'язковість впровадження формувального етапу дослідження.

З огляду на зафіксований нижчий стартовий рівень та більший дефіцит розвитку природничо-дослідницької культури, саме вихованці Райгородського ЗДО «Ромашка» визначаються як експериментальна група (ЕГ), на базі якої буде безпосередньо апробовано педагогічну технологію. Ситковецький ЗДО «Сонечко» у подальшому виступатиме контрольною групою (КГ) для порівняння ефективності.

Метою цього етапу є розробка, впровадження та апробація спеціально спроектованої експериментальної методики, спрямованої на цілеспрямоване підвищення рівня природничо-дослідницької культури саме в експериментальній групі.

Експериментальна група складалася з 20 дітей старшого дошкільного віку. Формувальний етап експерименту проводився протягом чотирьох місяців (з липня по жовтень).

Центральним елементом цієї методики є пошуково-ігрова діяльність, яка розглядається як найбільш природний, ефективний та емоційно насичений засіб інтеграції знань (когнітивної основи), практичних дій (діяльнісної основи) та ціннісного ставлення (мотиваційної основи) до природи.

На основі результатів констатувального етапу, цілеспрямована робота формувального етапу була структурно організована за трьома взаємопов'язаними напрямками, кожен з яких безпосередньо корелює з відповідним критерієм сформованості природничо-дослідницької культури:

1. Розвиток когнітивно-пізнавальної основи природничо-дослідницької культури (когнітивний критерій): подолання фрагментарності та поверховості природничих знань шляхом їхньої систематизації та інтеграції. Досягається через залучення дітей до пошуково-ігрової діяльності, що стимулює формування елементарних наукових уявлень про об'єкти, явища та

закономірності природи, а також розвиток здатності до встановлення причинно-наслідкових зв'язків у довкіллі.

2. Розвиток операційно-діяльнісної основи природничо-дослідницької культури (практичний критерій): формування практичних дослідницьких умінь і навичок, необхідних для самостійного пізнання. Зосереджений на подоланні залежності від зовнішніх інструкцій та розвитку ініціативності, гнучкості та самостійності у виборі засобів і способів дії (планування експерименту, фіксація результатів, догляд за об'єктами природи) під час групової та індивідуальної пошуково-ігрової роботи.

3. Розвиток емоційно-ціннісної основи природничо-дослідницької культури (мотиваційний критерій): переведення мотивації з зовнішньої на внутрішню, стійку. Орієнтований на розвиток пізнавального інтересу, допитливості (дослідницької мотивації) та ціннісного ставлення до природного світу і процесу його пізнання. Реалізується через емоційно насичені ігрові ситуації та експерименти, що забезпечують радість відкриття та підкріплюють готовність до природоохоронної та відповідальної поведінки.

Послідовно розглянемо специфіку, педагогічні умови та методичне забезпечення реалізації кожного з напрямів розвитку природничо-дослідницької культури у дітей старшого дошкільного віку.

Розвиток когнітивно-пізнавальної основи. Цей напрям є прямим реагуванням на проблему фрагментарності та поверховості природничих знань, виявлену на констатувальному етапі.

У контексті реалізації експериментальної методики визначено такі пріоритетні цілі та завдання:

- по-перше, систематизувати розрізнені природничі знання та сформувати їхню логічну цілісність;
- по-друге, розвинути у старших дошкільнят елементарні, науково ґрунтовні уявлення про природні об'єкти, явища і закономірності;
- по-третє, сформувати здатність до аналізу та верифікації причинно-наслідкових зв'язків у природних процесах.

Для цілісної реалізації експериментальної методики та комплексного розв'язання поставлених завдань у роботі з дітьми використовувались наступні організаційні форми взаємодії: групові форми взаємодії (природничі вікторини, креативні нетрадиційні заняття, квестові ігри-подорожі, проблемні бесіди, природничі практикуми, дослідницькі завдання, педагогічні екскурсії) та індивідуальних форм роботи (консультаційні бесіди, інтерв'ю, аналіз проблемних ситуацій та ін.).

Ключовим принципом нашої методики була інтеграція пошуково-ігрової діяльності, що забезпечувало формування внутрішньої дослідницької мотивації.

Цей принцип реалізовувався через поєднання традиційних, нетрадиційних, групових та індивідуальних форм роботи, де гра стимулювала інтерес, а пошук надавав діяльності змісту:

- пошуково-ігрові заняття, які часто мали сюжетно-рольову основу або структуру гри-драматизації. Наприклад, діти ставали «юними екологами», «рятувальниками лісу» або «дослідниками планет». Це створювало емоційне занурення та ціннісне ставлення до теми. У межах сюжету перед дітьми ставилася проблемна ситуація (наприклад, «Чому засохла квітка?» або «Як очистити воду в озері?»). Для «порятунку» чи «дослідження» діти були змушені висувати гіпотези, самостійно обирати матеріали та проводити дослідницькі завдання (міні-експерименти);

- природничі вікторини та квестові ігри-подорожі, які за своєю суттю є розгорнутою формою гри, де ігрова мотивація (знайти скарб, врятувати героя) підтримується на всьому етапі. Природничі вікторини проводилися в ігровій змагальній формі. Завдання квесту були побудовані як ланцюжок проблемних ситуацій та дослідницьких завдань, які вимагали від дітей не просто знань, а й уміння застосовувати їх, самостійно шукати «ключі» (знахідки, підказки) та розв'язувати логічні загадки;

- природничі практикуми та дослідницькі завдання, які часто розпочиналися з ігрової мотивації або легенди. Наприклад, «лабораторія

вченого» (сюжетно-рольова гра). Це був прямий акцент на пошуку. Діти ставили гіпотези («Якщо пісок, тоне, а глина ні?») та експериментально перевіряли їх, самостійно обираючи інструменти;

- проблемні бесіди та бесіди-дослідження: хоча це вербальні форми, вони включали елементи гри-дискусії чи ігрового моделювання ситуації. Вихователь використовував проблемні бесіди для створення інтелектуального пошуку. Наприклад: «Що станеться, якщо зникнуть усі птахи?» (проблемна ситуація). Діти колективно висували гіпотези та аналізували причинно-наслідкові зв'язки.

Для оптимізації пізнавальної діяльності широко застосовувались інтерактивні методичні засоби та наочність (інтерактивні глобуси, макети екосистем та подібні матеріали), що сприяли більш ефективному сприйманню та засвоєнню природничих знань.

Відповідно вся робота формувального етапу експерименту проводилася за такими взаємопов'язаними напрямками:

- психолого-педагогічна діагностика та моніторинг розвитку природничо-дослідницької культури: тести, анкети, педагогічне спостереження, спеціалізовані бесіди, інтерв'ю тощо.

- дослідницька діяльність, спрямована на комплексне вивчення природних явищ, закономірностей функціонування природних систем та способів конструктивної взаємодії з природним середовищем.

- ігрова та природно-практична діяльність, орієнтована на закріплення екологічно обґрунтованих та природоохоронних способів поведінки, формування у дітей ефективних практичних умінь у галузі природокористування та природозбереження.

Другий визначений нами напрям роботи з розвитку операційно-діяльнісної основи природничо-дослідницької культури дітей старшого дошкільного віку – **формування практичних дослідницьких умінь та навичок**. Цей напрям спрямований на подолання проблеми залежності практичних навичок від зовнішніх інструкцій і розвиток ініціативності.

На цьому етапі ми керувалися такими цілями та завданнями:

- розвинути у дітей практичні дослідницькі уміння, необхідні для самостійного та ініціативного пізнання природних явищ та об'єктів;
- сформувати навички планування та організації дослідницької культури, уміння фіксувати та інтерпретувати результати спостережень та експериментів;
- подолати залежність дошкільнят від зовнішніх інструкцій та педагогічних вказівок, розвинути їхню ініціативність, творчість та гнучкість у виборі засобів і способів дії під час дослідницької роботи;
- формувати культуру у практичному догляді за живими об'єктами природи, умінні спостерігати за природними процесами та документувати результати спостережень;
- сприяти розвитку самостійності та впевненості дітей у власні дослідницькі можливості через організацію групової та індивідуальної природничо-дослідницької роботи, яка створює умови для активного експериментування та конструктивної взаємодії з природним середовищем.

Таким чином, було вирішено застосовувати такі форми роботи: екологічні практикуми з прямим спостереженням та експериментуванням з природними об'єктами; дослідницькі завдання, спрямовані на самостійне планування та проведення простих експериментів; пошуково-ігрові заняття, котрі створювали умови для активного дослідження природних явищ; ігрові подорожі з елементами практичної дослідницької роботи; індивідуальні консультації, інтерв'ю та бесіди-дослідження, спрямовані на розвиток самостійності та ініціативності; екскурсії в природне середовище з відповідними завданнями на спостереження та фіксацію результатів; практичні завдання з догляду за живими об'єктами природи (рослинами, тваринами); групові форми організації дослідницької діяльності, де діти планували, проводили експерименти та обговорювали результати спільно.

Останній із запропонованих нами напрямів – це розвиток емоційно-ціннісної основи. Цей напрям націлений на перетворення нестійкої,

зовнішньої мотивації на стійкий внутрішній інтерес та ціннісне ставлення до природи.

Для розвитку емоційно-ціннісної основи ми зосередилися на таких ключових напрямках:

- стимулювання пізнавального інтересу та допитливості: створення проблемних та пошукових ситуацій; організація діяльності, що вимагає самостійного висування гіпотез та пошуку відповідей; заохочення запитань «чому?» і «як?».

- формування ціннісного ставлення до природи: проведення емоційно насичених заходів (екскурсії, спостереження), що підкреслюють унікальність та красу природного світу; обговорення питань природничої етики та відповідальності людини за збереження природи; акцент на естетичному задоволенні від взаємодії з природою.

- розвиток ціннісного ставлення до процесу пізнання (дослідження): формування позитивного ставлення до помилок як до невід’ємної частини дослідницького процесу; створення ситуацій успіху в самостійній дослідницькій діяльності; демонстрація важливості та захопливості наукових відкриттів та досягнень.

- емоційна підтримка та рефлексія: обговорення емоцій, що виникають під час дослідження (радість відкриття, розчарування невдачею, зосередженість); рефлексія власних відчуттів та внутрішньої мотивації («Що мені було найцікавіше? Чому я хотів це дізнатися?»).

Отже, реалізація розробленої методики через послідовне впровадження когнітивно-пізнавального, операційно-діяльнісного та емоційно-ціннісного напрямів у межах пошуково-ігрової діяльності забезпечила комплексний та цілісний підхід до формування природничо-дослідницької культури. Позитивний вплив чотиримісячного формувального експерименту на якісні та кількісні показники розвитку дітей дозволяє констатувати успіх і буде детально проаналізований у наступному підрозділі.

3.3. Узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи з виховання природничо-дослідницької культури у дітей старшого дошкільного віку (за результатами контрольного етапу педагогічного експерименту)

Експериментальне дослідження проводилося на базі Райгородського ЗДО «Ромашка» у старшій групі. Саме цей заклад було обрано для проведення формувального етапу (експериментальна група) через те, що констатувальний зріз виявив у ньому нижчий рівень розвитку природничо-дослідницької культури порівняно з Ситковецьким ЗДО «Сонечко» (контрольна група), що обґрунтувало більшу нагальність впровадження спеціальної методики.

Група, на базі якої проводилось дослідження, складалася з 20 дітей старшого дошкільного віку. Формувальний етап тривав 4 місяці (з липня 2025 року по жовтень 2025 року).

В основу роботи було покладено розроблену нами експериментальну методику формування природничо-дослідницької культури, яка базується на принципі інтеграції пошуково-ігрової діяльності та включає три взаємопов'язані критерії:

- 1) Мотиваційний (емоційно-ціннісний): спрямований на формування інтересу.
- 2) Пізнавальний (когнітивний): спрямований на визначення глибини знань про об'єкти, явища та закономірності природи, а також розумінням екосистемних взаємозв'язків.
- 3) Практичний (діяльнісний): спрямований на формування вмінь і навичок, необхідних для природо-дослідницької та природничо доцільної діяльності.

Завершивши впровадження розробленої методики у Райгородському ЗДО «Ромашка» (ЕГ), ми провели фінальні діагностичні заходи (контрольний

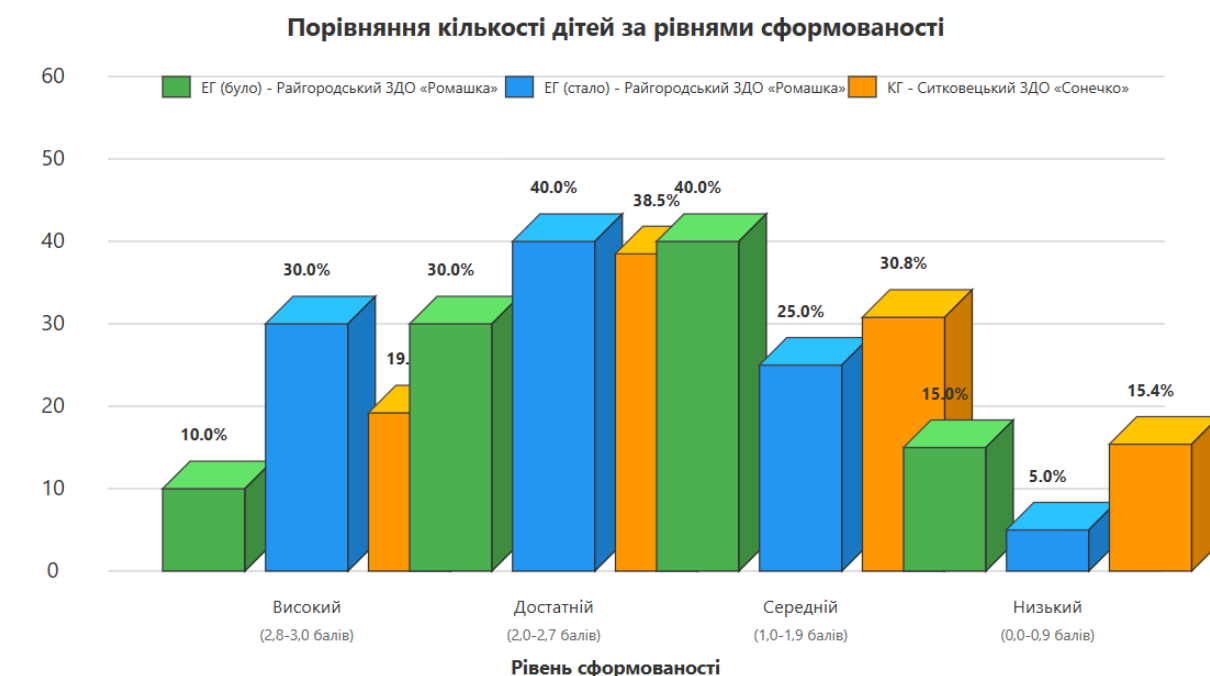
зріз). Метою цього етапу було підтвердити ефективність апробованої технології у формуванні природничо-дослідницької культури дітей старшого дошкільного віку шляхом порівняння отриманих результатів із показниками Ситковецького ЗДО «Сонечко» (КГ), де формувальний вплив не здійснювався.

За **мотиваційним (емоційно-ціннісним) критерієм** результати формувального етапу дослідження продемонстрували істотне зростання показників ЕГ. Порівняння результатів двох закладів (Таблиця 3.5) найбільш яскраво демонструє перехід зовнішньої мотивації на внутрішню у ЕГ.

Порівняння результатів двох закладів за цим критерієм (Таблиця 3.5) найбільш яскраво демонструє перехід зовнішньої мотивації на внутрішню у ЕГ.

Таблиця 3.5.

Показники розвитку природничо-дослідницької культури дошкільників за мотиваційним (емоційно-ціннісним) критерієм (констатувальний та контрольний зрізи) для обох ЗДО (Райгородського та Ситковецького)

Високий рівень у ЕГ (30,0%) перевищив показник КГ (19,2%) у 1,56 рази, що свідчить про позитивну динаміку формування стійкого внутрішнього пізнавального інтересу.

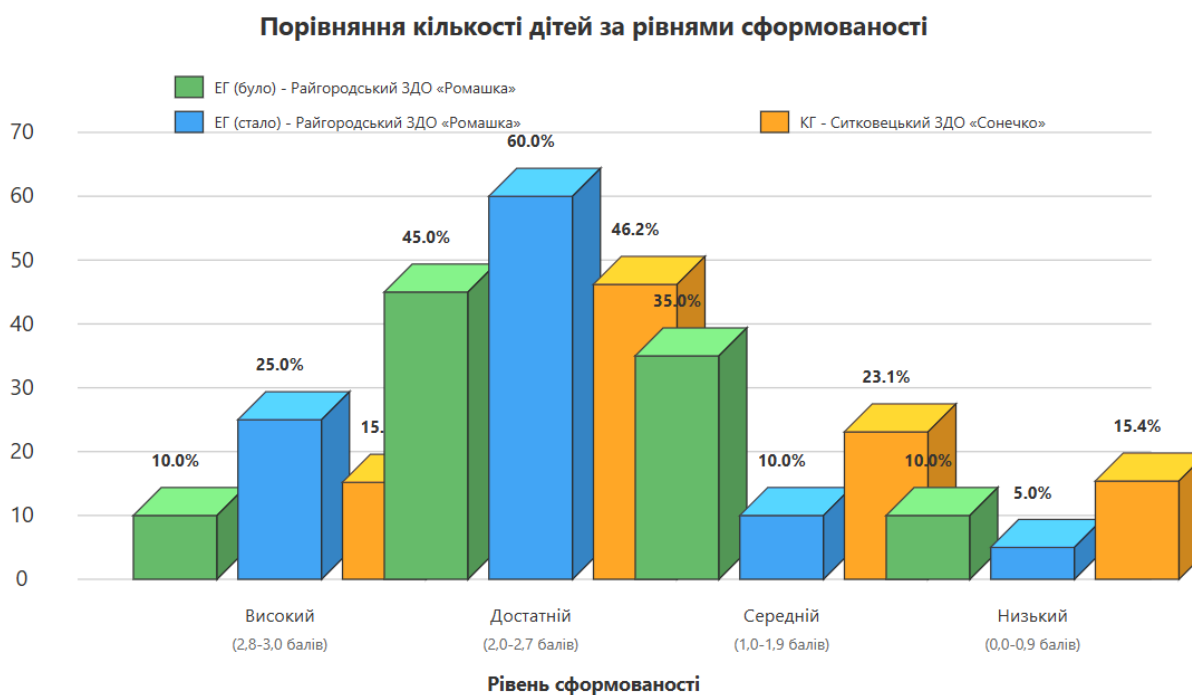
Загальна частка дітей із високим та достатнім рівнями в ЕГ (70,0%) була на 12,3% вищою, ніж у КГ (57,7%), що підтверджує ефективність емоційно насичених ігрових ситуацій у формуванні мотивації до природничо-дослідницької діяльності.

Частка низьких та середніх рівнів у КГ (46,2%) була значно вищою, ніж у ЕГ (30,0%), що демонструє перевагу використання пошуково-ігрових методів порівняно з традиційними підходами у вихованні пізнавального інтересу до природи.

Для порівняння за *пізнавальним (когнітивним) критерієм* використаємо дані констатувального зрізу КГ (Ситковецький ЗДО) та контрольного зрізу ЕГ (Райгородський ЗДО), які зображені у Таблиці 3.6.

Таблиця 3.6.

**Показники розвитку природничо-дослідницької культури
дошкільників за пізнавальним (когнітивним) критерієм
(констатувальний та контрольний зрізи) для обох ЗДО
(Райгородського та Сиковецького)**

Високий рівень: у Райгородському ЗДО «Ромашка» (експериментальна група) високого рівня досягли 25,0% дітей, тоді як у Ситковецькому ЗДО «Сонечко» (контрольна група) – лише 15,2%.

Високий і достатній рівні разом: в експериментальній групі 85,0% дітей показали високий або достатній рівень, що на 23,6% більше, ніж у контрольній групі (61,4%).

Що змінилося в експериментальній групі: особливо важливо подивитися на динаміку. На початку високий рівень мали тільки 10,0% дітей, а в кінці – вже 25,0%. Достатній рівень теж виріс з 45,0% до 60,0%. При цьому дітей із середнім рівнем стало набагато менше (з 35,0% до 10,0%), так само як і з низьким (з 10,0% до 5,0%). Це означає, що діти реально просунулися вперед у своєму розвитку.

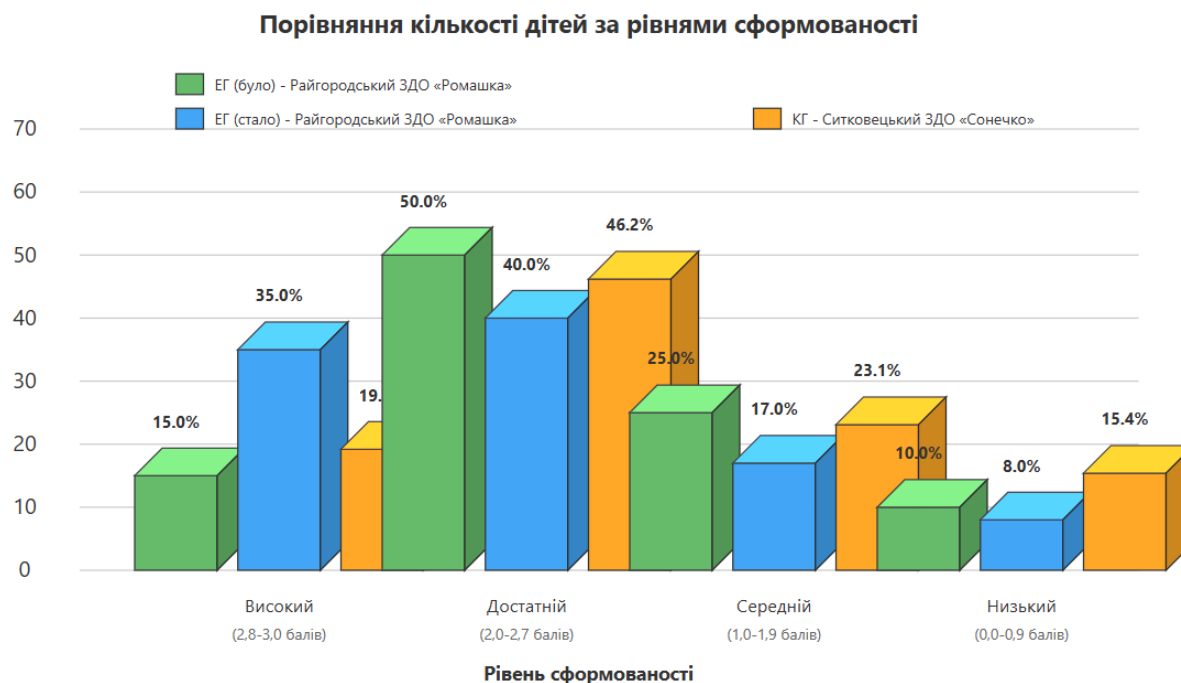
Проблемні показники: дітей із низьким і середнім рівнями в експериментальній групі залишилося всього 15,0%, тоді як у контрольній їх 38,5%. Тобто завдяки нашій роботі вдалося значно зменшити кількість дітей, які мають труднощі з засвоєнням природничих знань.

Загалом можна сказати, що методика виправдала себе – більшість дітей експериментальної групи піднялися на вищий рівень, чого не сталося в контрольній групі, де працювали за звичайною програмою.

Практичний (діяльнісний) критерій продемонстрував найбільш значуще зростання ініціативності та самостійності в експериментальній групі, які зображені у Таблиці 3.7., що є прямим наслідком акценту методики на пошуково-ігровій діяльності.

Таблиця 3.7.

**Показники розвитку природничо-дослідницької культури
дошкільників за практичним (діяльнісним) критерієм
(констатувальний та контрольний зрізи) для обох ЗДО
(Райгородського та Сиковецького)**

Високий рівень: у Райгородському ЗДО «Ромашка» (експериментальна група) після експерименту високого рівня досягли 35% дітей (7 осіб), тоді як у Ситковецькому ЗДО «Сонечко» (контрольна група) – лише 19,2% (5 осіб). Це майже вдвічі більше, що свідчить про результативність цілеспрямованого впровадження дослідницьких практикумів.

Високий і достатній рівні разом: в експериментальній групі 75,0% дітей показали високий та достатній рівень разом, що на 9,6% перевищує показник контрольної групи (65,4%). Хоча різниця не є дуже великою, вона демонструє позитивну динаміку.

Динаміка в експериментальній групі: важливо відзначити позитивні зміни протягом експерименту. На початку високий рівень мали 15,0% дітей (3 особи), а після завершення формувального етапу – вже 35,0% (7 осіб). Це зростання більш ніж удвічі. Водночас частка дітей із середнім рівнем зменшилася з 25,0% (5 осіб) до 17% (3 особи), а з низьким залишилася на рівні 10,0% (2 особи) та 8% (2 особи) відповідно. Достатній рівень дещо знизився з 50,0% (10 осіб) до 40% (8 осіб), але це пояснюється переходом частини дітей на вищий рівень.

Проблемні показники: загальна частка дітей із низьким та середнім рівнями в експериментальній групі становить 25,0% (5 осіб), тоді як у

контрольній групі – 38,5% (10 осіб). Це показує, що завдяки експериментальній методиці вдалося зменшити кількість дітей, які мають труднощі з практичними дослідницькими навичками, і подолати їхню залежність від зовнішніх інструкцій.

Отже, результати контрольного зрізу за практичним критерієм підтверджують ефективність розробленої експериментальної методики у формуванні самостійних дослідницьких умінь та навичок у дошкільників. Результати, отримані після завершення чотиримісячного формувального етапу експерименту, яскраво демонструють істотну позитивну динаміку за всіма трьома критеріями сформованості природничо-дослідницької культури в експериментальній групі.

Висунута гіпотеза щодо ефективності розробленої технології повністю підтверджена даними контрольного зрізу.

Висновок до розділу 3

Проведене дослідно-експериментальне дослідження на базі Райгородського ЗДО «Ромашка» (експериментальна група, 20 дітей старшого дошкільного віку) повністю підтвердило наукову гіпотезу щодо ефективності розробленої експериментальної методики. Центральною ідеєю методики є інтеграція пошуково-ігрової діяльності як ключового засобу формування природничо-дослідницької культури дошкільників.

Діагностика на констатувальному етапі виявила критичний дефіцит у розвитку природничо-дослідницької культури, що обґрунтувало необхідність цілеспрямованого формувального впливу. Загалом 65% дітей демонстрували середній та низький рівні.

Лише 10–15% дітей мали високий рівень за основними критеріями. Більшість вихованців (до 75%) демонстрували фрагментарність знань, залежність від зовнішніх інструкцій та нестійку, переважно зовнішню мотивацію.

Констатований дисбаланс між теоретичною підготовкою, практичними компетентностями та мотиваційною готовністю обґрунтував необхідність впровадження цілеспрямованого формувального експерименту.

Розроблена експериментальна методика була побудована на принципі інтеграції пошуково-ігрової діяльності та реалізована через три взаємопов'язані напрями, спрямовані на розвиток: когнітивно-пізнавальної, операційно-діяльнісної та емоційно-ціннісної основ.

Ключовими методичними засобами виступили пошуково-ігрові заняття, дидактичні ігри природничого спрямування, бесіди-дослідження, інтерв'ю, а також інтерактивні методичні засоби, які забезпечили оптимізацію пізнавальної діяльності.

Проведена на завершувальному етапі діагностика виявила докорінний зсув у структурі сформованості природничо-дослідницької культури дітей, що було підтверджено компаративним аналізом із контрольною групою (Ситковецький ЗДО «Сонечко»).

Після експерименту переважна більшість дітей (71% – 85%) досягли високого та достатнього рівнів, що кардинально змінило початковий розподіл.

Найбільше зростання високого рівня зафіксовано за практичним (+20%, з 15% до 35%) та мотиваційним (+20%, з 10% до 30%) критеріями. Це прямо підтверджує ефективність використання пошуково-ігрової діяльності як центрального засобу формування ініціативності, самостійності та стійкої внутрішньої мотивації.

Також, зростання вищого рівня за пізнавальним критерієм на 15% (з 10% до 25%) довело успішність роботи над систематизацією знань.

Узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи дозволяє констатувати, що розроблена експериментальна методика формування природничо-дослідницької культури на основі інтеграції пошуково-ігрової діяльності є апробованою та ефективною, і може бути рекомендована до впровадження у практику роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Висновки

Проведене дослідження підтвердило, що виховання природничо-дослідницької культури у старших дошкільників через пошуково-ігрову діяльність – це не просто ефективний педагогічний метод, а справді дієвий підхід до всебічного розвитку дитини.

Теоретичний аналіз показав, що природничо-дослідницька культура – це складне утворення, яке включає три нерозривно пов'язані компоненти. По-перше, ставлення до природи (мотиваційний компонент) – коли малюк любить природу, цікавиться нею, хоче її досліджувати. По-друге, знання про природу (когнітивний компонент) – коли дитина починає світ, як влаштований навколо, бачить зв'язки між явищами. По-третє, практичні вміння (діальний компонент) – коли дитина може сама спостерігати, експериментувати, робити висновки. Усі три складові працюють разом і посилюють одну.

Пошуково-ігрова діяльність була ідеальним способом об'єднати ці три компоненти. Чому? Тому що вона відповідає природним особливостям шестирічного віку: їхню любов до гри, допитливості, прагненню все робити самостійно. Коли діти граються і водночас досліджують – вони щиро захоплені процесом, у них з'являється справжня внутрішня мотивація, і знання засвоюються просто глибше.

Аналіз стану проблеми в практиці показав дві сторони медалі. З одного боку, в Україні активно впроваджуються сучасні освітні програми («Соняшник», «Дитина», «Я у Світі» та інші), які приділяють увагу природному вихованню. З іншого боку, є чотири серйозні проблеми: вихователям часто бракує знань, як правильно організувати дослідницьку діяльність; не вистачає обладнання для експериментів; робота ведеться несистематично, епізодично; батьки недостатньо залучені до процесу.

Експериментальна частина дослідження дала дуже переконливі результати. На початку в Райгородському ЗДО «Ромашка» дітей (65%) мали середній або низький рівень розвитку природничо-дослідницької культури. Діти знали небагато про природу, ці знання були розрізненими. Вони не вміли

самостійно спостерігати чи експериментувати – все робили тільки за вказівкою вихователя. І головне – швидко втрачали інтереси, їм потрібна була постійна зовнішня мотивація.

Чотири місяці ми працювали за спеціально розробленою методикою: використовували пошуково-ігрові заняття, природничі квести, експериментальні практики. Діти ставали «юними дослідниками», «рятівниками природи», самі придумували гіпотези, перевіряли їх через дослідження, фіксували результати.

Результати перевершили очікування. Після експерименту 71-85% дітей досягли високого та достатнього рівнів. Найбільший прогрес був у двох напрямках. По-перше, мотивація: у дітей з'явився стійкий внутрішній інтерес до природи, вони самі хочуть досліджувати, а не зробили це тільки тому, що їм казали дорослі – теж зростання на 20%. По-друге, практичні навички: діти навчалися самостійно планувати дослідження, проводити експерименти, робити висновки – зростання на 20%. Також помітно поглибилися знання про природу (зростання на 15%) – діти почали бачити системні зв'язки, розуміти складні природні процеси.

Що особливо важливо – порівняння з контрольною групою (Ситковецький ЗДО «Сонечко»), де працюють за звичайною програмою, показало суттєву різницю. В експериментальній групі високого рівня досягли на 10-16% більше дітей, ніж у контрольній. Це чітко доводить, що саме пошуково-ігрова методика дала такий результат, а не просто природне дорослішання дітей.

Отже, дослідження повністю підтвердило гіпотезу: якщо система використано пошуково-ігрової діяльності для виховання природничо-дослідницької культури, діти дійсно залишаються більш допитливими, самостійними, набувають міцних знань про природу та вміння її досліджувати. Вони не просто запам'ятовують факти, а навчаються думати, аналізувати, робити своє відкриття.

Розроблена методика довела свою ефективність і може бути

рекомендована для впровадження в практику роботи закладів дошкільної освіти. При цьому важливо слідувати кілька умов: вихователі мають відповідну підготовку, потрібно належне обладнання для експериментів, робота має вестися систематично (а не у випадку до випадку), і обов'язково потрібно залучати батьків.

Це дослідження відкриває перспективи для подальшої роботи. Можна розробити детальні методичні посібники для вихователів, створити програми підвищення кваліфікації, дослідити, як ця методика працює з молодшими дошкільнятами або в інших регіонах України. Головне, що ми довели: пошуково-ігрова діяльність – це справді потужний інструмент для виховання покоління, яке любить природу, вміє її досліджувати і готове про неї дбати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. *Сучасні технології в освіті. Сучасні технології навчання : наук.-допом. бібліогр. покажчик*. Вип. 2, ч. 1. Наук. ред. Л. Д. Березівська. Київ, 2015. С. 8–15. – URL:
<http://eprints.zu.edu.ua/20637/1/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf> (дата звернення: 12.08.2025).
2. Бадіца М., Дементьєва К. Розвиток просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку у природному довкіллі. *Інновації в дошкільній і початковій освіті : Науковий журнал*. – Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2024. – № 1(3). – С. 65–76.
3. Базовий компонент дошкільної освіти : нова редакція / О. М. Байер [та ін.] ; наук. кер. Т. О. Піроженко. – [Б. м.], 2021. – URL:
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 22.10.2025).
4. Беленька Г. В. Пошуково-дослідницька діяльність дошкільників в природному довкіллі : навч.-метод. посіб. – Полтава, 2022. – 198 с.
5. Білан О. І. Українське дошкілля : програма розвитку дитини дошкільного віку / за заг. ред. О. В. Низковської. – Тернопіль : Мандрівець, 2022. – 216 с.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 408 с.
7. Вахняк Н. В., Коденко А. В. Природнича гра як один із методів екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Науковий вісник*

Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 1. – С. 99–103. – URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nymdpu_2013_1_19 (дата звернення: 17.08.2025).

8. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : метод. посіб. / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва [та ін.] ; за заг. ред. Н. Гавриш. – Харків : Мадрид, 2015. – 220 с. – URL:

<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10041/1/2.pdf> (дата звернення: 10.09.2025).

9. Волинець Ю. О., Стаднік Н. В. Організація експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку на основі взаємодії фахівців закладів дошкільної освіти з батьками. *Народна освіта.* – 2019. – Вип. 2. – С. 125–133. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2019_2_20 (дата звернення: 02.09.2025).

10. Впевнений старт : освітня програма для дітей старшого дошкільного віку / за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. – Київ : ТОВ Новий друк, 2022.

11. Гаврило О. І. Технологія формування дослідницької діяльності у дошкільників : навч.-метод. посіб. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – 134 с. – URL:

<https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/da11a243-e9fe-4b9d-9707-d0cee7ca21ff/content> (дата звернення: 02.09.2025).

12. Гладченко О. М. Ознайомлення дошкільників із навколишнім світом. До Базової програми «Я у Світі». – Харків : Основа, 2011. – 191 с.

13. Горопах Н. М. Екологізація розвитку середовища дошкільного закладу. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки.* – 2014. – Вип. 65. – С. 395–401. – URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_79 (дата звернення: 19.08.2025).

14. Горопах Н. М. Проблемні ситуації як метод формування екологічної компетенції старших дошкільників. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* – 2017. – № 27. – С. 25–30. – URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2017_27_7 (дата звернення: 06.09.2025).

15. Горопаха Н. М. Методика ознайомлення дітей з природою. – Київ : Слово, 2012. – 432 с.
16. Григорян І. М. Пошуково-дослідницька діяльність дошкільників в природному довкіллі : навч.-метод. посіб. – Полтава, 2022. – 198 с.
17. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / В. Беленька [та ін.] ; наук. кер. В. О. Огнев'юк. – Київ, 2020. – 440 с.
18. Дитина в дошкільні роки : освітня програма / за ред. К. Л. Крутій. – Київ, 2010. – 34 с.
19. Довбня С. Гра як історико-педагогічний феномен. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. – 2011. – Вип. 9. – С. 245–249. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_9_47 (дата звернення: 11.06.2025).
20. Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 26 вер. 2022 р. – Луцьк, 2023. – 329 с.
21. Діхтяренко С. Дослідно-експериментальна робота дітей дошкільного віку: понятійний контент. *Інноваційна педагогіка*. – 2022. – Вип. 54, т. 1. – С. 174–182. – URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/54/part_1/38.pdf (дата звернення: 23.07.2025).
22. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2021. – 1176 с. – URL: <https://jurkniga.ua/yentsiklopediya-osviti/#features> (дата звернення: 13.07.2025).
23. Завязун Т. Вплив ігрової діяльності на всебічний розвиток дитини-дошкільника. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. – Київ, 2018. – Вип. 64. – С. 93–96. – URL: <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/64-2018/23.pdf> (дата звернення: 18.06.2025).
24. Загальна психологія : підручник / за заг. ред. акад. С. Д. Максименка. – 4-те вид., переробл. і доп. – Т. 1. – Київ : Видавництво Людмила, 2025. – 568 с. – URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744612/1/I_%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1

[%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%202712_3_removed.pdf](#) (дата звернення: 21.04.2025).

25. Зайцева Л. І. Формування у старших дошкільників науково-практичного досвіду в сфері природно-предметного довкілля (теоретико-методичний аспект) : монографія. – Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2013. – 382 с. URL:

<https://dspace.bdu.org.ua/server/api/core/bitstreams/159a9b8c-b8a8-4108-b626-732376a8b709/content> (дата звернення: 25.11.2025).

26. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. – Житомир : ФОП Левковець, 2024. – 224 с. – URL:

<https://eprints.zu.edu.ua/39422/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%2022222.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).

27. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 144 с. – URL: <https://f.osvita.city/file/53/programakaluskasonyashnikdoshkilny-vik.pdf> (дата звернення: 19.08.2025).

28. Карапузова І. В., Коваль В. М. Організації дослідницької діяльності дошкільників з природою в закладах дошкільної освіти. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*. – Полтава, 2021. – Вип. 5. – С. 95–101. – URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18736/1/17.pdf> (дата звернення: 21.08.2025).

29. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Ігровий простір дитини. – Київ : Шк. світ, 2011. – 128 с.

30. Козак Л. В., Іваненко Н. В. Особливості пізнавального розвитку дітей шостого року життя. *Наукові інновації та передові технології*. – 2022. – № 6(8). – С. 131–141.

31. Кононко О. Л. Формуємо у старших дошкільників цілесне світобачення : навчально-методичний посібник. – Київ : Імекс-ЛТД, 2013. –

260 с. – URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2307/1/ploxiy_2013.pdf (дата звернення: 13.06.2025).

32. Кононко О. Л., Луценко В. О., Нечай С. П. Формуємо у старших дошкільників цілісне світобачення : навч.-метод. посіб. / НАПН України, Ін-т пробл. виховання. – Київ : Імекс, 2013. – 259 с.

33. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.07.2025)

34. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / уклад. В. А. Воронов [та ін.]. – Київ : ФОП Ференець Ф. Б., 2020. – 44 с. – URL: <https://dnz71.edu.vn.ua/uploads/tiger-1599493145.pdf> (дата звернення: 09.10.25).

35. Костюк Г. С. – особистість, вчений, громадянин / за ред. акад. С. Д. Максименка ; упоряд. канд. психол. наук В. В. Андрієвська. – Київ : Ніка-Центр, 2010. – 216 с.

36. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії. Педагогіка*. – 2021. – Вип. 4, ч. 2. С. 84–91.

37. Крутій К. Л., Стеценко І. Б. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2017. – 124 с. – URL: <http://do2.school19.zp.ua/wp-content/uploads/2018/01/K.Krutij-CHastyna-1.-Kontseptualni-zasady-pryrodnycho-naukovoyi-osvity-doshkilnykiv.pdf> (дата звернення: 11.09.2025).

38. Лисенко Н. В. Сучасні підходи до екологічного виховання дітей дошкільного віку у руслі концепції збалансованого розвитку. *Освітній простір*. – 2019. – № 17. – С. 134–138. – URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/1285/1/4272-12746-1-SM.pdf> (дата звернення: 16.07.2025).

39. Максимова О. О. Формування екологічної компетенції дитини дошкільного віку. *Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Херсонський*

державний університет. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. LXXIV, Т. 2. – С. 46–50. – URL: <https://eprints.zu.edu.ua/29134/1/4.PDF> (дата звернення: 12.05.2025).

40. Маланчук О. Формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. *Теорія, методика і практика навчання.* – 2023. – Вересень, № 4 (99). – С. 38–50. – URL: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/335/294> (дата звернення: 12.07.2025).

41. Мандруємо екологічною стежиною і дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі : посібник / авт.-упоряд. С. Ю. Павлюк, Л. С. Русан, Г. І. Колосінська. – Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 168 с.

42. Максименко С. Д. Психологія особистості: змістовні ознаки / С. Д. Максименко. *Наука і освіта.* – 2014. – № 5. – С. 45–52. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_5_10 (дата звернення: 25.11.2025).

43. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік / Т. О. Піроженко, Т. В. Завязун, І. І. Карабаєва, Л. І. Соловійова, О. О. Сахно. – Київ : Генеза, 2016. – 88 с. – (Серія «Настільна книжка вихователя»). – URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710102/1/2016_%20%D0%86%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%9F%D1%96%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf (дата звернення: 25.07.2025).

44. Половіна О. А., Гаращенко Л. В. Формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку: здоров'язбережувальний підхід. *Молодий вчений.* – 2018. – № 8.1. – С. 47–52. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_8 (дата звернення: 06.09.2025).

45. Пошуково-дослідницька діяльність дошкільників в природному довкіллі : навч.-метод. посіб. / І. М. Григорян. – Полтава, 2023. – 198 с. – URL: <https://ed.pano.pl.ua/item/1146> (дата звернення: 09.08.2025).

46. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 р. № 3788-IX. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 12.10.2025).

47. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 11.09.2025).

48. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.02.2025)

49. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція) / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]. – Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 452 с.

50. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 19 жовт. 2021 р. № 755-21. – URL: <https://profi.pravda.com.ua/article-21154> (дата звернення: 10.08.2025).

51. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / за заг. ред. Л. В. Балтіної. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 200 с. – URL: <https://f.osvita.city/file/43/7svit-ditinstva-bogush.pdf> (дата звернення: 17.08.2025).

52. Соловійова Л. І. Розвивальні ігри та вправи для дітей шостого року життя / Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, І. І. Карабаєва, Т. Л. Гурковська, Л. І. Соловійова. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 80 с. – (Серія «Дитина замовляє розвиток»). – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5131/1/aref.pdf> (дата звернення: 20.07.2025).

53. Тлумачний словник української літератури. – URL: <https://slovnyk.ua/index.php> (дата звернення: 20.10.2025).

54. Ягенська Г. В., Степанюк А. В. Формування дослідницьких умінь школярів у галузі природничих наук (друга половина XX – початок XXI століття) : монографія. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. – 282 с. – URL:

http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/23521/1/Yahenska_Stepanyuk_Form_dosl_umin_mon.pdf (дата звернення: 10.10.2025).

55. Green, N. C. A Content Analysis of Documentation of Nature Play in Early Childhood Teacher Education Program in Australia / N. C. Green, V. Christopher, M. Turner. *Australian Journal of Teacher Education*. – 2022. – Vol. 47, № 5. – URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1365541.pdf> (дата звернення: 13.07.2025).

56. Henriksson, A. Play-Activities with Scientific Content in Early Childhood Education / A. Henriksson. *Early Childhood Education Journal*. – 2023. – URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10643-023-01593-6> (дата звернення: 06.07.2025).

57. Kahn, P. H. Jr. Modeling Child–Nature Interaction in a Nature Preschool: A Proof of Concept / P. H. Kahn Jr., T. Weiss, K. Harrington. *Frontiers in Psychology*. – 2018. – URL: <https://psycnet.apa.org/record/2018-27062-001> (дата звернення: 09.07.2025).

58. Prins, J. Nature play in early childhood education: A systematic review and meta-ethnography of qualitative research / J. Prins [et al.]. *Frontiers in Psychology*. – 2022. – URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36438420/> (дата звернення: 09.07.2025).

59. Sisk-Hilton, S. Science, Nature, and Inquiry-Based Learning in Early Childhood. *Science in Early Childhood* / Taylor & Francis. – London, 2022. – P. 45–60. – URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429028885-3/science-nature-inquiry-based-learning-early-childhood-daniel-meier> (дата звернення: 09.05.2025).

60. Theoretical foundations of pedagogy and education : collective monograph / O. Kazachiner, Y. Boychuk, A. Halii [et al.]. – Boston : Primedia eLaunch, 2022. – 602 p. – URL: <https://isg-konf.com/uk/theoretical-foundations-of-pedagogy-and-education-2/> (дата звернення: 16.09.2025).

Додатки

Додаток А

**ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**Розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку
засобом нетрадиційних технік малювання**

Загородній Ігор Михайлович, аспірант спеціальності 012 Дошкільна освіта, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, м. Глухів, Україна

Інтеграція художньої літератури і гри в процесі формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Засець Леся Вікторівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна; **науковий керівник: Бадіца Марина Володимирівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Концептуальні аспекти виховання природничо-дослідницької культури у дошкільників

Заремба Анастасія Сергіївна, здобувачка фахового молодшого бакалавра зі спеціальності 012 Дошкільна освіта, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна; **науковий керівник: Талемонюк Аліна Олександрівна**, викладач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна

Особливості розвитку пізнавальних здібностей дітей молодшого дошкільного віку

Зелена Валерія Сергіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Донецька область, Україна

Використання сюжетно-рольової гри в процесі виховання позитивних форм спілкування між дітьми 2-3-го року життя

Зимай Світлана Петрівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна; **науковий керівник: Цветкова Ганна Георгіївна**, доктор педагогічних наук

**СКОВОРОДИНІВСЬКА
АКАДЕМІЯ МОЛОДИХ
УЧЕНИХ**

Харків,
04 листопада - 07 листопада
2025 року

220 РОКІВ ХНПУ!

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Рада молодих учених Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
VII Осіння школа Сковородинівської академії молодих учених

СЕРТИФІКАТ №266
виданий участнику
ЗАЄЦЬ Лесі Вікторівні
за участь у VII Осінній школі Сковородинівської академії
молодих учених
(04 листопада - 07 листопада 2025 року)
у кількості 12 годин (0,4 кредити ЄКТС)

РЕКТОР

ЮРІЙ БОЙЧУК

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

Довідка за місцем вимоги

Видає **Засць Лесі Вікторівні**, здобувачці другого рівня вищої освіти факультету дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, на підтвердження того, що її наукова стаття на тему «Ефективність пошуково-ігрової діяльності як засобу виховання природничо-дослідницької культури дітей старшого дошкільного віку» буде опублікована у Віснику Сковородинівської академії молодих учених : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2025. Вип. № 3.

Електронний примірник Вісника буде найближчим часом розміщений в репозитарії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Голова Ради молодих учених
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
доктор філософії (PhD) з галузі
знань 10 Природничі науки
спеціальності 103 Науки про Землю,
доцент кафедри суспільно-економічних
дисциплін і географії Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

19.11.2025

Тетяна КОПТЄВА

Діагностика рівня екологічних знань дітей старшого дошкільного віку (за методикою З. Плохій)

Діагностика здійснюється через бесіду, запитання (інтерв'ю) та дидактичні ігри, спрямовані на виявлення уявлень дітей про живу й неживу природу, її сезонні зміни, а також усвідомлення ними правил взаємодії з навколишнім світом.

Заняття 1

Мета: забезпечити засвоєння дітьми базових знань про життєві процеси рослин та атмосферні явища через організацію діалогічного спілкування та стимулювання пошукової діяльності.

Бесіда:

1. «Чому листя жовтіє?».
2. «Звідки береться роса?».
3. «Що потрібно рослині, щоб рости?».
4. «Чому квітка трохи зів'яла?».
5. «Чи однаково росте квітка навесні та взимку? Чому?»
6. «Навіщо дереву потрібне коріння?».

Заняття 2

Дидактична гра: «Добре чи погано?» (Екологічні ситуації).

Мета гри: оцінити усвідомлення дітьми правил поведінки в природі та їхнє розуміння наслідків дій людини.

Проведення: дитині пропонуються словесні описи екологічних ситуацій:

- хлопчик зламав гілку;
- діти підгодовують пташок;
- туристи залишили сміття в лісі;
- дівчинка поливає квітку.

Дитина має оцінити дію як «добру» (корисну для природи) чи «погану» (шкідливу) та обґрунтувати свою думку. Запитання для стимулювання:

- «Чому не можна голосно кричати в лісі?».
- «Що станеться, якщо ми викинемо сміття прямо в річку?».
- «Як ми можемо допомогти дереву взимку?».

Заняття 3

Діагностика рівня екологічних знань дітей старшого дошкільного віку

(за методикою дитячого експериментування

в природі Н. Лисенко)

Дидактична гра 1. «Мандрівка краплинки»

Вікова група: діти шестирічного віку.

Мета: формувати уявлення дітей про кругообіг води в природі через ігрову діяльність; розвивати допитливість, спостережливість та уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Обладнання та матеріали:

- костюми або елементи костюмів: краплинки води (блакитні стрічки, накидки), сонечка (жовті промені), хмаринки (біла тканина), вітерця (прозорі шарфики)
- ілюстрації: річка, море, хмари, дощ;
- прозорі ємності з водою;
- електричний чайник або лампа для демонстрації випаровування;
- музичний супровід (звуки води, вітру, дощу).

Хід гри:

Підготовчий етап (5-7 хвилин):

Вихователь збирає дітей у коло та проводить бесіду:

- «Діти, а хто з вас бачив ранкову росу на траві?»
- «Куди подівається вода з калюж після дощу?»
- «Звідки беруться хмари?»

Педагог пропонує повернутися на маленьких дослідників та здійснити подорож разом з краплинкою води.

Основна частина (15-20 хвилин):

Етап 1. Життя в річці

Діти-краплинки сидять на килимі, імітуючи спокійну річку. Вони тримаються за руки, хитаються, наспівують «Пливемо, пливемо тихенько...»

Вихователь: «Краплинки жили в чистій річці. Що вони бачили навколо?» Діти описують: рибок, камінці, рослини.

Етап 2. Сонечко пригріває

З'являється дитина-сонечко з жовтими стрічками. Вихователь: «Засвітило яскраве сонечко і почало пригрівати воду...»

Експеримент: вихователь демонструє випаровування води (нагріває воду у прозорій ємності, діти спостерігають за парою).

Діти-краплинки повільно ростуть, тягнуться вгору, імітуючи підйом пари. Вихователь: «Що відбувається з краплинками, коли їх гріє сонечко? Так, вони стоять легкими, як пір'їнки, і зростаються вгору!»

Етап 3. У небі

Діти-краплинки «літають» по групах, махаючи блакитними стрічками, зустрічаються одна з одною. Вихователь: «Високо в небі стало холодно. Краплинки зібралися разом...»

Діти збираються групами по 4-5 осіб – закриті хмаринки. Дитина-Хмаринка покриває їх білою тканиною.

Етап 4. Дощик

З'являється дитина-вітерець з прозорим шарфіком, «підганяє» хмаринки. Вихователь: «Подув вітер, хмаринки стали важкими...»

Діти-краплинки починають «падати» вниз (стрибають, присідають), співаючи: «Кап-кап-кап, кап-кап-кап, Дощик весело іде. Кап-кап-кап, кап-кап-кап, Поливає всі підряд!»

Етап 5. Повернення

Краплинки повертаються в річку (сідають на килим у коло).

Вихователь: «От і закінчилася мандрівка нашої краплинки. А завтра сонечко знову пригріє, і все почнеться спочатку!»

Заклучна частина (5-7 хвилин):

Діти сідають у коло для обговорення:

- «Де подорожувала наша краплинка?»;
- «Що допомагало їй збільшитися вгору?»;
- «Чому краплинки перетворилися на дощ?»;

Закріплення:

Діти малюють схему подорожі краплинки (річка → пара → хмара → дощ → річка) або використовують аплікацію.

Заняття 4

Діагностика рівня екологічних знань дітей старшого дошкільного віку (за методикою дитячого експериментування в природі Н. Лисенко)

Дидактична гра 2. «Таємниці листочка»

Вікова група: діти шестирічного віку.

Мета: формувати виявлення про побудову рослин, процес фотосинтезу (на доступному рівні), значення рослин для життя; розвивати спостережливість, дослідницькі навички.

Обладнання та матеріали:

- справжнє кімнатне листя різних рослин;
- лупи для кожної дитини;
- костюми: Листочка (зелена накидка з прожилками), Сонечка, Краплинки, Вітерця, Коріння (коричневі стрічки);
- прозорі трубочки (імітація прожилок);
- пляшка з водою з фарбником;
- біла квітка в склянці (для демонстрації);
- ілюстрації будівельного листа.

Хід гри:

Підготовчий етап (7-10 хвилин):

Вихователь приносить кімнатну рослину в горщик.

Вихователь: «Діти, а що потрібно рослині, щоб вона виросла гарною та здоровою?» Діти відповідають: вода, сонце, земля, повітря.

Вихователь: «А хто знає, навіщо рослинні листя? Давайте роздивимося листочки уважно!».

Дослідження: Діти підтримують справжнє листя та лупи. Розглядають прожилки, край листка, відчують його поверхню.

Вихователь: «Сьогодні ми побачимося про таємницю листочка! Хто хоче стати листочком та його помічниками?»

Основна частина (20-25 хвилин):

Сценка 1. Ранок листочка

Дитина-листочок сидіти в центрі (на стільчику або присіла).

Вихователь: «Прокинувся листочок вранці. Йому хочеться пити!».

З'являються діти-коріння (з коричневими стрічками). Вони тримають трубочки. Коріння: «Ми, коріння, сидимо глибоко в землі. Ми п'ємо водичку і посилаємо її вгору до листочка!»

Експеримент 1:

Вихователь показує білу квітку в склянці з підфарбованою водою (заздалегідь підготовлену). Діти бачать, як вода піднялася по стеблу і пофарбувала пелюстки.

Діти-коріння передають «водичку» (блакитну стрічку) через трубочки до листочка. Листочок: «Ах, як смачно! Дякую, коріння!».

Ситуація 2. Сонечко світить

З'являється дитина-сонечко з жовтими змінами. Сонечко: «Доброго ранку, листочку! Я дам тобі своє світло і тепло!».

Вихователь: «А тепер відбувається чудо! Листочок зеленого сонячного світла і перетворює його разом з водою і повітрям на їжу для всіх рослин. Це називається живлення рослини».

Експеримент 2:

Діти дихають на дзеркальце – бачать, як воно запотіває.

Вихователь: «Ми видихаємо повітря. А листочок вдихає це повітря і віддає нам чисто, свіже! Ось чому в лісі так легко дихається!»

Листочок робить глибокий вдих і видих, діти повторюють за ним.

Ситуація 3. Подув вітерець

З'являється дитина-вітерець з прозорим шарфиком. Вітерець легенько «дує» на листочок, той гойдається.

Листочок: «Ой, як приємно! Вітерець охолоджує мене в спеку і приносить використання інших рослин».

Усі діти стоять листочками, гойдаються під музику, імітуючи шелест листя.

Ситуація 4. Восени

Вихователь: «Але від наближається осінь. Сонечко світити все менше, стає холодніше...».

Листочок повільно змінює зелену накидку на жовту або червону. Листочок (сумно): «Я міняю свій колір. Скоро мені відпустити гілочку...».

Листочок повільно опускається на землю, лягає.

Вихователь: «Але листочок не сумує! Він знає, що його таємниця триває. Він перетворюється на поживну землю для нових рослин. А навесні на дереві з'являються нові зелені листочки!».

З-під «листочка» (дитина збільшується) виглядають нові маленькі листочки (інші діти присідають навколо).

Заклучна частина (5-7 хвилин):

Обговорення:

- «Як листочок п'є водичку?»;
- «Навіщо листочку сонечко?»;
- «Що листочок дає нам?»;
- «Чому восени листя змінює колір?».

Творче завдання:

Діти створюють «Портрет листочка» – малюють або складають із природних матеріалів листок, позначають його частини (прожилки, краю, стебло).

Заняття 5

Діагностика рівня екологічних знань дітей старшого дошкільного віку

(за методикою дитячого експериментування в природі Н. Лисенко)

Дидактична гра 3. «Що сховалося в піску?»

Вікова група: діти шестирічного віку.

Мета: формувати виявлення про властивості піску, його походження та значення; розвивати дослідницькі навички, логічне мислення, уміння робити висновки.

Обладнання та матеріали:

- пісочниця або великий контейнер з піском (сухим і мокрим);
- лупи, сито, маленькі лопатки, формочки;
- прозорі ємності, вода;
- «Скарби»: камінці, мушлі, дрібні іграшки, кольорові намистинки;
- картки-завдання із зображенням схованих предметів;
- костюми: пісочної феї, археолога, детектива;
- білий аркуш паперу, магніт.

Хід гри:

Підготовчий етап (5-7 хвилин):

Вихователь приносить закриту скриньку з піском.

Вихователь: «Діти, сьогодні до нас прийшла таємнича посилка! Давайте відгадаємо, що там?»

Загадка: «Він сипучий, золотистий, На пляжі лежить чистий. З ним будуємо замки, Куличі печем, тортики!» (*пісок*).

Діти відкривають скриньку, обмацують пісок руками.

Вихователь: «А що ви знаєте про пісок? Звідки він взявся?».

Основна частина (25-30 хвилин):

Етап 1. Знайомство з Пісочною Феєю.

З'являється дитина або вихователь у костюмі Пісочної Феї.

Пісочна Фея: «Вітаю вас, маленькі дослідники! Я – Пісочна Фея, і я розповім вам таємницю: пісок – це маленькі-маленькі шматочки каменів! Коли давно великі скелі під дією вітру, води і сонця розсипалися на крихітні піщинки. Це сталось мільйони років тому».

Експеримент 1. Що таке пісок?

Діти беруть лупи і розглядають піщинки на білому папері. Пісочна Фея: «Що ви бачите? Так, піщинки мають різну форму і колір! Деякі блищать – це кварц, деякі темні – це часточки інших камінців."

Етап 2. Властивості піску

Дослід 1. Сухий і мокрий пісок

Діти діляться на дві команди. Одна працює з сухим піском, інша – з мокрим. Завдання:

- спробуйте просіяти пісок через сито (сухий сиплеться, мокрий – ні);
- побудуйте куличик (з сухого не виходить, з мокрого – легко);
- намалюйте малюнок паличкою (на мокрому – чітко, на сухому – розсипається).

Робимо висновки: «Сухий пісок – сипучий, з ним важко щось збудувати. Мокрий пісок – липкий, тримає форму».

Дослід 2. Пісок і вода

Діти наливають воду в ємність з піском.

Вихователь: «Що відбувається? Куди зникла вода?».

Діти: «Пісок вбрав воду, як губка!»

Порівняння: наливають воду на камінь – вона стікає, на пісок – вбирається.

Дослід 3. Магніт і пісок

Діти водять магнітом над піском. До магніту прилипають темні часточки. Пісочна Фея: «Дивіться! Це залізні часточки – вони теж були частиною каменів!».

Етап 3. Гра «Археологи»

З'являється дитина в костюмі Археолога (капелюх, лупа, пензлик).

Археолог: «Я шукаю давні скарби! Допоможете мені?».

Вихователь попередньо ховає в пісочниці «скарби»: камінці, мушлі, ігрові кістки динозаврів, дрібні іграшки.

Кожна дитина отримує завдання із зображенням предмета, який потрібно знайти.

Правила:

- шукати обережно, щоб не пошкодити «знахідку»;
- використовувати інструменти: лопатки, пензлики;
- знайдений предмет очистити і відмити під лупою;
- розповісти інші про свою знахідку.

Діти діляться враженнями:

- «Я знайшов мушлю! Вона колись була будиночком для молюска!»
- «А я – камінець! Він гладенький, напевно, його обточила вода».

Етап 4. Гра «Детективи»

З'являється дитина в костюмі Детектива (капелюх, лупа).

Детектив: «Увага! Хтось залишив на піску таємничі сліди! Треба з'ясувати, чиї вони!».

Вихователь заздалегідь робить на мокрому піску відбитки різних предметів: долоні, ступні, іграшок-тварин, листя.

Завдання для дітей:

- роздивитися слід;
- відгадати, від чого він;
- перевірити свою здогадку, прикладаючи різні предмети.

Діти по черзі стають детективами і розгадують таємниці слідів.

Етап 5. Творча гра «Пісочні фантазії»

Діти діляться на групи і створюють з мокрого піску:

- команда 1: замок;
- команда 2: тварину;

- команда 3: гори і ріки;
- команда 4: фантастичний світ.

Прикрашають свої творіння знайденими «скарбами»: камінцями, мушлями, паличками.

Заклучна частина (5-7 хвилин):

Обговорення за колом:

- «Що нового ви побачили про пісок?»;
- «Звідки береться пісок?»;
- «Чим інший сухий пісок від мокрого?»;
- «Де людина використовує пісок?».

Домашнє завдання: намалювати «Пригоди Піщинки».

